

Bartomeu Martínez Oliver
Francesc Molina Bergas

**La Reforma Catòlica a Algaida.
Pietat, devoció i culte des de l'òptica
dels inventaris artístics (1686-1800)**

Rosa d'Or d'Investigació 2013

Col·lecció Binària · Premis Castellitx
PC2013-I-R-00XX-0081

Col·lecció Binària · Premis Castellitx · PC2013-I-R-00XX-0081

© del text: Bartomeu Martínez Oliver i Francesc Molina Bergas

© del pròleg: Pere Fullana Puigserver

© de l'edició: Ajuntament d'Algaida, 2013.

Coberta, maquetació i disseny de la col·lecció: Bartomeu Salas Mascaró

Coordinació editorial: Bartomeu Salas Mascaró

Fotografia de la portada: *El baptisme de Jesucrist*. Gaspar Oms I (Palma, 1540–1614).
Retaule del Nom de Jesús, 1593. Sagristia de l'església parroquial d'Algaida.

Ajuntament d'Algaida

C/ del Rei, 6 · 07210 Algaida (Illes Balears)

Tel.: 971 12 50 76 · 971 66 56 79

ajuntament@ajalgaida.net

premicastellitx@ajalgaida.net

biblioteca@ajalgaida.net

www.ajalgaida.net

Queden totalment prohibides, sense l'autorització per escrit dels titulars del copyright, qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació, total o parcial, d'aquesta obra.

Bartomeu Martínez Oliver
Francesc Molina Bergas

La Reforma Catòlica a Algaida.
Pietat, devoció i culte des de l'òptica
dels inventaris artístics (1686-1800)

*Rosa d'Or d'Investigació
Premis Castellitx*

ALGAIDA, 2013

BARTOMEU MARTÍNEZ OLIVER (Inca, 1978). És llicenciat en Història de l'Art per la UIB amb Premi Extraordinari de carrera (2000), Postgraduat en Tècniques d'Investigació Científica (Universidad de León i Fundación Sánchez Albornoz de Ávila, 2002) i Màster oficial en patrimoni historicoartístic per la UAB (2008). Ha estat guardonat amb quatre premis d'investigació (Selva, Palma, Societat Arqueològica Lul·liana i Algaida) i la darrera publicació s'emmarca en el I Congrés Internacional de Teoría y Literatura Artística en España (siglos XVI - XVIII) celebrat a Màlaga (10-12 d'abril) titulada *Fiesta, poder y devoción en la Mallorca de los siglos XVII y XVIII. El discurso narrativo y el vocabulario artístico del arte efímero y procesional en los espacios urbanos y eclesiásticos*. Actualment és doctorand europeu en el Departament d'Art i Musicologia de la Universitat Autònoma de Barcelona i la Universitat de La Calabria.

FRANCESC MOLINA BERGAS (Palma, 1981). És llicenciat en Història per la UIB (2006), on actualment cursa el màster en Patrimoni cultural des de l'àmbit de la investigació i la gestió. Ha estat guardonat amb dos premis d'investigació (Societat Arqueològica Lul·liana i Algaida). A dia d'avui la seva carrera com historiador està centrada en l'estudi de la societat mallorquina de finals del segle XVI i principis del XVII, tant en l'àmbit civil com en el religiós. Com a resultat d'aquestes investigacions ha publicat diversos articles: «El nomenament de Ramon Zaforteza i Fuster Comte Mal com a cavaller de l'ordre de Calatrava» (2010), «Les visuals de la capella reial de la Seu (s. XV-XVII)» (2011), «El servicio militar de Pedro Ramón Zaforteza en las Guerras de Flandes (1596-1607)» (2012) i més recentment «Nuevas aportaciones sobre Antoni Verger sculptor» (2014).

El treball titulat *La Reforma Católica a Algaida. Pietat, devoció i culte des de l'òptica dels inventaris artístics (1686-1800)* de Bartomeu Martínez Oliver i de Francesc Molina Bergas, fou guardonat amb la Rosa d'Or de la Pau dels Premis Castellitx de l'any 2013. En foren jurats: Pere Fullana Puigserver, Gabriel Janer Manila i Pere Mulet Cerdà.

PRESENTACIÓ DEL BATLE

L'ANY 2013, COINCIDENT AMB LA celebració de les Festes de Sant Honorat i Sant Antoni, patró d'Algaida, tenguérem el gust de presentar al públic la Col·lecció Binària, edicions digitals de l'Ajuntament d'Algaida, una edició d'accés lliure i gratuït, disponible a través d'Internet, que se suma a la Col·lecció Pere Capellà, Col·lecció Panoràmica, Col·lecció Seqüencial i les Plaguets d'Història i Cultura que l'Ajuntament edita en paper.

La Col·lecció Binària s'inicià amb l'edició dels pregons de les Festes de Sant Honorat i Sant Antoni, però ben aviat s'hi afegiren les obres guardonades als Premis Castellitx entre 1968 i 1995, a més de les narracions premiades als Irs Premis Infantils de Narració (2013). A la primavera, coincidint amb el lliurament dels Premis Castellitx del 2013, s'hi publicaren les obres guardonades amb les Roses d'Or de la Pau. Ara, acabant aquest procés, us presentam el treball guardonat en la modalitat d'Investigació: *La Reforma Catòlica a Algaida: Pietat, devoció i culte des de l'òptica dels inventaris artístics 1686-1800* dels autors Bartomeu Martínez Oliver i Francesc Molina Bergas.

Es compleix, així, el doble objectiu que ens proposàrem amb la creació d'aquestes edicions virtuals: per una part, donar a conèixer els treballs de creació literària i de recerca científica en llengua catalana promoguts per l'Ajuntament d'Algaida i, per una altra, paral·lelament, posar a l'abast de tothom tot un gruix de materials relacionats amb el municipi que, d'una altra manera, difícilment podrien veure la llum.

La Col·lecció Binària, com a recull obert, s'anirà ampliant d'una manera gradual amb tot tipus de materials que seran accessibles a través des d'Internet des de qualsevol part del món.

No vull acabar aquesta petita presentació sense donar l'enhorabona als dos autors, Bartomeu Martínez i Francesc Molina, pel seu treball de recerca, guardonat amb la Rosa d'Or de la Pau d'Investigació dels Premis Castelltix 2013. Centrat en l'església d'Algaida, en una llarga època, prop més d'un segle, fa un recorregut historicoartístic en un període que hem de considerar d'esplendor, durant el qual es varen dur a terme grans intervencions que avui en dia són referents artístics del temple d'Algaida, com ara el retaule barroc de l'altar major.

Francesc Miralles Mascaró
BATLE D'ALGAIDA

PRESENTACIÓ DEL BISBE DE MALLORCA

L'ESGLÉSIA A MALLORCA HA CREAT i conservat un patrimoni historicoartístic, expressió de la seva fe cristiana, en ordre a l'evangelització i al culte, en tal extensió i qualitat, que constitueix la major part del patrimoni de la societat mallorquina en aquest camp. L'obra d'art religiosa no és, doncs, una constitució capritxosa i individualitzada, sinó la manifestació de la consciència catòlica i universal. Digne de ser conservat i vull afegir, digne de ser conegut; perquè aquest patrimoni no es va crear amb finalitats de lucre, sinó de servei en la seva doble dimensió religiosa i cultural: aquesta és la raó de ser.

Aquest llibre que m'honora presentar és una mostra del testimoni permanent i de la innegable impregnació cristiana a la cultura mallorquina de tots els temps. Els autors, investigadors ambdós en el camp de les humanitats, han teixit amb ingredients de perseverança, sensibilitat, paciència i obstinació un discurs plenament rigorós i acurat per treure a la llum fonts documentals inèdites d'aquella Algaida barroca que avui, traspua i sura dins la societat actual.

Els bisbes posttridentins, a través dels seus visitadors i secretaris de visita pastoral, estimulaven els rectors de les parròquies mallorquines, titulars del patrimoni sacre dels temples, a actualitzar els inventaris on es detallaven els aixovars litúrgics ubicats a sagristies, capelles, altars, cors i rectories. Aquest volum que teniu a les vostres mans descobreix, per primera vegada des de 1686 a 1800, la pietat popular i la devoció religiosa *in extenso* a la vila d'Algaida juntament amb els nuclis de Pina, Castellitx,

Randa, Cura i sant Honorat. No debades un expert jurat ha destacat la seva vàlua i aportació científica atorgant-li el XVIIè Premi Castellitx d'Investigació Històrica que anualment convoca l'Ajuntament d'Algaida amb l'objectiu de fomentar el coneixement i la riquesa del poble per transferir-ho didàcticament a la societat.

A través d'una de les fonts custodiades amb zel a l'Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM) i més genuïnes del seu temps, en efecte, podem descobrir una realitat artística poc coneguda a Mallorca i aprofundir en el coneixement de l'imaginari col·lectiu dels segles XVII i XVIII. L'Església va posar al servei de la propagació de la fe un art que era popular en les idees i les formes, però que no deixava d'emprar un llenguatge escollit i elevat. Amb aquest encisador i ambiciós recorregut que ens proposen Bartomeu Martínez i Francesc Molina pel nostre patrimoni artístic barroc assistim al testimoni escrit i inventariat d'una època i d'unes creences.

La producció barroca, com veurem, va arribar fins al racó més recòndit del nostre país, però dins aquesta producció de caire popular van excel·lir un bon nombre d'artistes i obres que els investigadors han rescatat gràcies a la disciplina arxivística. Les obres enquadrades en el barroc mallorquí no van ser encarregades per les nostres elits sinó, com veurem, per petites comunitats i parròquies, sovint rurals, que empenyoraven els seus estalvis i encarregaven les peces als millors artistes del moment com l'escultor felanitxer Miquel Barceló Caldenty (1645-1729), artífex del retaule major de la parroquial algaidina.

Us convido, doncs, a rellegir la petjada de la Reforma catòlica a Algaida més enllà de l'àmbit que li és habitual, i a descobrir o redescobrir un fragment valuós del nostre passat historicoartístic, que és també manifestació de la fe en la nostra cultura. Aconseguir la visualització i el reconeixement d'aquest art litúrgic d'època barroca és, en definitiva, una *Rosa d'or* que ha valgut l'alba daurada d'aquesta publicació.

Mons. Xavier Salinas Vinyals
BISBE DE MALLORCA

«Primerament obrint i tancant les portes de l'església d'Algaida i visitant el Santíssim Sagrament on està reservat el sagrari a l'altar major, el nou rector Pere Torrandell donant amb el Santíssim la benedicció al poble, passà a inspeccionar les fonts baptismals i el cor, continuant fins l'altar major on va prendre possessió del seu càrrec. A continuació li feren entrega de totes les robes i ornaments de la parroquial església d'Algaida. Seguidament es detallà l'inventari de la plata amb custòdies, creus, copons, calzes i capsetes [...]».

COL·LACIÓ DE D. PERE TORRANDELL, RECTOR D'ALGAIDA. Vacant per mort de D. Francesc Tugores, de dia 11 de març de 1772, escrita per l'escrivà de Palau i notari apostòlic Benet Verd. Carta del rei Carles III, enviada pel seu secretari de cambra Tomás del Mello i datada a El Pardo el 16 de febrer de 1772, nomenant Pere Torrandell «para el expresado curato y rectoria de la parroquial de Algaida», sig. 1/11/46, ff. 2v i ss. ADM.

Taula de continguts

A manera de pròleg	15
Agraïments	21
Llistat d'abreviatures	21
1. Presentació i justificació. A la llum i esperit de la Contrareforma.	
La recristianització	23
2. Divulgar al poble. La religiositat algaidina i l'infortuni historio- gràfic. Apunts historicoartístics de la parroquial església de Sant Pere i Sant Pau.....	29
2.1. La pinacoteca del rector Miquel Amengual i el patrocini del retaule major d'Algaida, obra de l'escultor Miquel Barceló. Benefactor de les capelles de les relíquies del santuari de Lluç i de Nostra Senyora del Miracle de Sant Magí de Ciutat. Testament i inventari de béns (21 d'abril de 1706)	77
2.2. <i>Se fini de daurar lo altar major</i> . El testament del rector Miquel Amengual Rotger (nebot), benefactor de la finalització del retaule major (7 de desembre de 1741)	85
2.3. El nomenament del rector Pere Torrandell per part de Carles III (15 de febrer de 1772). Inventari d'ornaments i robes (11 de març de 1772)	89

3. El patrimoni cultural d'Algaida. Els inventaris artístics del tresor religiós impulsats pels bisbes de Mallorca (1686–1797): Sant Pere i Sant Pau, Sant Honorat, Castellitx, Pina i Cura	93
3.1. Pere d'Alagó i de Cardona (1684–1701) i l'inventari del 21 d'abril de 1686	95
3.2. Atanasio de Esterripa Tranajáurregui (1712–1721) i l'inventari del 3 de maig de 1713	103
3.3. Juan Fernández Zapata (1722–1729) i l'inventari de l'1 de maig de 1724	111
3.4. Llorenç Despuig Cotoner (1750–1763) i l'inventari del 28 de gener de 1753	121
3.5. Francisco Garrido de la Vega (1763–1772) i l'inventari del 28 de setembre de 1766	130
3.6. Bernat Nadal Crespi (1795–1819) i l'inventari del 6 de desembre de 1797	136

Llistat d'illustracions

1. CREU DE TERME DE LA VILA D'ALGAIDA	25
2. FRAGMENT DEL LLIT DE LA MARE DE DÉU MORTA	26
3. NOSTRA SRA. DE LA PAU O MARE DE DÉU DE LA PAU DE CASTELLITX	28
4. TAULA DELS BISBES DE MALLORCA ENTRE 1686 I 1800	30
5. TAULA: CASES D'ALGAIDA AL 1768	37
6. ESGLÉSIA DE NOSTRA SENYORA DE LA PAU	38
7. REPRODUCCIÓ DE LA SIGNATURA DEL RECTOR PERE TORRANDELL	41
8. FIRMA DEL RECTOR SEBASTIÀ MULET	47
9. TAULA: PLA DE BENEFICIS DE LA PARROQUIAL D'ALGAIDA, ANY 1768	48
10. FIRMA D'ANTONI GENER	49
11. DUES CAMPANES DE L'ENDERROCADADA ESGLÉSIA DEL CONVENT DE SANT DOMINGO	56
12. EXTERIOR DE LA PARROQUIAL D'ALGAIDA	57
13. PRESBITERI I RETAULE MAJOR VISTS DES DEL COR	59
14. PORTAL MAJOR D'ESTIL GÒTIC	60
15. UN DELS BANCS DE RESPECTE	66
16. ANTIC CADIRAT DEL COR	66
17. ANTIC CRIST DEL DAVALLAMENT	67
18. LÀPIDA SEPULCRAL DEL JESUÏTA P. BARTOMEU POU	72
19. FOTOGRAFIA ACTUAL DEL COPÓ PER A VIÀTICS	73

20, 21 I 22. DETALLS DEL COPÓ PER A VIÀTICS	73
23 I 24. LIGNUM CRUCIS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ÀLGIDA	74
25. CUSTÒDIA DE PLATA	75
26, 27 I 28. CANELOBRES I CREU PROCESSIONAL, CALZES I CAPSETA PER A VIÀTICS DONATS PEL BISBE MIQUEL SALVÀ A LA PARRÒQUIA D'ÀLGIDA	75
29. RETRAT DEL BISBE ALGAI DÍ MIQUEL SALVÀ MUNAR (1791-1873)	76
30. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR DAMIÀ CREUADES	84
31. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR PERE JOAN PINYA	84
32. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR ONOFRE VAQUER	84
33. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR MIQUEL BARCELÓ	84
34. DETALL DEL RETRAT DE PEDRO RUBIO BENEDICTO HERRERA (1778-1794)	94
35. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE PERE D'ÀLAGÓ I CARDONA (1684-1701)	95
36. SEGELL DE LA PARROQUIAL D'ÀLGIDA	95
37. DETALL DEL RETRAT D'ATANASIO DE ESTERRIPA TRANAJÁURRE- GUI (1712-1721)	105
38. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE JUAN FERNÁNDEZ ZAPATA (1722-1729)	112
39. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE LLORENÇ DESPUIG COTONER (1750-1763)	123
40. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE FRANCISCO GARRIDO DE LA VEGA (1763-1772)	130
41. RETRAT DEL BISBE BERNAT NADAL CRESPI	137

A manera de pròleg

L'APARICIÓ D'UN LLIBRE NOU ACOSTUMA a ser una bona notícia. Aquesta percepció positiva es reforça quan hom manté una vinculació de proximitat amb l'autor, o els autors en aquest cas. Una relació que, malgrat contenir certes arestes en alguns casos, en aquesta ocasió es fonamenta en el respecte i l'admiració professional. Servidor comparteix amb els autors d'aquest llibre la passió per la investigació, tot i que la vivim i la transmetem en versions complementàries, entre d'altres coses també perquè pertanyem a generacions diferents i vivim en mons professionals i personals distints. L'historiador investigador que anima la nostra existència reconeix la feina ben feta, s'alegra quan algú investiga allò que un estima de veritat i se reconforta en pensar que altres s'apunten a estudiar i explicar allò que valoram i voldríem comprendre encara en més profunditat. En aquest cas, les emocions personals es multipliquen perquè el llibre tracta sobre Algaida, sobre el fet religiós en el municipi i sobre una època que consideram d'un gran interès personal. Aquest llibre que teniu davant ens condueix, justament, al pòrtic d'entrada d'un temps que servidor està investigant des de fa temps. A aquest fet encara hi podríem afegir molts detalls que ben segur reforçarien l'arsenal de sensacions que produeix fer part d'aquest projecte editorial. Només des d'aquest punt de vista personal i professional ja vull avançar el meu reconeixement a l'obra de Bartomeu Martínez Oliver i de Francesc Molina Bergas. I ho vull fer en primer lloc felicitant-los per haver

elegit aquesta recerca i encoratjar-los a seguir investigant una temàtica i una època rellevants del nostre passat i que, malgrat la seva consistència, no han captat la benevolència dels investigadors fins a dia d'avui, o s'ha fet de forma parcial i fragmentària.

Permeteu-me que comenci valorant el contingut d'aquesta obra que teniu a la vista, i que a més ho faci entrant de forma respectuosa per les estances principals, és a dir per algunes de les temàtiques que se tracten o s'insinuen en el llibre. L'obra ens aproxima a les fonts arxivístiques i ens introdueix en una documentació de primeríssim nivell. Les descripcions i les transcripcions documentals constitueixen el tronc d'aquesta obra, de tal manera que el lector hi descobrirà una història riquíssima, amb esdeveniments, fets singulars i personatges de primer nivell de la història algaidina. Sobretot el lector més sensible i inquiet hi sabrà degustar tot allò que aporten els documents que es transcriuen parcialment o íntegrament. Així mateix, ens alegrem profundament que Bartomeu Martínez i Francesc Molina fonamentin la seva recerca en l'obra primerenca del seminarista algaidí Miquel Puigserver, i en recuperar part de les imatges fotogràfiques, realitzades al començament de la dècada de 1930.

Pel que fa als grans temes que apareixen en el llibre, val la pena començar per allò que insinua el títol, els materials que aporta el llibre, la matèria primera que ofereixen els investigadors. El gruix central ens situa en una època que, en paraules del Dr. Josep Amengual, no ha gaudit d'un excessiu interès historiogràfic a les Illes Balears. Una època i una temàtica com és tot allò referit a la trajectòria i les geografies de l'Església de Mallorca durant els segles XVII i XVIII, sobretot. El període que emprenen Bartomeu Martínez i Francesc Molina és riquíssim en documentació, uns rastres que posen de manifest la magnitud i la dimensió quantitativa d'obra nova al servei d'una idea religiosa dominant, un catolicisme que viu un moment d'esplendor. Aquest principi general que s'aplica a la història de la institució eclesiàstica certament queda ratificada en aquesta monografia algaidina. És més, veient la magnitud de les obres i les dimensions que assoleixen les esglésies del terme d'Algaida ben aviat hom se n'adona que estam vivint un temps de creixement. Els professors Pere Mulet Cerdà i Miquel Àngel Capellà havien publicat

fins ara els principals registres bibliogràfics sobre l'església parroquial d'Algaida. El primer ha reconstruït les principals referències cronològiques i les característiques essencials de la construcció del temple parroquial d'Algaida; mentre el segon ha publicat una monografia rigorosa sobre la retaulística del mateix temple, com s'indica en aquest mateix treball. A partir d'ara enriqueim enormement el bagatge de coneixement sobre temples, ermites i santuaris algaidins, i disposam d'inventaris i catàlegs dels principals elements litúrgics, una informació que va acompanyada sovint dels seus promotors, rectors i efectius eclesiàstics dels segles XVII i XVIII preferentment.

Un segon vessant d'aquesta obra fa referència als grans temes que el llibre apunta i que s'ofereix com intermediari perquè ens hi acostem i els considerem temes d'interès cara al futur. En primer lloc val la pena fer un esment especial a les biografies, és a dir el perfil i/o la prosopografia —estudi biogràfic individual i de conjunt— dels rectors vicaris i beneficiats i eclesiàstics, molt particularment dels tres més rellevants —Miquel Amengual, Miquel Amengual Rotger i Pere Torrandell—. Quan al marc cronològic 1686-1800 entenem que aquest període mereix una atenció major i una fugida responsable dels tòpics, Pel que fa al primer aspecte, és a dir al principals personatges que apareixen en la vida pastoral algaidina, ben aviat hom se n'adona que els rectors d'Algaida van fer més carrera eclesiàstica d'allò que conserva la memòria col·lectiva. Algaida compta amb un seguit de rectors i de clergues de primer nivell en l'ordre jeràrquic de l'Església mallorquina, sobretot per la seva vinculació al poder i el seu posicionament privilegiat en l'estament eclesiàstic. Resta per fer, perquè tampoc no és l'objectiu d'aquesta obra, un treball d'aprofundiment sobre les inquietuds pastorals i culturals d'aquests personatges insignes de la clerecia algaidina i ponderar allò que suposà la seva responsabilitat al capdavant de la parròquia algaidina en el conjunt de les seves biografies.

Per altra banda, el llibre també apunta temes d'interès general, com és ara l'estructura de l'església catòlica occidental durant els segles XVII i XVIII. Coneixem les disputes teològiques, els grans esdeveniments públics de l'església i les confrontacions d'aquesta Església amb la societat civil, però hauríem de reconèixer que desconexem els detalls de la seva

estructura interna, l'organigrama real de funcionament, els particularismes de l'univers real i simbòlic de la diòcesi i el teixit parroquial històric de l'Església mallorquina. La documentació de les visites pastorals optimitzen aquesta visió superficial i ens introdueixen a una gramàtica nova, un sistema que ens permet circular a l'interior d'una Església que conté un capital patrimonial que no acabam mai de conèixer ni de ponderar. En bona part Martínez & Molina ens situen davant un escenari nou, davant un relat obert que permet integrar eixos de primer nivell que, indubtablement, enriquiran de forma immediata un relat fins ara pobre i limitat de la història del país. L'Església no és la societat, però aquesta societat mateixa no s'entén sense l'Església, perquè som a un temps que ambdues realitats constitueixen un matrimoni que garanteix l'estabilitat i el funcionament en allò més intangible i allò més elemental.

La documentació i el tractament que els autors ens aporten en permet comprovar con la geografia del culte religiós canvia i s'enriqueix des del final del XVII al començament del segle XIX. Es construeixen noves esglésies, es constitueixen noves organitzacions locals destinades a dinamitzar la pastoral local i a arreplegar en petites urbs rurals una població dispersa que cerca serveis i que madura les seves exigències socials. Al costat d'un món nou que neix en mor un altra. En el cas de la parròquia d'Algaida, també entesa com una demarcació territorial concreta que coincideix amb el municipi homònim, desapareixen o estan en decadència indrets d'origen medieval i identitari com Castellitx o antigues alqueries cristianitzades com es Rafalet. Els detalls de les visites a Pina, Randa, l'ermita de Sant Honorat i el Santuari de Nostra Senyora de Cura complementen el coneixement que teníem d'aquests indrets religiosos, alguns dels quals d'un calat profundíssim atès que guarden la memòria de Ramon Llull i de l'eremitisme medieval de la muntanya de Randa.

Finalment, el llibre evoca noves devocions i noves formes de sociabilitat religiosa, algunes d'influència local i altres de més general i universal, com ara la Confraria de la Mare de Déu del Roser, impulsada pels fills de Santo Domingo, i més concretament pels professors dominics del llogaret de Lloret, confrontant amb el municipi d'Algaida. Els obrers de

les capelles, en tant que promotors i conservadors de la devoció, la tradició, la festa i el pressupost de manteniment, esdevingueren contrapoders reals, en alguns casos enfrontats als rectors. Veim per la documentació que aporten Martínez & Molina que alguns dels rectors del XVIII protagonitzaren disputes profundes i la seva actitud autoritària era qüestionada per les bases socials i eclesials locals, una resistència silenciosa que es manifestava en la gestió d'algunes parts del temple. El rector, com hem vist, és un personatge influent i a voltes excessivament autoritari, amb més vocació politicoinstitucional que pastoral, en la mesura que se sentia un administrador de rendes i un coordinador de la pastoral.

Gràcies Bartomeu Martínez i Francesc Molina per haver enriquit la historiografia algaidina, per haver recuperat i revalorat temàtiques que no gaudien d'excessiu interès. Aquest llibre ens convida a la reconciliació amb un passat que fins ara dormia en el magatzem de les temàtiques sense prestigi o castigades per prejudicis de la modernitat.

Pere Fullana Puigserver
UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS
ARXIU CAPITULAR DE MALLORCA

Algaida, novembre de 2013

Agraïments

La cultura religiosa dipositada en els arxius més importants de Mallorca ens recorda, amb latència, que sense memòria no existeix la Humanitat. Volem expressar el nostre sincer agraïment a les institucions eclesiàstiques on roman la documentació consultada en aquesta recerca, fins aleshores inèdita, i que amb totes les facilitats se'ns ha posat a la nostra disposició. Altrament, al Dr. Pere Fullana Puigserver pel conspicu pròleg i a les salutacions respectives del Batle d'Algaida i del Bisbe de Mallorca. Al nostre professor Miguel José Deyá Bauzá, Director general d'Universitats, Recerca i Transferència del Coneixement del Govern de les Illes Balears, pel seu suport i col·laboració en aquest estudi. A Marià Carbonell Buades i Bartomeu Salas Mascaró per la seva generosa dedicació en aquest volum. A les nostres famílies, sempre.

Llistat d'abreviatures

Arxiu Capitular de Mallorca (ACM)
Arxiu Diocesà de Mallorca (ADM)
Biblioteca Diocesana de Mallorca (BDM)

Els autors volen dedicar aquesta investigació a la memòria del pintor Gaspar Oms I en el IV Centenari del seu traspàs (1614-2014).

1. Presentació i justificació. A la llum i esperit de la Contrareforma. La *recristianització*

DES D'INICIS DEL SEGLE XV es desenvolupen en el cristianisme moviments que plantegen una reformulació de certs aspectes o una regeneració de la vida espiritual i de les estructures eclesials.

L'aspiració a la reforma moral, teològica i intel·lectual de tota l'església és consubstancial a aquests moviments, però en la pràctica només aconsegueixen tenir un abast limitat a determinants moments, territoris o ordes religiosos.

Amb tot, aquests moviments constitueixen el substrat en el que al segle XVI puen moltes de les seves idees tants els reformadors protestants —la Reforma— com els eclesiàstics catòlics que intenten donar cos a una alternativa catòlica coherent, l'anomenada Contrareforma o Reforma Catòlica.¹

El concili de Trento (1545–1563)² va definir els principis que havia de seguir la reforma del catolicisme, especialment el clergat, per recuperar el territori perdut sobre la base de tres aspectes fonamentals:

---

1. Fernández Terricabras, I.: «Éxitos y fracasos de la Reforma católica. Francia y España (siglos XVI–XVII)», *Manuscrits*, n. 25, p. 2007, p. 129–156.

2. Prospero, A.: *El Concilio de Trento. Una introducción histórica*, Valladolid, 2008. Concili: reunió de bisbes per decidir sobre aspectes de doctrina i/o disciplina eclesiàstica; és ecumènic si són congregats tots els bisbes del món, com ho va ser el de Trento, o provincial si només hi participen els bisbes d'un territori.

- La prioritat de l'acció pastoral: els rectors de la parròquia d'Algaida estaran obligats a residir a la seva circumscripció eclesiàstica.
- La clericalització de l'església: el catolicisme realça el caràcter mitjancer del clergat, que ha d'orientar correctament al fidel.
- La jerarquització: modificar les condicions per accedir als càrrecs eclesiàstics més prestigiosos o lucratius, depurar el culte i les devocions populars de pràctiques que a partir d'ara es consideren supersticioses, però que es duen a terme des de fa segles. El bisbe, que havia de ser diplomata universitari (Salamanca), disposava d'importants mecanismes per poder controlar el clergat de la seva diòcesi.

Per aquest motiu, aquesta investigació treurà a la llum documentació religiosa, fins aleshores inèdita, referent als inventaris del patrimoni historicoartístic de la parroquial d'Algaida, Pina, Sant Honorat, Cura i Castellitx com a reflex al control i supervisió d'aquest llegat litúrgic i patrimonial.

Illo tempore sota la seva supervisió, els rectors d'Algaida eren els responsables per una banda, d'adoctrinar els seus feligresos mitjançant la predicació i la catequesi i, per l'altra, d'assegurar un culte decorós i digne en els temples.

Com veurem més endavant, sobre el terreny els responsables de l'aplicació del contingut religiós de la Reforma catòlica van ser els bisbes. Els tractadistes de l'època van configurar el model de bisbe ideal de la Contrareforma.³

Pietós, caritatiu i abnegat, consagrava tots els seus esforços a l'aplicació i el seguiment de les reformes: havia d'impulsar cultes i devocions més adequats a la Contrareforma, visitar els parròquies de Ciutat i Part Forana, inspeccionar els temples, sagristies, altars, cors, capelles, retaules, aixovars litúrgics, arxius, biblioteques, cementiris, cases rectorals, convents, monestirs, oratoris... i finalment, confeccionar inventaris exhaustius per tal de conservar el patrimoni religiós.

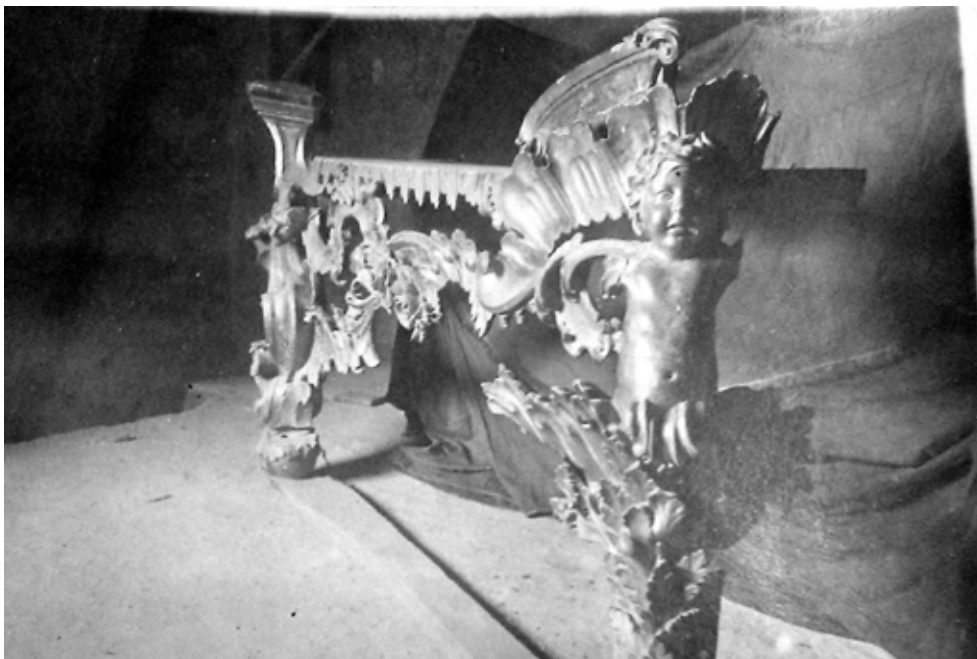
3. Egido, T.: *Las claves de la Reforma y Contrarreforma*, Barcelona, 1991.

LA REFORMA CATÒLICA A ALGAIDA

I. CREU DE TERME DE LA VILA D'ALGAIDA. És la creu dita de Can Vicó, des Molí des Sant o de sa Quarterada, a la confluència del carrer de la Quarterada i el carrer de Palma. Fotografia de la Biblioteca Diocesana de Mallorca.

2. FRAGMENT DEL LLIT DE LA MARE DE DÉU MORTA, d'estil barroc. Procedència de l'església dels Mínims de Ciutat. Traslladat a Algaida el 18 de desembre de 1876. Fotografia de la BDM.

Ara bé, com veurem a continuació l'aplicació de les reformes religioses no va ser un afer exclusivament eclesiàstic, sinó que afectà a tots els dominis de la societat.⁴ Per això, els poders polítics no podien restar al marge.

La religiositat en l'època del Barroc. Tant per als catòlics com per als protestants, un dels seus objectius va ser la recristianització de la societat a partir dels seus propis postulats. Aquesta cristianització s'entén a dos nivells:

- La instrucció elemental en els dogmes i continguts de les reformes.
- El desterrament de les supersticions i indecències de la vida pública i provada dels creients, sobretot els pagesos.

Es va tractar d'un conflicte entre l'ètica dels reformadors —catòlics i protestants—, inspirada en la decència, la raó, l'autocontrol, la sobrietat

---

4. Hsia Po-Chia: *El mundo de la renovación católica (1540-1770)*, Madrid, 2010.

i l'ètica tradicional, menys articulada i basada en la tolerància més gran davant el desordre i l'espontaneïtat.

Els reformadors utilitzaren tots els recursos disponibles per escometre la correcció de les classes populars, sobretot destacant l'impuls que es va donar a la predicació, ja que era la manera més directa i més eficaç, segurament, d'arribar a la població; però, poc a poc, es va emprar la paraula escrita i les arts figuratives i musicals.

Es va atorgar un paper important a les representacions artístiques: l'art Barroc fou l'art de la reforma catòlica.⁵

També sabem l'ús i difusió que es van dur a terme de les imatges, pintures, estampes de sants a l'àmbit domèstic i, estudiant els inventaris *post mortem*, podem saber quines van ser les devocions més habituals a les llars catòliques de l'edat moderna mallorquina.⁶

Es van fomentar determinats cultes com l'eucarístic, el marià i el dedicat a les ànimes del purgatori. En definitiva, es posaren les bases de l'anomenada «pietat barroca», una pietat que no es va començar a afeblir fins a finals del segle XVIII.⁷

---

5. Burke, P.: *La cultura popular en la Europa moderna*, Madrid, 1991.

6. Vegeu Vaquer, O.: «Llibres i retaules en cases mallorquines (Segle XVI, segona meitat)», *Mayurqa*, n. 31, Palma, 2006, p. 295–325; Carbonell, M.: «Pintura religiosa i pintura profana en inventaris barcelonins, ca. 1575–1650», *Estudis històrics i documents dels arxius de protocols*, n. 13, 1995, p. 137–190.

7. Aquestes i altres disposicions litúrgiques i de culte van ser en molts casos una adequació de les formes religioses tradicionals als fins cristianitzadors de la jerarquia, de manera que de vegades els resultats assolits estaven en contradicció amb els buscats. De fet, una de les crítiques dels ilustrats de l'Església Romana va ser haver fomentat precisament allò que es pretenia corregir: la superstició i la credulitat.

3. NOSTRA SENYORA DE LA PAU O MARE DE DÉU DE LA PAU DE CASTELLITX. *Fotografia de la BDM.*

2. *Divulgar al poble.* La religiositat algaidina i l'afortuni historiogràfic. Apunts historicoartístics de la parroquial església de Sant Pere i Sant Pau

LES FORMES DE PENSAR I viure a l'Europa del segle XVII variaren sens dubte amb la geografia, la nació, la confessió religiosa, el grup social i el gènere.⁸

Era una manera de viure i de viatjar més lenta, amb una cultura tradicional més que innovadora, i amb un sistema de valors unificador: el cristianisme. Aquest marcava el calendari social i les grans fites de la vida.

La festa tenia un paper més socialitzador que l'actual en la vida. Moltes celebracions eren religioses, i en el món catòlic se solemnitzaven amb tota la pompa barroca corresponent.

Com hem dit anteriorment, la reforma que va proposar el concili de Trento va capgirar tots els aspectes de la pastoral i va penetrar l'ensenyament de la teologia, de manera que a l'Església, també a Mallorca, els canvis foren profunds.

La cura pel poble cristià augmentà en qualitat. Com afirma el pare J. Amengual: «Mai des de l'antiguitat, la pastoral no havia rebut tanta dedicació».⁹

---

8. Maravall, J. A.: *La cultura del Barroco. Anàlisi de una estructura històrica*, Barcelona, 2002.

9. Amengual, J: *Història de l'Església a Mallorca. Del Barroc a la Il·lustració (1563-1800)*, v. II, Palma, 2002, p. 61.

BISBES DE MALLORCA ENTRE 1686 I 1800

NOM	PRELATURA MALLORQUINA	NATURAL	PROVINENT	FI PRELATURA
Pere d'Alagó i Cardona	1684 - 1701	Sardenya	Arquebisbe d'Oristany	†
Francisco Antonio de la Portilla	1701 - 1711	Castella	Procurador General (*)	†
Atanasio de Esterripa Tranajáuregui	1711 - 1721	País Basc	Bisbe Auxiliar de Toledo	†
Juan Fernández Zapata	1722 - 1729	Castella	Inquisidor	Lleó
Francisco de la Torre Herrera	1729	Castella	Inquisidor	Lleó
Benet Panyelles Escardó	1730 - 1743	Catalunya	Abat de Sant Fel·liu de Guíxols	†
José de Zepeda Cortés	1744 - 1750	Castella	Inquisidor	Còria
Llorenç Despuig Cotoner	1750 - 1763	Mallorca	Funcionari a Parma	Tarragona
Francisco Garrido de la Vega	1763 - 1772	Galícia	Rector a Madrid	Còrdova
Juan Díaz de la Guerra	1772 - 1777	Andalusia	Auditor de la Rota Roma	Sigüenza
Pedro Rubio Benedicto Herrero	1778 - 1794	Castella	Rector a Madrid	Jaén
Bernat Nadal Crespi	1795 - 1818	Mallorca	Canonge de la Seu de Palma	†

(*) Procurador General de la branca franciscana a Roma.

Ara bé, no serà fins ben entrat el segle XVIII quan els avenços començaran a veure el seus fruits: aquest període va començar amb la creació d'una institució eclesiàstica, que va ser prou activa en la defensa dels drets parroquials establerts. En referim a la Congregació de Rectors, aprovada pel papa Climent XI, el 26 de novembre de 1703 —agregant-s'hi les parròquies menorquines el dia 5 de març de 1704—. ¹⁰

10. Biblioteca de La Real, Ms. I – 133.

L'estructura parroquial va romandre teòricament la mateixa del segle XIII. La raonable adequació a les necessitats pastorals danyava els drets beneficials dels rectors, i més tard, també afeixugava les obligacions financeres dels governs.¹¹ A més, faltaven vocacions al poble. Vegem alguns exemples algaidins relacionats amb el sistema beneficional i de fiscalitat mallorquina.¹²

Dia 15 de novembre de 1729, Llorenç Ramis d'Algaida deixava vacant el benefici de l'altar de les Onze Mil Verges de la Seu, fundat pel canonge Llorenç Serralli:¹³

Lo Reverend Francesc Ribes, prevere beneficiat en la parroquial església de sant Michel en nom de Maria Ballester, muller de Antoni Puig escrivent, Josep Fornés corder, Guillem Vic fill de Rafel i de Maria Anna Fornés, Antoni Vic fill de Joan i d'Elisabet Fornés vidua i de Francisca Fornés vidua de Francesc Maura, conforme en son poder consta acta rebut en poder de Joan Mir notari; y tenint especial poder conforme al mateix acte, diu que ha tengut noticia per obit

---

11. ADM, III/57/10. Algunes deixes testamentàries com les de Francesc Amengual —òbit dia 2 d'abril de 1738; data del darrer testament 15 de novembre de 1711— sense descendència ni hereus, permeteren executar aquestes mandes pies a favor de la parròquia: {s.f.} «Ilmo y Rmo. Sr. El Rector de Algaida con el debido respeto expone a Vuestra Ilma. como Francisco Amengual, natural y vecino que fue de la citada parroquia, a los 15 de noviembre del año pasado de 1711, dispuso en su último testamento que hubo efecto por su muerte seguida al 2 de abril de 1738, que en el caso (se ha verificado) de morir Pedro y Catharina, sus hijos, sin sucesión, se celebrasen algunos sufragios para su alma, y como las albaceas que nombró el citado testamento fallecieron todos y no hay persona legitima que puedo solicitar a aquella manda. Por este cumplimiento de su ministerio y de especial encargo que V. S. Ilma. le hizo sobre este particular en la Santa Visita a Algaida, suplica a V. S. Ilma. tenga a bien nombrar respeto de su satisfacción que teniendo las vices de aquellas albaceas pueda proceder a la ejecución de la citada manda, como así lo espera omni est et licet est». La seva filla Caterina vengué una terra de mitja quarterada —unes 10 ll.— per poder pagar aquesta manda pia a la parroquial donant plens poders a Jaume Munar Carles per firmar l'instrument de venda.

12. El benefici eclesiàstic és un ens jurídic fundat per l'autoritat eclesiàstica a títol vitalici i que comportava un ofici espiritual. Proporcionava al seu titular una renda com, per exemple, delmes o censals.

13. ADM, 19/14/04.

del Reverend Doctor Llorenç Ramis prevere seguit en la villa de Algaida, se troba vacant un simple perpetuo eclesiàstic fundat en lo altar de les onze milia Verges de la Santa Iglesia Catedral per lo il·lustre canonge [Lorenzo] Serralli, del qual son dits sos principals indubitats patrons que se troben en pacífica possessió [...] Y com a tals, cridats en primera persona al dret de patronat actiu del mateix, segons a par de la fundació y de les coses judicades en cuya atenció deuen presentar en la present vacant a persona habil y capaç per la obtenció de aquell [...] Dita Maria Ballester demanà la prorrogació del bimestre als 8 de novembre proxim passat que li fonch concedida pel decret de V. Señoria Molt Ilustre dels 15 del mateix, cuya prorrogació redunda en tots els patrons».

El metge algaidí Joan Company Jaume, el 18 de maig de 1742:

[...] morador de la present Ciutat de Palma, diu que ha vingut a de noticia que per esta curia [Gabriel Moll, nunci] de V. S. Molt Ilustre Presbitero Morey, se ha suscitad causa per Anna Maria Ballester vídua contra lo Ilustre Dr. Antoni Seguí, prevere i canonge y los demes patrons de los beneficis fundats per lo Ilustre Dr. Llorens Serralli, prevere i canonge en la capella de les onze milia Verges de la Iglesia Cathedral y altre que dota dit Dr. Serralli fundat per Pere Vitalis mercader en lo altar de Santa Magdalena de la parroquial iglesia de santa Eulàlia, per ço [...] per ser dit suplicant fill de Sebastià Company de la villa de Algaida, el qual Sebastià Company son pare fonch fill de Antonina Ballester muller [...] es notifica la demanda i que intra tres fassen nominació de advocats i procurador [...].¹⁴

El dia 15 de juliol de 1744 finalitzà el procés:

Constituit personalment en la Curia Eclesiastica de Mallorca Bartomeu Pujol de la villa de Algaida, donat de lo oratori de sant Honorat el qual ratificant primerament tota y qualsevol actitud en son

---

14. ADM, 19/14/12, s.f.

nom fetas per lo Ilustre Dr. Antoni Seguí prevere i canonge de la santa Iglesia Cathedral en la causa que per la present Curia se segueix entre de ell lo Dr. Juan Company i altres sobre el dret de patronat plena de tres beneficis ço es dos fundats en la dita santa Iglesia Cathedral per lo Ilustre Dr. Llorens Serralli, prevere i canonge; i lo altra en la parroquial iglesia de santa Eulalia que mena dotar el mateix canonge Serrellí fa i constitueix son legitim procurador apud acte Juan Oliver clerga beneficiat en la dita parroquial de santa Eulalia para que en son nom y representant la sua persona [...] de tot lo qual Ramon Morey notari apostolic, presents testimonis Lluís Terrassa i Pere Pascual.

El 24 de març de 1745 l'algaidí Sebastià Company Seguí es presentà per a l'obtenció del benefici fundat a la Seu per òbit de Miquel Cañellas.¹⁵ Altrament, el 16 de març de 1753 Joan Tomas Pujol, fill de Joan i Antonina de la vila d'Algaida:

A los peus de V. S. Ilma i Rma. exposa com per mort del R. Pere Joan Ripoll prevere esta vacant un simple eclesiastich benefici que este possehia seu quasi en la Cathedral de cuyo benefici es indubitat patro Barthomeu Pujol, qui ha presentat el suplicant tamquam clericum de proximo tonsurarum y com desig habilitarse *intratempus* para que la falta de la clerical tonsura no pugui perjudicarli en son dret; supplica sia servit V. S. Ilma y Rma. Concedir al suplicant la referida clerical tonsura precedint las solitas diligencias que lo rebran a singular gracia y favor. *Omni est et licet est.*¹⁶

El dia 17 de novembre de 1766 el vicari Miquel Garcies informà sobre els béns patrimonials a favor de Cristòfol Munar acòlit d'Algaida:¹⁷

---

15. ADM, 19/09/08, s.f.

16. ADM, 19/10/04, s.f.

17. ADM, 21/2/15, s.f.

En la villa de Algayda del Reyno de Mallorca a los veinte del mes de noviembre de mil setecientos sesenta y seys para la información acometida al Muy Reverendo Señor Doctor Francisco Tugores, presbítero y rector de la parroquial iglesia de esta dicha villa, a fin de averiguar los bienes sobre que se ha de constituir título de patrimonio eclesiástico Cristobal Munar, acólito de esta dicha villa [...] presentó dicho Munar por testigo de verdad al Honorable Miguel Tomas, natural y vecino de esta dicha villa [...] dijo que tiene noticia que Guillermo Munar, padre del dicho Cristobal le ha hecho donación por el tiempo únicamente de su vida de un vexto cito en el término de esta dicha villa de tenor cinco quarteradas poco más o menos tenido en alodio propio del dicho padre, que afrenta de una parte con tierras de Juan Cerdà, de otras con tierras de Rafael Pou, de otras con tierras de Bernardo Company y de otra parte con el predio llamado Son Munar de la Font, propio del dicho Guillermo, Camino Real [...] piensa que su hijo haya de ser sacerdote y que usufructe el dicho vexto hasta que obtenga la prebenda eclesiástica suficiente para su manutención y juzga ser de cien libras de renta anuales dicho vexto y no sabe este obligado a censo alguno [...] Y que también tiene ciertas casas en dicha villa y dos piezas de tierra sitas en esta dicha villa, la una llamada de quarterada y la otra llamada el camino de Randa; ambas del tenor de cuatro cuarteradas y cuyos inmuebles considera valdran renta anual quince libras de moneda de este Reyno [...].

Cal remarcar que l'objectiu final d'aquesta estructura econòmica en el Barroc no era altra que confirmar la creença cristiana de la salvació de l'ànima a través de llegats pietosos i deixes testamentàries. La importància de ser recordats una vegada deixat aquest món, així com el pes dels factors econòmics, socials, culturals o religiosos en la configuració de les distintes actituds davant la mort ens apropa a les idees, sentiments, actituds i comportaments algaidins en la societat del moment.

Mesos abans el mateix any, el 31 de juliol, Sebastià Oliver Batle Reial d'Algaida, fill de Sebastià i Joana Maria Mulet, feia testament —davant els marmessors Margalida Coll, muller; Joana Maria Oliver,

filla; Gabriel Pujol, gendre; els preveres Francesc Antic i Sebastià Mullet— per ser enterrat en el vas de Nostra Senyora del Roser de la parroquial algaidina i deixant cent lliures per misses en sufragi de la seva ànima, no tan sols al terme d'Algaida —Pina, Castellitx, Sant Honorat— sinó també al santuari de Lluc.

L'economia d'una parròquia com hem vist en aquests exemples anteriors, es sustentava per aquests beneficis i deixes testamentàries personals entre d'altres ingressos.

Paral·lelament a les entrades pecuniàries també sorgien noves vocacions religioses.

El 13 de febrer de 1716 Joan Ramos sol·licita en una carta al Bisbe de Mallorca la «promoción a los sacros órdenes»:¹⁸

Ilmo y Rmo. Sr. Juan Ramis clérigo de la villa de Algaida puesto a los pies de V. Ilma. dice desde sus primeros años siempre tuvo particular inclinación a la iglesia y amanecer entrar en el número de los eclesiásticos y criados de V. Ilma. en cuya intención siempre fue ser aplicación a los estudios y habiendo merecido estos meses pasados, obtener un beneficio en la parroquial de dicha villa en el Señor obtener el favor de V. Ilma. de ser promovido a los sacros órdenes y para el logro la dignidad de subdiacono anticiparle los cuatro menores. Por lo que en atención a lo referido y de hallarse ya en edad de 27 años y de tener su madre de muchos años con grandes deseos de verle sacerdote y por la falta de sacerdotes en la dicha parroquial. Suplica sea de su agrado favorecer el suplicante conferirle los cuatro menores y juntamente en el sabado de las temporas venideras el sagrado orden de subdiacno dispesando en todo *omni est et licet est*».

El 18 d'abril de 1731 el diaca Rafel Reus demanà al bisbe, a través del vicari general Torres, celeritat en el seu nomenament per la necessitat pastoral vàcua a l'església de Castellitx:¹⁹

---

18. ADM, 2/13/40, s.f.

19. ADM, 2/14/28, s.f.

Supplicatio oblata per Rvd. Raphaellem Reus diaco numdie infrascripto. Ilmo. y Rmo. Sr. Raphael Reus diacono natural de la villa de Algayda dice que la obligación con que fue ordenado con título de patrimonio e de haber de celebrar misa en el oratorio público del lugar de Castellitx se precia por la falta, que hay de suplicar el sacerdocio por lo que para su consuelo e para su causa suplica se sirva V. Ilma. mandar admitirse al suplicante para la orden del presbiterio que lo decidirá a singular gracia *omni est et licet est*.

En aquest sentit, la comunitat parroquial i el rector d'Algaida s'oposaren el 17 d'abril de 1717 a que el Dr. Miquel Mulet, prevere i vicari de dita parroquial, rebés distribucions adventícies. Vegem doncs:²⁰

Muy Ilustre Sr. Vicario General. El Rector y Común de la parroquial de la villa de Algaida, dice que por parte del Dr. Miguel Mulet presbítero y vicario de dicha parroquial se representó que los suplicantes no querían admitirle en los aniversarios o responsorios y que siendo instituido por el Sinodo que los vicarios deban percibir todas las distribuciones adventicias y así que fuese servido V. S. Muy Ilustre mandar a los suplicantes, admitan al dicho Doctor Mulet presbítero a todas las distribuciones adventicias sin distinción alguna y fue servido V. S. Muy Ilustre proveer que se guardase literalmente la disposición del Sinodo, percibiendo el vicario las distribuciones adventicias, en las cuales se declaró comprender los responsorios o absoluciones por ser abuso, lo que en contrario se hubiera practicado a lo que dice por parte de los suplicantes, no impidan al dicho Dr. Mulet presbítero, de percibir todas las distribuciones adventicias pero se debe suponer que las dichas absoluciones o aniversarios, no se deben regular por distribuciones adventicias, a que tienen derecho de percibir los acogidos y vicarios a causa de disponerse en dichos responsorios en otra forma [...] Suplica por tanto a V. Sra. Muy Ilustre mandar si es de su agrado revocar

---

20. ADM, 17/65/05.

LA REFORMA CATÒLICA A ALGAIDA

el dicho decreto o modificar aquel en provehir que dicho vicario pase por el ajuste que es el que sólo pueda percibir las distribuciones que tocaren al rector o en su ausencia del rector las que este pudiera percibir lo que recibiran a merced.

Per altra part, a finals del segle XVIII, segons el cens d'Aranda, el nuclis de població a Mallorca eren 49, de les quals 33 parròquies rurals i 6 urbanes; a les quals hi hem de sumar 15 vicaries *in capite*. O sigui, les unitats pastorals mallorquines eren 54.

Segons l'edicte del bisbe Francisco Garrido de la Vega (1763–1772) del 21 d'agost de 1768, el rector d'Algaida Francesc Tugores remeté un llistat complet de cases escrit durant la Pasqua d'aquell any, on hi figuraven un total de 647 cases:²¹

	DINS LA VILA	RANDA	PINA	CASES DE CAMP
HOMES DE COMUNIÓ	517	64	59	218
DONES	585	63	75	240
HOMES DE SOLA CONFESSIÓ	102	13	11	55
DONES	53	4	13	44
PÀRVULS	148	15	24	62
PÀRVULES	133	12	17	75

En aquest marc històric i sociològic no podem deixar de banda la transformació de la majoria dels santuaris marians el naixement d'alguns d'ells. Aquests llocs, com el cas d'Algaida i Lluç, estaven vinculats a les parròquies. El 1741, l'antic santuari de Castellitx²² transformà el títol i va esdevenir sota l'advocació de la Mare de Déu de la Pau.

21. ADM, *Pla de beneficis de l'església parroquial d'Algaida*, sig. 1/59/12, f. 12r.

22. Vegeu també Guasp, B.: *Castellitx*, 1975.

6. ESSLÉSIA DE NOSTRA SENYORA DE LA PAU. Citada a la butlla d'Innocenci IV el 1248, el temple és format per tres cossos i un quart annexat al lateral. La teulada és de dos aiguavessos sobre un arc de diafragma apuntat només decorat amb motius de motllura. Fotografia de la BDM.

La polèmica religiosa de l'antilullisme girava en gran mesura entorn de la presa de partit immaculista del filòsof mallorquí. Algaida no en fou una excepció. En un dels expedients eclesiàstics de 1776 referents a Randa, hi figura un dels successos esdevinguts per a la veneració d'un quadre del beat Ramon Llull:²³

{f. 2r} Muy Il.lustre Señor. El fiscal eclesiástico dice que han llegado a mi, noticia que en el monte de Randa hay un oratorio dedicado a Raimundo Lulio en cuyo altar principal existe su figura de muchos años a esta parte. Y siendo esto transgresión manifiesta de los Decretos Apostólicos que rigen en materia de culto, pide se mande quitar dicha figura dedicándose debidamente el oratorio y profanándose tambien como pareciere a V.S. más conforme a Justicia que pide. Los dominios del Fisco eclesiástico siempre salvos. Colom A.F.E. Miquel Palliser clérigo. Palma a 5 de septiembre de 1776. Por presentada la instancia fiscal hágase saber al Rvnd. Cura párroco de la parroquial de Algaida a quien se manda que dentro del tercer dia informe con

---

23. ADM, *Expedient dels oratoris de Pina i Randa del districte de la vila d'Algaida* (5 de setembre de 1776), sig. 17/64/11, f. 1r-13v.

especificación del tiempo y demás circunstancias, y para ello se despachan las letras. Gabriel Carrión V.G. Officialis. {f. 3v} Muy ilustrre Señor. Muy Señor mio. En cumplimiento del decreto dado por V.S. al pie del pedimento del prior fiscal eclesiástico que se notificó el diez de los corrientes por el sacristan de esta parroquia debo informar, como poco después de mi ingreso a este curato, creo que por primeros de julio del año pasado de 1772, los obreros del oratorio de Randa me presentaron un libro en el que estaba anotado cuanto todo ocurrió en su instrucción, y me queda alguna memoria bien que confusa, de que en él se lee en uno de los capítulos que se acordaron resolveren la junta general que se tuvo por los moradores del expresado lugar, en virtud del decreto y licencia de la Real Audiencia y aprobado por el Ilustrísimo y Reverendísimo Sr. Garrido, que ya a últimos {f. 4r} del siglo pasado o a primeros de este a suplica del Rvnd. Cura del común de presbíteros y jurados de esta vila de Algaida, pidieron permiso para construir oratorio público en el expresado lugar de Randa bajo la invocación de Jesucristo crucificado, poniendose en el mismo cuadro la figura de Raimundo Lulio todo lo cual aprobó el ordinario en dicho año, como consta en su decreto que si no me equivoco para en dicho libro. Más se lee que siguiendo los actuales moradores de Randa lo mandado y ordenado por sus mayores, suplicaron al Ilustrisimo Sr. Garrido la misma facultad bajo las mismas circunstancias, cuya facultad se les concedió con decreto y en su virtud, se empezó y concluyó la obra en los términos y que se puede decir concluida. Se bendijo el oratorio y el expresado quadro, según el rito prevenido en el ritual romano en concurrencia de mucha gente, según las noticias que quedan en aquel libro [...] De esta su casa de Algaida a los 12 de septiembre de 1776. {f.7v} El dia 30 de septiembre del año comparecieron en esta casa de la rectoria del pueblo de Algaida los obreros a excepción de Jaime Mulet que estava ausente y en mi presencia le notificó y manifestó con toda claridad todo lo concerniente a las citadas letras las cuales querían estudiar [...] En efecto al dia siguiente {f. 8r} al anochecer, compareció en la misma casa de la Rectoria Antonio Barrera que en nombre de todos [...] pues ellos estan tan lejos de quitar dicho retrato [Ramon Lull] que

gustosos ofrecieron sus vidas para oponerse a ello y en defensa de su Beato manifiestan que ya han pensado y repensado este asunto dijeron [...] Atenent que el nostro oratori publica lo retrato de que se trata esta exigit ab autoritat ordinaria y decretos del ordinari ya en el principi del temps de Ilustrísimo Sr. Garrido y el Rey nostro Señor y el Sumo Pontifice, no podem ni volem llevar dit quadro per voler obeir el Rey y al Papa. Dia 2 de octubre de 1776. Juan Antonio Juan, prevere y vicario de Algaida.

La vida cristiana diària, com hem vist, era i és regida actualment pels càrrecs eclesiàstics. Durant el segle XVII, els sínodes cohesionaren el clergat i varen promoure el seu pes doctrinal i moral.

Ara bé, no tot fou una bassa d'oli tal i com observam en una causa criminal contra Bartomeu Rosselló el dia 11 de setembre de 1794.²⁴ El document registra unes declaracions del prevere d'Algaida Damià Amengual Raió sobre la baralla —«algunos bofetones y golpes con el palo del látigo»— entre el traginer Bartomeu Rosselló i un grup integrat per Joan Amengual —en Boscana—, Antoni Muntaner —en Fonollar—, Miquel Capellà, Felip Oliver —en Mussi— i Joan —en Tano— quan tornaven de Ciutat a Algaida.

Altrament, tenim notícia d'algunes disputes entre els capellans i la població algaidina. S'ha conservat una carta enviada per Pere Torrandell, rector d'Algaida, al prevere Llorenç Vila, en la qual li comunicà les relacions existents entre dos regidors, dos diputats, el vicari Jordà i Jaume Mulet, en contra seu.²⁵

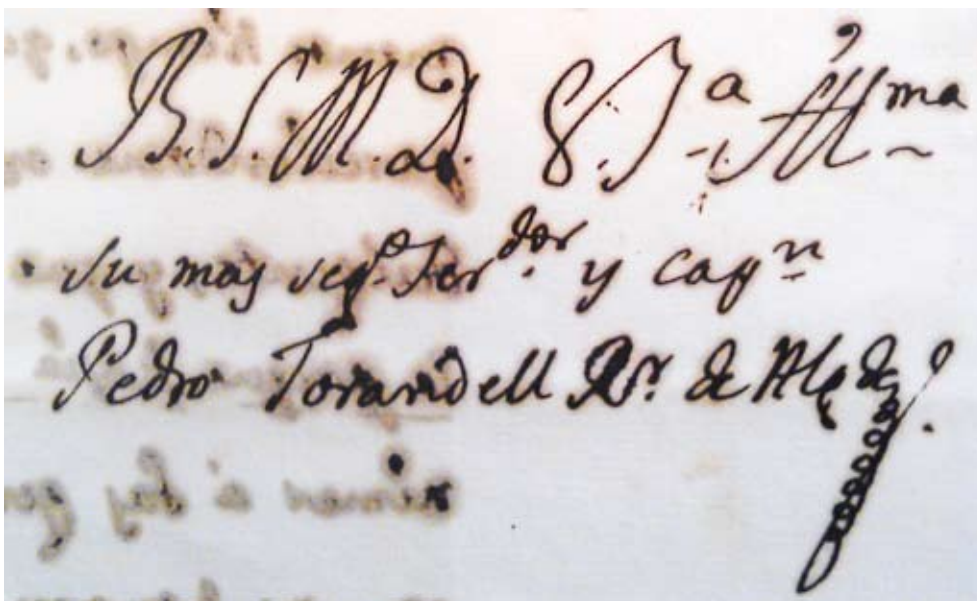
L'acusaven de si «el rector vos diu que li prengueu la cera que té feta, no la volgueu, pues voltros vos podeu excusar de fer la cera així com la fan a altres viles».²⁶ Facem una mínima cronologia del succés: l'any 1766 el bisbe Francisco Garrido de la Vega manà el nomenament de quatre obrers per a recollir almoines. Set anys després, el 1773 el rector demanà que se li entregassin els diners recollits i el regidors no volgue-

24. ADM, 18/22/05, s.f.

25. ADM, *Relació Universitat/Parròquia*, 9 d'abril de 1774, sig. III/57/5, f. 1r-3r.

26. ADM, *ibidem*, f. 1r.

A photograph of a handwritten signature in dark ink on aged, slightly stained paper. The signature is written in a cursive, historical script. The first line reads 'B. M. D. S. J. a. H. ma'. The second line reads 'su may señ. Sr. y cap. n'. The third line reads 'Pedro Torrandell R. de M. de'. The signature ends with a long, vertical flourish.

7. REPRODUCCIÓ DE LA SIGNATURA DEL RECTOR D'ALGAIDA *Pere Torrandell*.

ren «porque dice sabía de sus trampas y enredos, origen de disturbios y desastres en Algaida».²⁷

En virtut de l'edicte episcopal del bisbe Juan Díaz de la Guerra de l'1 de juny de 1774, tots els obrers havien de donar compte de la recaptació de les capelles dipositant els diners dins l'arqueta de tres claus, menys els de l'obra «que de ningún modo consintió sinó que estuviese en su poder, manifestando desde el púlpito, el día de Resurrección, no había en la obra más obrero que él».²⁸

Dies abans, el 25 de maig, el rector d'Algaida Pere Torrandell comunicà al bisbe el compliment de la disposició del prelat²⁹ el qual acordà en tot moment cenyir-se a l'obra de l'església atorgant plens poders al rector:

{ f. 1r.} Illmo. Sr. En cumplimiento del cap. 15 del edicto pastoral del corriente año convoqué ayer a los regidores de esta villa a efecto de ele-

27. ADM, *ibidem*, f. 2r.

28. ADM, *ibidem*, f. 3r. «[...] Refiere que de una manda que se debe invertir en limosnas de pobres dándolas en paño para vestir a los que poco tienen, no lo hizo así sinó que dándoles trigo malo, se quedaba con el dinero; y habiendo que dorar un cuadro, apartó, con el capillero de Nuestra Sra. de la Asunción, 12 ll. y al maestro pagó, 11 ll.»

29. ADM, 17/64/09. 25 de maig de 1774, s.f.

gir los obreros de esta iglesia y sus capillas y previniendoles no tenia otro objeto que el adelantamiento del divino culto y el desempeñar las órdenes de V. Sta. Ilma. logren se hiciese con toda formalidad y más quietud de la que se prometían algunos que no la desean. Bien que no faltó alguna desazón, porque hallándose en esta parroquia el Prior de los Dominicos del convento de Llorito (que vino a predicar en la fiesta del Rosario) pretendió no debían elegirse los obreros de esta cofradía, por serle privativo a él; y persistiendo yo que se había de obedecer el edicto de Sría. Ilma. siendo unos mismos obreros quien por ambas partes se pretendían, quedaron elegidos los de nuestra cofradía, con reservas de los derechos de cada uno. Concluida la función vino otra vez el Prior a reconvenirme porque con los regidores había nombrado obreros del SS. Nombre de Jesús, diciendo que esto le competía a él, como y el gobernar de ambas cofradías, disponer de ellas no sólo en lo que toca a lo espiritual, sino que también en lo económico; le hice presente que en esta parroquia desde muchos años el cura, o sólo o con los regidores había nombrado obreros en caso de faltar alguno de ellos; y no había encontrado otra diferencia; sino que antes del año 1713 era práctica en esta que los confrades del Santísimo Rosario, hacían nombramiento de obreros, la que aprobó el Ilmo. Sr. Don Atanasio de Esterripa en su visita de aquel año y por lo menos era razón, que el citado nombramiento se hiciese por el cura y regidores, a los que como cabezas se reduce todo el restante de los confrades, así seglares como eclesiásticos, que por ser muchos no era fácil unirlos para la elección de que se trata. Enseñé al Prior lo prevenido en las constituciones sinodales del Ilmo. Sr. Alagón; pues en el cap. 110. Libro 3ra. Sin excepción alguna se manda (hablando de las cofradías) que en las iglesias forenses congregados {f. 1v.} el cura y los regidores nombren todos los obreros. Y que de esta no queden exep tuadas las cofradías se deduce del capítulo 2 inmediato donde respondiendo que los administradores o prepositos de aquellas son de nombramientos de los regulares, no admitan algún rector o preposición de cofradía sin que tenga la aprobación de V^a. Ilma. o del Vicario General [...] reconociendo no convenir que las limosnas queden en poder de los confrades o obreros de las cofradías; manda el sínodo que todas aquellas sin diferencia alguna se de-

positen en una arca de tres llaves, de las que debe tener el cura, otra el regidor más antiguo, y otra el obrero mayor de aquella iglesia en el capítulo 3ro. [...] se manda que todas las limosnas recogidas no sólo por los obreros sino por cualquier clase de persona, nada se pueda disponer sin consentimiento y aprobación del párroco. [...] {f. 2r.} El Ilmo. Sr. Garrido en una ordinación de visita del año 1766; reconociendo la necesidad de reparo de esta iglesia suspendiendo otra cualquier obra, para su más pronto remedio dió facultad al rector para aplicar a la obra de la iglesia, no sólo todas las ofrendas que tuviese por convenientes en los domingos y días de fiesta sino también en aplicar el sobrante a ella desde la cofradía.

El mateix any el dia 13 d'agost de 1773, el rector Pere Torrandell transmeté al prelat la seva preocupació per la falta d'obriers i les múltiples competències a les quals havia de fer front la parròquia. Vegem-ho:³⁰

Muy Sr. Mío, deseoso de que esta iglesia que está a mi dirección quede asistida en el modo que permite la escasez de sacerdotes residentes en ella, he solicitado que el Rvdo. Juan Juan que tiene casas dentro de este pueblo, y porción de tierras en sus inmediaciones pase a vivir en ella porque logre la quietud que en el lugar de Pina no se es fácil; y de este modo tendré a mi lado un sacerdote de cuya virtud y ejemplo podré prometerme cooperar a las ideas que llevo en cortar algunos abusos que dominan a mis feligreses con esta inteligencia he de merecer a V. S. que precediendo el correspondiente examen, le facilite la licencia de confesar uno y otro sexo; y respeto de que dicho Rvdo. Juan pretende ser acogido a las distribuciones adventicias, no sólo no tengo reparo, antes me parece muy puesto en razón, pero como me consta que los Reverendos de esta comunidad pondran reparo, me parece más acertado el que lo mande Su Ilustrísima atento a la falta de obreros, que le consta padece esta santa iglesia; esta misma falta no permite el que D. Antonio Jordà, mi único vicario se presente el día 16 a los exámenes, por que el 15 seran sin número las confesiones y por la tar-

---

30. ADM, III/54/04. 13 d'agost de 1773, f. 1r-IV.

de hay procesión, rosario y otras funciones que como si Dios lo permite pienso emplearme en ellas, es menester quede el vicario pronto para lo que se ofrezca dentro del pueblo, y en todo el término, por lo que se presentará un poco, mientras fuese para la asistencia de esta iglesia y de los enfermos, que empiezan a ser muchos. Previne al Rvdo. Sebastián Bennasar otro de los beneficiados que con acuerdo de mi Ilmo. destine por vicario en lugar del Rvdo. José Oliver que salió reprobado como también le insinué a V. S. el que proviniera para el correspondiente examen que el próximo mes se presentará.

El vicari d'Algaida Josep Oliver envià amb celeritat una carta al bisbe el 27 de gener de 1781 per a que nomenes ecònom, al prevere Antoni Jordà. Un dia després fou atorgat i ratificat el nomenament:³¹

Ilmo. y Rmo. Sr. presento a V. S. Ilma. que en esta parroquia de Algaida el número de las personas es muy crecido y hay muchos lugares apartados de esta villa. No puedo yo sólo cumplir con todas las obligaciones de mi estado, por esto suplico a V. S. Ilma. que destina a alguno por ecónomo o vicario lo que mejor bien le apareciera, y de este modo quedara asistida esta parroquia. Y por cuanto lo Rvdo. Miguel Sastre presbítero dicen que pasa a esta villa de Algaida, el que ha servido mucho tiempo de vicario en Lluçmajor, y por otra parte me han dicho que quería cartilla de vicario super numerario, bien podría ser ecónomo o vicario porque yo no lo pudo hacer a causa de la muerte de mi hermano y tengo mis padres viejos, y tengo de cuidar de ellos. Y en deficiencia del dicho Miguel Sastre presbítero hay otro que al menos por ahora también podría asistir de ecónomo o vicario que ha asistido mucho tiempo de vicario en la otra vacancia de ecónomo que es el Rvdo. Antonio Jordà y acogido en esta parroquia de Algaida. Al Dr. Pedro Torrandell presbítero y rector en San Jaime, me dijo que V. S. Ilma. le dijo que se cuidase de la Rectoria de Algaida todo el tiempo que hauria de menester por aportar sus cosas en Palma pero todo el cuidado ha caido sobre mi y así suplico la asistencia

---

31. ADM, III/57/13. 27 i 28 de gener de 1781, s.f.

también he cuidado de la Candelaria como se acostumbre. Novedades: no hay salvo dos viáticos, uno en Pina y el otro en Randa, y no tengo más por ahora que participan a V. S. Ilma. siendo pronto siempre por obedecer a sus órdenes con su favor y gracia que espero.

El dia 8 d'agost de 1774, el prior del convent de Llorito fra Francisco Rotger envià una relació expositiva al Vicari General i li notificà diverses informacions: la claredat dels comptes durant el seu priorat, els donatius del rector Antic a les obres, el decor de la capella de Nostra Senyora i les diferents infàmies que s'havien dit sobre la comunitat:³²

El Prior del Convento de Llorito, de la Orden de Predicadores, en vista de lo expuesto por el Rvdo. Cura de Algaida [...] expone y a modo de informe hace presente que el Reverendo Cura ha padecido las mayores equivocaciones en narrar aquellos hechos muy al contrario de lo que pasaron en verdad [...] sobre el afecto a la Santa Orden de Predicadores y al aumento y celo de la devoción de Nuestra Sra. del Rosario. Y basta advertir que entre tantos curas de la isla, ha sido éste el primero que ha acudido a V. S. M. I. con una pretensión destructiva de los pactos y condiciones de la fundación de la cofradía sin las cuales ésta no puede subsistir y es el patrimonio que dejó a la Orden de Predicadores su Santísimo fundador [...] El exponente ha sentido mucho el modo de hablar de este buen cura en orden al Rvdo. Antich presbítero, quien ha dejado tan buen nombre en su villa de Algaida, que piensa no haria agravio al Rvdo. Cura si se lo desease tal. Fue el último prepósito de la cofradía y tan afecto a Nuestra Sra. como lo demuestran la fábrica de la capilla y los muchos adornos con que la ha enriquecido, estimulando el mismo afecto a adelantar de lo suyo, para el culto y adorno de la Señora, lo que al tomársele las cuentas perdonó varias veces a la cofradía [...] habiendo gastado unas 200 ll. de los suyos [...] Por último no deja de causar admiración que el Rvdo. Cura sabiendo que el convento de Llorito no participa utilidad alguna de las limosnas de dichas cofradías, ni la aspira, haya que-

---

32. ADM, 17/64/09. 8 d'agost de 1774, f. 5r-ss.

rido suscitar novedad inconforme por tal; al tiempo que quiere vestirla con las protestas de su equivocado informe.

Per altra banda, el dia 1 de juliol de 1778 el demandant Pere Joan Verd de la Torre, de Binissalem, acusava el rector d'Algaida Pere Torrandell d'impagament de la verema per valor de 50 ll. 6 s. 5 d.

Al final es va executar la condemna per part del Vicari General Villalonga, el 24 de setembre de 1778 firmada pel notari apostòlic Antoni Servera i còpies entregades a Rafel Montcada i Joan Bestard en nom de Antoni Ferrer, nunci.³³

Incidint en l'economia parroquial, Algaida tenia implantat un pla de beneficis el 1768. Proporcionava a qui l'exercia, durant l'edat mitjana i l'antic règim, el dret a gaudir d'una prebenda o renda —provinent de béns immobles, de delmes, censals, drets per l'administració de sagraments, etc.— i altres privilegis de caràcter judicial, fiscal o militar.

En coneixem algun exemple d'entre el 15 de desembre de 1718 i el 13 d'octubre de 1719. En una missiva dirigida al bisbe Atanasio de Esteparipa y Tranajaurregui (1712–1721), el Dr. Llorenç Sureda prevere i beneficiat de la parroquial algaidina en nom del Comú, afirmà que:³⁴

En los días y fiestas de precepto solemnes en que se halla oficio fundado solemne, el Dr. Miguel Amengual, rector de dicha parroquial iglesia, no aplica el sufragio de la misa que celebra en beneficio de la alma del fundador antes bien lo aplica y quiere aplicar *pro populo* así en las fiestas fundadas que recaen en día de domingo [...] lo que redundando en perjuicio de dicho Común, de que queda fraudado el fundador en sufragio, de forma que habiendo fundado D. Lorenzo Sureda otro de los suplentes un oficio solemne con diácono y subdiácono, órgano y sermón en día y fiesta de Santa Ana, ha aplicado dicho rector el sufragio pro populo a su intención, y no lo ha querido aplicar en beneficio de dicho fundador y no parece conforme a razón que el que funda semejantes oficios solemnes con ánimo de lograr el sufra-

33. ADM, 17/64/10, f. 80r–80v.

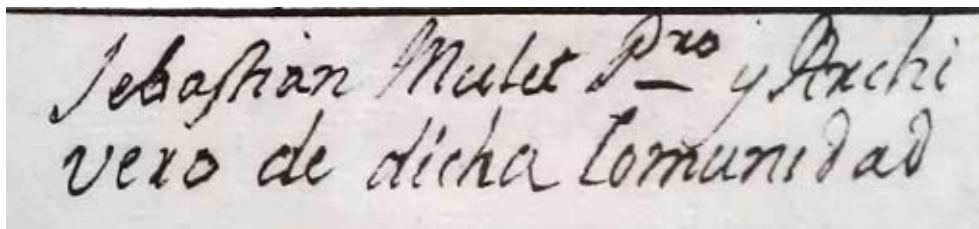
34. ADM, 17/64/06, s.f.

gio de aquella misa haya de quedar frustrado en devoción [...] Por lo que piden y suplican a V. S. Ilma. Se digne mandar al dicho Rector que en todos los oficios solemnes fundados en que quiere celebrar la misa, deba aplicar el sufragio a intención de los fundadores [...].

La provisió del cas vingué firmada pel notari major i escrivà de la cúria Jeroni Barceló: «El Reverendo Rector de la parroquial de Algaida observe lo que por Sínodo tiene obligación en cuanto a las misas por el pueblo; y asimismo se cumplan puntualmente las que tocan a obras pías y oficios fundados, los cuales cayendo en día que el rector debe celebrar pro populo se han de cumplir por otro sacerdote».

Els beneficis no són més que les rendes obtingudes per impostos religiosos tals com els delmes, les primícies, els cobraments dels serveis del culte, drets d'estola i altres ingressos procedents de propietats eclesiàstiques.

A la pàgina següent podeu veure el citat pla, escrit i custodiat per l'arxiver de l'església parroquial i beneficiat Sebastià Mulet el 1768.³⁵

A photograph of a handwritten signature in black ink on a light-colored paper. The signature reads "Sebastián Mulet Pro y Archivero de dicha Comunidad". The handwriting is cursive and somewhat slanted to the right.

8. FIRMA DEL RECTOR SEBASTIÀ MULET.

Vuit anys més tard, el 1776, els arxivers Sebastià Mulet i Sebastià Bennàssar, preveres i beneficiats de la parroquial església d'Algaida en vistes a la missiva d'Antoni Penya, secretari del bisbe de Mallorca, informen sobre beneficis vacants:³⁶

- Des del 18 de juny de 1770 està vacant un benefici simple per la mort d'Antoni Gener, el seu darrer posseïdor, amb una renda de 37 ll. anu-

35. ADM, *Pla de beneficis de l'església parroquial d'Algaida*, sig. I/59/12, f. 11 – 12v.

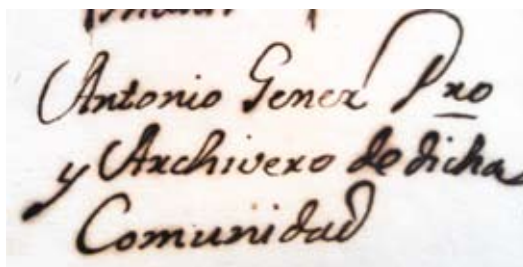
36. ADM, *Beneficis (30 de novembre de 1776)*, sig. III/57/6, s.f.

PLA DE BENEFICIS DE LA PARROQUIA D'ALGAIDA, 1768

CAPBREU I ALTAR	FUNDADOR	POSSEÏDOR	CENS ANTIC / PRESENT	CÀRRECS
Altar Nostra Sra. del Roser f. 19r. 10-09-1768	Margalida Mulet, vídua 21-06-1631	Pere Mulet, prevere	32 ll. / 13 ll. 19 s.	8 ll. 13 misses
Altar de les Ànimes del Purgatori f. 22r. 15-09-1768	Joan Antoni i Damià Garau 09-02-1605	Gabriel Ribas, prevere	26 ll. / 4 ll. 2 s.	4 ll.
Altar de Sant Pere i Sant Pau f. 13r. 14-10-1768	Antoni i Pere Mesquida dits «Formiguera» 29-10-1597	Bernat Mesquida, prevere	24 ll. / 9 ll.	2 ll.
Altar Verge del Roser f. 16r. 13-10-1768	Coloma Mulet Fiol 03-12-1598	Sebastià Mulet, prevere	28 ll. / 7 ll. 10 s.	2 ll. i 24 misses
Altar Verge del Roser f. 34r	Francesc Antic, clergue 02-09-1683	Francesc Antic	114 ll. / 46 ll.	55 ll.
Altar Verge del Roser f. 26r	Antoni Reus 15-09-1644	Francesc Reus	50 ll. / 18 ll. 14 s.	10 ll.
Altar de Sant Joan Baptista f. 30r. 17-11-1768 per ànima de fra Nadal Armengol	Francesc Cotoner 17-11-1664	Antoni Gener	70 ll. / 37 ll. 10 s.	15 ll. i 52 misses
Altar de Nostra Sra. de l'Assumpció f. 14r. 12-10-1768	Joana Gelabert 05-11-1597	Sebastià Bennàssar Ramis, prevere	24 ll. / 7 ll. 2 s.	2 ll.
Altar de Nostra Sra. del Roser f. 18r. 13-09-1768	Andreu Trobat	Rafel Miralles	28 ll. / 16 ll. 16 s.	5 ll. i 6 misses
Altar de les ànimes del Purgatori f. 24r. 11-09-1768	Joana Mulet 11-09-1627	Jaume Mulet	30 ll. / 11 ll.	8 ll.
Altar de Sant Joan Baptista f. 32r. 16-10-1768	fra Joan Armengol, dominic	Vacant per mort de Pere Antoni Armengol	5 ll. / 5 ll.	22 s.
Altar de la Concepció Llibre de beneficis	Pere Joan Ribas de Cabrera 15-02-1720	Jaume Ribas, clergue	52 ll. / 8 s.	2 ll. 8 s. i 12 misses resades

als amb càrrega als aniversaris de 15 ll. i una missa resada tots els dimecres de l'any —es deuen 52 misses—.

A close-up photograph of a handwritten signature in dark ink on aged paper. The signature reads "Antonio Gener Pro y Archivero de dicha Comunidad". The handwriting is cursive and somewhat slanted to the right.

10. FIRMA D'ANTONI GENER.

- Benefici vacant des del dia 27 de juny de 1771 per mort de Bernat Mesquida. Té de renda 9 ll. anuals, fa de càrrega als aniversaris 2 ll. complides fins al dia de la seva mort.
- Benefici vacant des del dia 1 d'octubre de 1772 per la mort de Rafel Miralles prevere el seu darrer posseïdor, té una renda de 16 ll. 16 s. anuals. Fa càrrec als aniversaris de 5 ll. dels quals es deu fins al dia de la seva mort 3 ll. 6 s. Fa de càrrega 6 misses resades cada any en diferents festivitats i falten fins al dia de la seva mort 28 misses, el seus hereus són Prudència Fiol vídua de la vila de Montuïri.
- Benefici vacant del dia 2 de novembre de 1773 per mort de Francesc Reus, amb una renda de 18 ll. 15 s. Fa càrrega de 10 ll. als aniversaris.
- Benefici vacant per renúncia de D. Gabriel Ribes prevere, de dia 7 d'agost de 1774, amb una renda anual de 4 ll. 1 s. fent càrrega als aniversaris de 4ll.
- Benefici vacant del 13 de gener de 1774 per mort de Francesc Antic prevere, té renda de 47 ll. 17 s. anuals, fent càrrega dels aniversaris amb 30 ll.
- Benefici vacant del 26 de setembre de 1774 per la mort del Rnd. Pere Mulet, amb una renda de 13 ll. 19 s. anuals. Fa càrrega als aniversaris de 8 ll. i 13 misses resades en diferents festivitats.

Les demarcacions parroquials servien per establir els límits geogràfics entre les institucions religioses locals. Formaven part de les línies estructurals amb les que funcionava la vida religiosa i el ritme devocional d'Algaida.

El mateix any 1776, pel mes d'agost, el preveres Antonio Peña i Pere Torrandell aclariren els límits de la parroquial algaidina, especialment per certs mals entesos amb l'església de Santa Eulàlia de Ciutat:³⁷

El rafalet de la villa de Algaida en tiempo pasado su dueño marcó más de 300 quarteradas garriga del predio de Son Gual término de la ciudad, parroquial de santa Eulalia. Dicha garriga está sacada y hecha a rotas en las cuales se coje mucho grano; el cura de la parroquial de Algaida pretende el diezmo de dichas rotas; no le toca por ser de la parroquial de Santa Eulalia, término de la Ciudad. La mitra no tiene nada que ver en la parroquial de Algaida y en el término. [Segon document de l'expedient]. V. E. No debe ciertamente percibir del Rafalet mar diezmo que lo que produzca el del término de su parroquial sin perjudicar gravisimamente los intereses de la mitra: me aseguran que V. M. I. pretende el diezmo de las heredades y rotas, que aunque en el día se hallen unidas por compra al rafalet, fueron suprimidos de la parroquial de Santa Eulalia y comprendidas en el predio de Son Gual. No puedo como mayordomo de ella desentenderme de tan irregular pretensión, asegurándose que permitiré que en esta parte padezca perjuicio de la mitra, usando de mi en otros términos, en caso que los de este oficio no le persuadan de mi justamente de que me avisara con la posible brevedad para que en su vista teme la providencia que correspondan. [Tercer document de l'expedient]. Muy Señor mío. Seguramente han informado malamente V. M. de que yo hasta aquí haya tenido la menor pretensión sobre el diezmo que expresa en la suya respeto, de que nadie ma habia hablado sobre ello, disputándome su pertinencia. Ni ha habido otro que el arrendador de la caballeria del Baylio, tuvo sus dificultades con Don

---

37. ADM, III/57/28–III/57/7.

Antonio Salas y por las noticias que tenía y que he adquirido nuevamente, no tengo la menor duda en que hay porción de dichas notas del predio el Rafalet que son del término de la ciudad, que es desde la curz que hay sobre las cuestras en medio del camino que es donde linda esta parroquial y para en dicto de mi proceder, habiendo ya diezclado todo este pueblo, previne no diezclase ni un grano del que pertenece a dichas rotas, aguardando que Don Antonio Salas aclararía esta duda. Hoy tarde al tiempo de recibir su carta de V. M.^a estaba en este cuarto el apoderado de dicho D. Antonio Salas y tratábamos de que se depositase no sólo el grano perteneciente a la caballería de Son Gual, sino igualmente el perteneciente de todos los otros interesados y vista la de V. M.^a me ratifique en lo que se trataba. Esto es cuanto discurre. No crea V. M.^a proceda yo de ligero en cosa alguna, y menos en lo que pueda tocar en la más mínima cosa a los derechos de la mitra, ni al honor de mi Sr. Ilmo. Y su familia a quién venero con ventaja de todos mis paisanos. Si esta no es bastante satisfacción se la daré personalmente, pues estoy precisado a pasar a esa, que así me lo avisa el fiscal lector y si pareciese a V. M.ª Veremos lo que se deba hacer, queda a sus órdenes su atento Servidor. Don Antonio Peña y Pedro Torrandell, presbítero.

Les parròquies són institucions que poden encarnar la imatge de la permanència. Una feligresia és també una pica baptismal i un cementeri. El factor decisiu en l'erecció de parròquies és la consistència del grup humà que sollicita la institució. No obstant, el rector tenia unes obligacions que no sempre acomplia.

El 22 de febrer de 1779 el prevere d'Algaida Antoni Jordà envià al secretari del bisbe Pedro Rubio-Benedicto y Herrero (1778-1794), Francisco Valdemoro un informe complet al voltant de la conducta «sospitosa» del rector de la parroquial en el que podem apreciar diversos aspectes que poden ser d'interès per la diversitat d'informació i dades que s'hi registren:

- Incompliment d'ordinacions pastorals

- Mala alimentació dels obrers que treballaven en la nova construcció del temple
- Fàbrica il·lícita de cera
- Impagament als escultors que havien de daurar el retaule de la capella de l'Assumpció
- Impediments en la construcció d'un cancell en el portal menor
- Nul decor del temple i abandonament de l'esplendor litúrgic

Llegim la font:³⁸

El primero consiste en que el obispo Garrido en el año 1766 en las ordinaciones de visita, mandó se cubriese el terrado de la iglesia de esta villa [...] para cuyo fin se determinaron cuatro obreros seculares, dos eclesiásticos, dos asistentes eclesiásticos y dos depositarios, uno eclesiástico y otro secular; para que recogiesen las limosnas y se havia de hacer la obra. En el año 1773, el Rdo. Sr. Rector actual queria que se entregase el dinero de la obra que se havia recogido y los obreros y yo no quisimos entregarle a causa de ver sus deudas y enredos [...] el Rector difunto y casas principales del pueblo cuidaran por semana de mantener a los maestros de la obra, luego el actual Rector quiso también contribuir en lo mismo; y a poco tiempo se quejaron los maestros conmigo de la comida que les daba el Rector [...] y me dijeron el sábado que si havian de comer en la rectoría no querían venir a trabajar [...] En el año 1774 estando para salir los regidores de su empleo, el Rector fabricó en su casa la cera que acostumbraba pagar la villa anualmente, por las tinieblas y demás funciones del año en la iglesia; habló a los regidores para que tomasen la cero y le respondieron que todavia no era tiempo de cera y que al tiempo ya lo resolverían [...] Más den-

---

38. ADM, 18/09/06, s.f.

tro del diurno tiene en el coro de la iglesia, havia algunas notas de pagos sobre derechos de muelle y el Sr. Antelmo por hierro, vendas de niños, arroz y otras mercaderia; y en los años 1776 i 1777 sobre el repartimento que se hace a los pobres de la manda pía del arcediano Munar [...] él se quedó con el dinero alterando de este modo la voluntad del pío fundador y lo mandado por el Ilmo. Garrido y en razón que se había de dorar en aquella iglesia el cuadro de la capilla de Nuestra Señora de la Asunción, el capillero concertó con dicho rector a doce libras por mil hojas de plata y él pagó a los escultores once libras [...] Más en el mes de octubre de 1773 estando en dicha villa los Padres de la Misión dijo a lo público que toda la limosna se habia en el tiempo de la misión serviría para costear un cancel en el portal menor de dicha iglesia y que se havia de fabricar de pronto, por la incomodidad en que estaba; que dicho rector contribuiría con la seua y este que se gastaría en la Misión y no quería se lo pagasen como en efecto recogieron de limosnas para dicho fin cerca de cincuenta libras y todavía no se ha dado mano a la obra [...] Y últimamente se ve un total abandono de la iglesia faltando agua muchas veces y ostias y las que hay regularmente son manchadas y el vino cinco o seis meses está agrio [...] La vísperas en Domingos y fiestas ordinariamente teniendo él obligación de poner las luces, permite se digan con una sola con escándalo del pueblo, vilipendio del dicho culto y desprecio de las sagradas rúbricas [...] Y por eso se retrae todo el pueblo de dar limosnas a la iglesia y ahora actualmente, viendo que se ha hecho venir despachos del P. General de Santo Domingo, para ser capillero de Nuestra Señora del Rosario, preguntaran muchos al que recogía la limosna, si la habian de llevar a la rectoría expresando que no querían darla si habia de parar en su poder. Nos dice y nos predica que sobre el culto litúrgico y limosnas a la iglesia somos unos ratoneros y que mayor ratonero que el rector quien teniendo la primicia para vestir y adornar la esposa, la iglesia, intentará vender los damascos de ella y tomó el cargo de custos de la sagristia y toma una peseta de cada capilla para limpiar las tovallas de los altares y en fin y objeto de todas las murmuraciones de esta villa y de toda Mallorca [...].

Els costum d'honrar els morts i orar per les seves ànimes, evocant la pròpia mort, era una tradició que convergia en la celebració de les honres fúnebres dels algaidins. Les misses de salvació *post mortem* constituïen la pràctica litúrgica ritual per excel·lència.

El 22 de setembre de 1793, el rector Joan Amengual notificà al secretari del bisbe Joan Binimelis —en resposta a una petició del dia 17 del mateix mes i any— que té anotades i dipositades en una talla tres-centes lliures que provenen d'una quitació que s'ha realitzat de nou lliures, fruit d'un cens que deixaren els seus fundadors per a sufragis de l'església parroquial.³⁹

El notari Antoni Muntaner el dia 23 de febrer de 1795, en presència dels testimonis Llorenç Montserrat, prevere i beneficiat de la Seu; Miquel Palet, prevere i beneficiat de Santa Eulàlia, Josep Muntaner criat, Pau Siquier xocolater, Antoni Quetglas teixidor de lli, Pere Joan Muntaner i Joan Pascual teixidors de lli; redactà el testament del prevere algaidí i beneficiat de la parroquial de santa Eulàlia Joan Oliver —fill de Miquel i Catalina, difunts—. ⁴⁰ Elegí sepultura en el vas de capellans de Santa Eulàlia de Ciutat —morí el 19 de febrer de 1801—, deixà per «dret pastoral» 10 s. moneda de Mallorca, 5 s. a l'Hospital General, manà celebrar cent misses resades i un ofici solemne en sufragi de la seva ànima el dia de la Santíssima Trinitat al qual destinà 7 ll. 10 s. per censals del picapedrer Jaume Servera corresponents a unes cases al carrer de la Posada de Lluc. Finalment, instituí hereu universal al seu nebot, el també prevere Miquel Oliver.

Els litigis sobre béns *post mortem* foren freqüents.

És el cas del plet del 3 d'octubre de 1798, davant el «Bayle de Algaida», referent al patrimoni del prevere d'Algaida Antoni Jordà entre Esperança Jordà de Marratxí i la seva cosina algaidina Catalina Tomàs. Es va demanar a l'interrogatori que es va fer a Catalina Tomàs «[...] que pusiese de manifiesto y expresase cuanto se encontro hereditario del expresado Jordà señaladamente en la casa mortuoria

39. ADM, III/57/14. 22 de setembre de 1793.

40. ADM, I/4/4. 23 de febrer de 1795, s.f.

de ropas, trastos, menaje de la casa, alajas de oro, plata y dinero efectivo [...]».⁴¹ Ella declarà que molts dels béns havien passat a titularitat «de los albaceas testamentarios» els preveres Juan Antoni Juan i Josep Oliver. Segons l'ecònom de la parroquial d'Algaida Josep Duran, aquests es negaren a donar fe i testimoni d'aquests béns per la qual cosa Duran afirmà «[...] que no siendo justo que por este medio se impidan los efectos de lo tan justamente mandado para declarar lisa y llanamente lo que encontraron propio del difunto Jordà, que según dicen lo han invertido en obras pías y a otros encargos [...]».

El Vicari General Sala, a través del notari apostòlic Francesc Arbona, decretà que en el termini de dos dies anassin a declarar fent-ho sabre al rector d'Algaida Rafel Salvà. No ens ha arribat cap document corresponent a la finalització d'aquesta causa civil.

Al marge de la sociologia religiosa algaidina, i com a primera passa, ens hem preocupat de recollir els fruits dels treballs conspicus que altres investigadors han plantejat. A més, en alguns indrets, pensam que el podem complementar amb aportacions, que són fruit d'algunes incursions a la documentació encara poc explorada i, fins i tot, inèdita.

Les històries escrites dels pobles de Mallorca són molt nombroses i Algaida no és una excepció. Ara bé, des del punt de vista de la cronologia que abasta aquest estudi (1686–1800) mancava una aproximació acurada que tractes estrictament les fonts documentals eclesiàstiques aplicades a la història de l'art i del patrimoni.

L'únic estudi *ex professo* de les visites pastorals algaidines⁴² és el de Pere Mulet que juntament amb la seva incursió monogràfica per tractar la sonoritat religiosa de les campanes,⁴³ reflecteixen la manca d'atenció historiogràfica que la font documental ha tingut fins avui.

---

41. ADM, 17/4/8. 3 d'octubre de 1798, s.f.

42. Mulet, P.: «Algaida a través de les visites pastorals de D. Diego de Arnedo (1563–1572)» a *Es saig*, n. 1, gener de 1981. Hem de tenir en compte que L. Pérez Martínez publicà durant la dècada de 1960 a 1972, els dos volums íntegres de les visites pastorals del primer bisbe posttridentí que tingué Mallorca, l'aragonès Diego de Arnedo.

43. Mulet, P.: «Les campanes de la parròquia d'Algaida» a *Es Saig*, n. 82, 1987, p. 14–17.

II. DUES CAMPANES DE L'ENDERROCADA ESSLÉSIA DEL CONVENT DE SANT DOMINGO DE CIUTAT, duites a la parroquial d'Algaida el dia 18 de desembre de 1876, segons consta en el llibre de defuncions custodiat a l'ADM. Fotografia de la BDM.

Per aquest motiu, aquesta investigació d'història religiosa i història de l'art complementa els estudis fins ara realitzats per V. C. Alejo⁴⁴ sobre Sant Honorat; R. Coll,⁴⁵ A. Gili,⁴⁶ B. Morey⁴⁷ i J. Rullan⁴⁸ sobre Castellitx, Príam de Villalonga⁴⁹ i Pere J. Llabrés⁵⁰ sobre Pina, M.

---

44. Alejo, V.C.: «La ermita de San Honorato de Randa (1860–1880)» a *BSAL*, n. 662–665, XXVII, 1937, p. 1–64.

45. Coll, R.: *Antiga parroquia de Castellitx*, Algaida, 1970.

46. Gili, A.: «Traslat de la parròquia de Castellitx a Algaida» a *Es Saig*, n. 100, 1989, p. 30–1.

47. Morey, B.: *Els rectors Armengols d'Algaida i Castellitx (segle XVIII)*, Algaida, 1973.

48. Rullan, J.: «Noticias para servir a la historia eclesiástica de Mallorca. Censals als obrers de Castellitx, 1661» a *BSAL*, VIII, 1899, p. 77

49. Villalonga de Cantos, P.: «La iglesia de los SS. Cosme y Damián de Pina en Algaida (Mallorca). Programa constructivo e iconográfico» a *Mayurqa*, n. 21, 1985–1987, p. 327–391.

50. Llabrés, P. J.: *La iconografía de l'església de Pina. El programa de Mn. Gabriel Ribas de Pina*, Palma, 2006.

A. Capellà⁵¹ sobre els retaules de l'església d'Algaida, Catalina Maria Martorell sobre la fabricació de l'altar major i l'escultor Miquel Barceló⁵² i, finalment, altres de tipus més arxivístic com el de Jaume Lladó Ferragut.⁵³

El treball de M. Puigserver dedicat a l'inventari de la parroquial d'Algaida, que es conserva a la Biblioteca Diocesana de Mallorca i, encara inèdit, esmenta entre d'altres peces significatives els fragments d'un retaule i altres objectes custodiats a la casa rectoral; dues taules primitives, una creu processional i «un airoso candelero circular de hierro forjado»⁵⁴ dipositats en el Museu Diocesà de Mallorca; quatre creus monumentals escampades per la vila, etc.

12. EXTERIOR DE LA PARROQUIAL D'ALGAIDA vista des del terrat de la casa situada en el carrer Roca, núm. 43. Fotografia de la BDM.

51. Capellà, M. A.: *Els retaules de l'església d'Algaida*, IEB, Palma, 1999.

52. Martorell, C. M.: *Miquel Barceló mestre del retaule major de l'església parroquial d'Algaida (Premi d'Investigació Castellitx)*, inèdit, Algaida, 2009.

53. Lladó, J.: *Catálogo del archivo municipal de la villa de Algaida*, Palma, 1945.

54. Puigserver, M.: *Inventario artístico–arqueológico de alguna de las iglesias de Mallorca con anotaciones históricas e ilustraciones fotográficas*, Certamen Seminario de Mallorca, sig. 48-1, 1930, p. 2-3.

El Rei Sanç I de Mallorca «llevado de su religiosidad y amor a sus súbditos»⁵⁵ manà edificar una església en el centre de dita vila per a que els habitants poguessin assistir amb més facilitat a les funcions religioses i complir amb els deures cristians. El 1311 es varen iniciar les obres i no va acabar fins el 1788.

La primera església que es va construir no tenia cap decoració exterior ni interior, amb parets completament llises. L'altar major, amb un retaule semblant al de Castellitx, estava configurat per les pintures de Sant Pere i Sant Pau, titulars de la parròquia; el temple disposava de pila baptismal i sagristia, amb una sola campana damunt l'església.

L'any 1567, essent bisbe Diego de Arnedo, es va fer una reparació segons un llibre d'actes (1560–1583):⁵⁶ «A 8 de janer de 1567 [...] mes fonch proposad per lo dit jurat major dihent; honorables balle y savi consell, sapieu que ha molts adobs a fer per la iglesia y ques tenen adobar las bigues del portxo de la matexa que tot cau per so suplicam a vosaltres savieses que es vullen donar lloch per a fer una talla extraordinari».

En el llibre de comptes del mateix any, fruit de la febre constructiva, es llegeix en el «descarrech» o «gastos» «10 ll. per els jornals de picapedrer en la iglesia»; «20 ll. de calç per la iglesia»; «15 ll. per bigues».

A l'any 1575, tot just iniciada la prelatura del bisbe Joan Vic i Manrique (1573–1604), es va ampliar la traça longitudinal del temple. Segons el llibre de comptes es dedicaren 10 ll. per pintar de calç la nova clau de l'església. En el llibre d'actes de 1576 hi figura que s'envià una lletra al Bisbe de Mallorca per beneir i consagrar definitivament aquesta clau.

El 1577 es fa un tall per l'obra de l'església i un any després, segons el llibre de comptes, es realitzà el paviment de la nova església i es canviaren les campanes ubicades a dalt de l'espadanya.

A més a més, s'adobaren les capelles de Sant Sebastià, Sant Joan i de les Ànimes del Purgatori.

Començada la construcció a l'any 1576 s'ha d'advertir que l'església no va ser dissenyada ni amb capelles ni amb dotació de retaules ni altars.

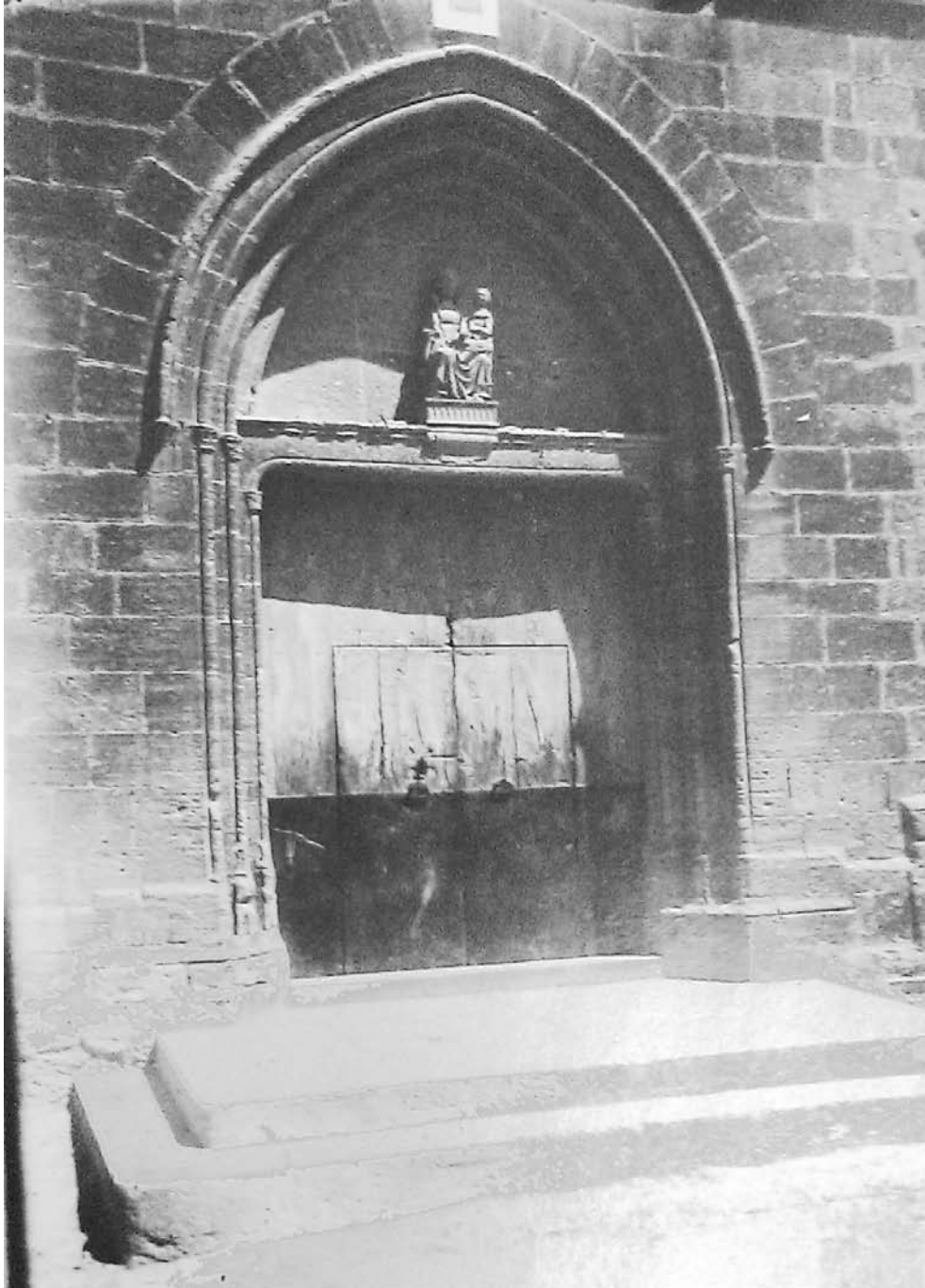
55. Sastre, M.: *Monografía histórica de alguna iglesia de Mallorca. La parroquia de Algaida*, Certamen Seminario de Mallorca, sig. XLII, 1941, p. 15.

56. Arxiu Municipal d'Algaida, *Llibre d'actes (1560–1583)*, f. 34r.

13. PRESBITERI I RETAULE MAJOR VISTS DES del cor. *Fotografia BDM.*

El 1579 es canvià la trona i el portal per manament del bisbe Vic: la trona es col·locà a la part central del temple ben al costat de la paret i el portal s'obrí oposadament a l'altar major, concretament, al costat de la paret recent construïda.

14. PORTAL MAJOR D'ESTIL GÒTIC. Segles XIV–XV. 4'70 x 2'75 m. Fotografia BDM.

Dècades després es bastí el cor sobre el portal fent funcions inicials de capella, convertida posteriorment en sagristia, segons el llibre d'actes de 1616: «[...] Lo Sr. Rector nos ha referit dihent que le sequestria que serveix es molt petita y que seria bó mudarla a la capella de la qual fan chor [...] es resol afirmativament [...]».

El 1596 es pagaren 10 ll. a un mestre adobador d'orgue perquè estava espenyat i no sonava. Dos segles després es fundà un benefici amb «obligació de tocar l'orgue»:⁵⁷

El Dr. D. Pere Torrandell, capellà de la parròquia d'Algaida amb el major respecte, exposa a Vostra Il·lustríssima que el seu antecessor el Dr. D. Francesc Tugores en el seu testament que va atorgar en poder del Rvnd. Joan Baptista Salvà deixà llegat de 30 ll. d'aquesta moneda, cada any de cens a la Universitat de regidors d'aquesta villa, per ajuda de fundació d'un benefici que aquesta va pensar fundar, per obligació de tocar l'orgue i ensenyar de solfa als nous joves. Aquesta pretensió dels expressats regidors quedà frustrada per no haver-se configurat la Reial Cambra de Castella, com consta a Vostra Il·lustríssima i aquesta oposició donà motiu al suplicant, per a sol·licitar per altres mitjans la fundació de l'expressat benefici, que és necessàriament precís en aquesta església i més en el dia per haver mort dos dels seus beneficiats; i a tenor acabat l'orgue. Però com el llegat anteriorment descrit [...] no s'ha verificat la fundació del benefici en tres anys, començant el dia 30 d'abril de l'any passat de 1771, passes definitivament al destí de mandes pies. Suplico a Vuestra Il·lustríssima tenga a bien providenciar [...].

Tres anys més tard, el Rnd. Sebastià Bennàssar fou convocat en presència del canonge Francesc Ferrer, qui li preguntà les causes de no haver pagat al beneficiat Llorenç Noguera la darrera tèrcia vençuda a favor seu, segons els acords capitulars del dia 9 de setembre i del 24 d'abril de 1774.

Aquest acord reflectia la càrrega de pagar 23 ll. als aniversaris que havia de servir a l'organista i primatxer; i no volia pagar allò acordat⁵⁸. El

---

57. ADM, *Orgue Algaida (30 d'abril de 1770)*, sig. III/57/3, f. 1r-v.

58. ADM, *Orgue (14 de novembre de 1778)*, sig. III/57/8, s.f.

29 de setembre de 1778 el beneficiat de la parroquial el prevere Noguera reclamà per segona vegada el pagament del benefici de l'orgue que li pertanyia des de feia 4 anys, mitjançant el canonge de la Seu Francesc Ferrer.⁵⁹

Dies abans, el 9 de setembre es varen congregar els arxivers i beneficiats de la parròquia algaidina Sebastià Mulet i Sebastià Bennassar, a la sagristia «precedint so de campana»; juntament amb ells el vicari Bernat Mora i el rector Pere Torrandell per donar curs al pagament de la quantitat retinguda a Noguera.

Al 1608 i 1609 s'installaren al terrat taulons i canyes.

El 1621 es fa un trespol a l'església de teula ben picada.

El 1629 l'obreria de Sant Joan començà la construcció d'un retaule que va quedar acabat l'any següent.

El 1630 foren els confreres de l'obreria de les ànimes del Purgatori qui començaren el retaule de la seva capella i no ho acabaren fins l'any 1636, data en la qual s'acabà el campanar iniciat el 1635.

El 1639 l'obreria de Sant Sebastià construï un retaule per a la seva capella. Després la fàbrica quedà paralitzada fins el 1680. La visita pastoral de 1641 donava compte de les diferents capelles existents: altar major, Evangeli —Sant Joan Evangelista, Santa Anna, Sant Sebastià, Puríssima Concepció i Passió—, Epístola —Assumpció, Ànimes en el Purgatori, Sant Joan Baptista, Nom de Jesús i la de Nostra Senyora del Roser—.

Respecte l'orgue de la parròquia hem localitzat algunes notícies inèdites. El llibre d'actes de 1647 constata la finalització de l'orgue i s'anomenà el primer manxador.

El 12 de febrer de 1777 Joan Baptista Colom de vint-i-nou anys d'edat, fill de Pere Joan i Catalina Muntaner —de Sóller— i veïns de la parròquia de sant Miquel de Ciutat exposà al bisbe de Mallorca la sollicitud d'ordenació sacerdotal «con vivos deseos que tiene de servir a la Iglesia, y ha tenido desde su niñez, estudiando desde entonces las facultades de canto y organo y sirviendo también desde su niñez en la parroquial iglesia de Sóller al coro y órgano habiendo hecho oposición

---

59. ADM, III/57/17, s.f.

al beneficio de Algaida».⁶⁰ El 26 de febrer el notari apostòlic Antoni Servera certificà el vistiplau.

Una causa d'apel·lació entre l'Ajuntament i el prevere Llorenç Noguera sobre el benefici de l'orgue —fundat pel rector Francesc Togores i edictes publicats a la Seu, Sineu i Algaida— començà el 8 de gener de 1777 i finalitzà el 13 d'abril de 1779.⁶¹

El 25 de desembre de 1776 el notari apostòlic Joan Verd presentava el cas a les tres del capvespre:

Muy Ilustre Sr. Bartolomé Mulet, regidor y apoderado del Ayuntamiento de la villa de Algaida con la más atenta veneración digo que en el día antecedente han advertido el exponente y demás regidores la novedad de haberse presentado Lorenzo Noguera presbítero en la villa de Algaida a tocar el órgano de aquella iglesia y hacer las funciones de beneficiado por la que han podido comprender que se le habia dado o estaba para dársele el beneficio nuevamente fundado por Don Francisco Togores presbítero rector que fue de aquella parroquia. Y quedando prevenido en las instrucciones dispuestas por el mismo fundador que el obtentor de dicho beneficio tengan obligación de enseñar a los hijos de aquella villa, de solfa y canto y en los edictos y convocatoria para el curso que habia de proveherse al más hábil y idóneo para el mencionado fin; ninguno más que aquel Ayuntamiento que es el padre de todos sus vecinos tiene más fundado derecho para zelar la observancia de las reglas prevenidas que se difunden a favor de todo aquel público. Supuesto lo cual queda cerciorado dicho Mulet que el insinuado Lorenzo Pastor presbítero no sólo no es el más idóneo de los concurrentes, si también que según un informe sentir de los examinadores⁶² han concurrido tres más

---

60. ADM, 21/10/7, s.f.

61. ADM, 19/88/03. *Expediente sobre la apelación interpuesta por el Ayuntamiento de la Villa de Algaida de la Providencia dada por V. Ilma. sobre el beneficio del órgano de dicha villa a favor del Rdo. Lorenzo Noguera, presbítero, s.f.*

62. Els examinadors congregats per a les proves a la parroquial de sant Nicolau de Ciutat, foren: Maties Coll, prevere beneficiat i cantor de la parroquial de santa Eulàlia; Rafel Font, prevere i cantor a la Seu; Llorenç Estada, prevere i mestre de cape-

hábiles y que sobre todo lo es para las funciones de otro beneficio Antonio Josep Lliteras, clérigo tonsurado en cuya inteligencia debiéndose fundar en la primera elección un arreglo y norma para lo sucesivo a que deban conformar los administradores en las venideras vacantes no puede asentir el Ayuntamiento que recaiga en la nómina de otro beneficio en el insinuado Lorenzo en atención a lo que protestando por su notorio interés de la elección que acaso se haya hecho a favor de otro pastor y apelado a la cautela y en cuanto fuera menester y cualquiera otra que no se haya hecho a favor del más hábil e idóneo, suplico sea del agrado de V. S. Ilma. suspender cualquier colación que no fuese a favor de los examinadores hayan declarado más idóneo y admitirme la insinuada apelación para ante el Ilmo y Rmo. Sr. Arzobispo Metropolitano [Juan Díaz de la Guerra] y que para su introducción se manden librar los testimonios necesarios que así corresponde en justicia que pido *omni est et licet est*.

El dia 7 de juliol de 1796 el notari major i secretari de la cúria eclesiàstica Benet Verd envià al prevere i vicari d'Algaida Jaume Mascaró un decret, ratificat el dia 9 de juliol, per atorgar el benefici de l'orgue a favor de Llorenç Pons Soler a causa de la promoció de Josep Alcover sotsdiaca i organista de la Seu de Mallorca.

En aquest expedient s'inclou una llista d'opositors al benefici de l'orgue: el prevere d'Alaró Joan Campins (29 de juliol de 1796), el valldemossí Andreu Pavia (1 d'agost de 1796), el solleric Josep Coll (3 d'agost de 1796), Pere Lluc Solivelles d'Escorca (4 d'agost de 1796) i el solleric Joan Alcover (5 d'agost de 1796).

El rei Carles IV nomenà oficialment el 14 de gener de 1798 «a Don Pedro Lucas Solivellas. Por tanto por la presente digo y nombro al referido Don Pedro Lucas Solivellas para el expresado beneficio simple con cargo de organista a la iglesia parroquial de Algaida de esa diócesis de Mallorca». El 14 de març de 1798 fou ratificat per Nicolau Sala Roca, vicari general del bisbe Bernat Nadal Crespí (1794–1818).

---

lla; Joan Fullana, prevere; Miquel Planes, prevere i músic de dita capella.

Un segle abans, cap al 1680 es va començar la construcció de l'actual temple, començant el bastiment pels peus de l'església. El prevere Miquel Amengual sufragà tres claus de volta en les que hi figuraren l'escut d'armes de la seva família aconseguint fama pòstuma.

En el llibre d'actes del 30 de maig de 1680 es llegeix:

[...] Lo Dr. Miquel Amengual prevere, olim rector, presenta suplica en la qual diu y suplica que se li don facultat y permis de posar les sues armes a la tercera clau de les tres que vull i que hi ha principiades y pagará 300 ll., so és, 100 ll. per cada clau axi com se anira fahent y mes se ofereix que sempre que Déu Nostre Senyor li dona vida, com faran la capella major de pagar 100 ll. [...] se resol que pose les seues armes a la segona clau.

D'aquesta notícia podem deduir que havien començat la construcció dels tres trams, segons l'estil gòtic primigeni, i que cada un fou rematat per l'armoria dels més insignes benefactors.

El temple parroquial en el seu interior mida 40 m de llarg per 18 m d'ample i 16 m d'alt.

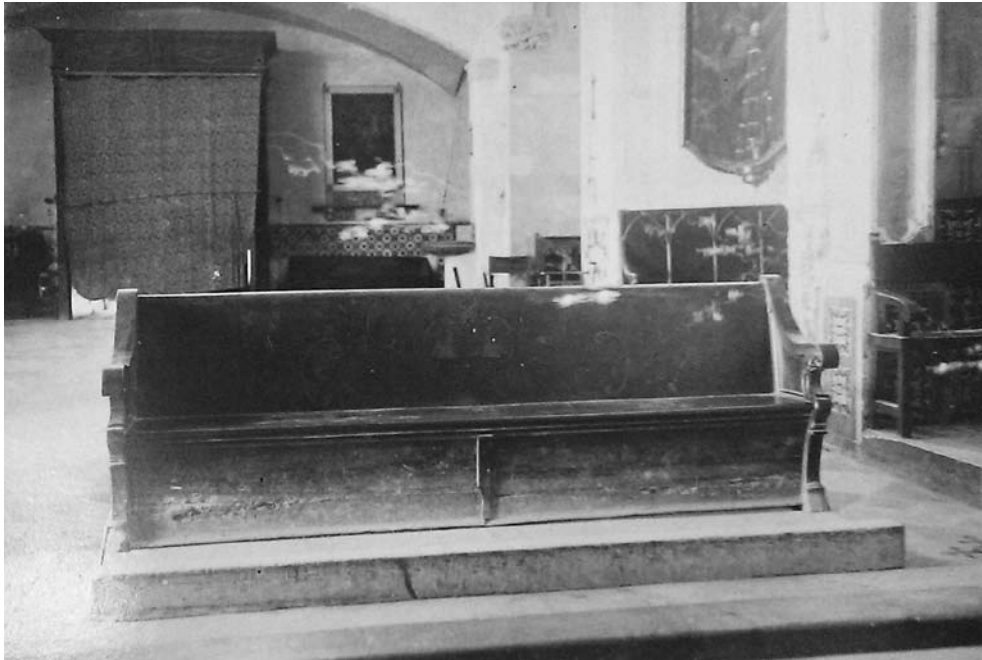
A part dels arcs, voltes i motlures adornen l'interior de la fàbrica de l'església d'Algaida «desgraciadamente blanqueada en 1773 y 1774,»⁶³ dos grans escuts sobre l'arc romànic del presbiteri i, finalment sis claus de volta de grans dimensions amb alts relleus policromats que es succeïxen així des del presbiteri:

- Sant Honorat, patró d'Algaida.
- Escut dels Armengol.
- Presentació de l'Infant Jesús al Temple.
- Epifania del Senyor o Adoració dels Reis Mags.
- L'Anunciació.

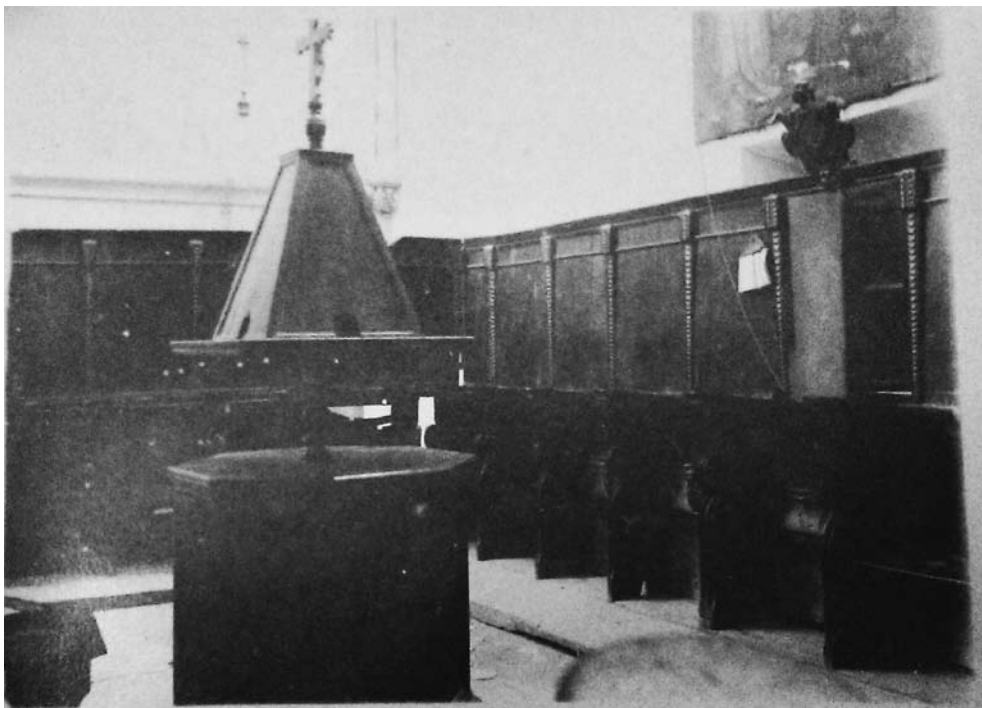
Segons el llibre d'actes del 30 de maig de 1682 s'acordà comprar unes cases, propietat de Miquel Verdera per a donar major longitud al solar de l'església.

---

63. Puigserver, M.: *op.cit*, p. 14.

15. UN DELS BANCS DE RESPECTE, SITUATS A UN COSTAT DEL PASSADÍS CENTRAL, vora la capella del Roser, destinat a les autoritats de l'antiga Universitat d'Algaida. Marbre revestit de fusta fina i adornat amb escuts i elegants dibuixos barrocs. 3 x 1'10 m. Aquest seients, anomenats popularment «banc des batle», a l'actualitat estan col·locats just a baix de l'altar major. Fotografia BDM.

16. ANTIC CADIRAT DEL COR, AMB L'ESCUT DE FUSTA DELS ARMENGOL presidint el seient central. Fotografia de la BDM.

Un any després s'acordà cedir un carreró que feia partió amb aquestes cases també per la mateixa finalitat. Malgrat tot, aquest solar no fou utilitzat fins l'any 1693, època en la que va començar la construcció del nou presbiteri seguint l'estil renaixentista.

El 1748, concretament el 24 d'agost es va col·locar la primera pedra de l'actual capella de Nostra Senyora del Roser beneïda el 1755 i acabada el 1767.

En el llibre d'obreria de la confraria de Nostra Senyora del Roser amb motiu de la benedicció de dita capella, hi figura el següent:

El 5 de octubre de 1755 se feu la benedicció de la nova capella que ha feta la Il·lustre Vila de Algaida a honra de Nostra Senyora del Roser. Se feu gran festa en musique composta per els músics següents: Sr. Sebastià Ferré y los Sr. Francesh Estade, preveres canonges regulars de Sant Antoni; lo Sr. Antoni Company mestre de música de Nostra Senyora de Lluc juntament ab tres miñons de Lluch y altres musichs de la Seu ab sos instruments. La nit antecedent se cantaren completes solemnes pes dits musics; després se posa foch a los fochs que consistien en quatre rodelles sis dotzenes de covets voladors, trons i altres armes. Tocat lo ofici major y tercia se feu la funció de beneir la capella per lo molt Il·lustre Sr. Pasqual Descatlar canonge. Fonch pradí lo molt Il·lustre Sr. D. Nicolau Puigdorfila comendador de la religió de Sant Joan de Malta. Després se cantá lo ofici major y va predicar el Rvnd. Pare Cayetano Rotger de Sant Cayetano. Hi havia moltes persones grans i tot lo poble.

17. ANTIC CRIST DEL DAVALLAMENT. *Fotografia de la BDM.*

Segons Berard, l'església es va començar a modernitzar a partir de 1773:

Vi la iglesia en todo su interior revocada, con un zócalo de ladrillos finos, calzando de mármol los pilares, sustituyendo triviales óvalos a los calados primitivos visibles todavía al exterior, llenando las paredes de dibujos y adornos al estilo rococó.⁶⁴

Aquest guarniment s'enllestí el 1788:

La iglesia está en el centro de la villa, presenta su frontis hacia Occidente; es solamente un plano con pilares seguido del campanario de cornisa y balconada con remate de cimborrio, con ordinarios capiteles y consta de 35 varas de largo y 11 de ancho; es su fábrica de bóveda cruzada antigua sobre arcos apuntados que descansan sobre capiteles de talla relativa o relieve moderno ordinario. Toda renovada y estucada de blanco con filetes de cornadura ordinaria o gastada de la cal, estos continúan también en los arcos de las capillas y estos son lisos con ordinarios capiteles. El coro sigue el mismo gusto del cuerpo de la iglesia. Tiene su mediano órgano al frente de su balconada guarnecida de columnitas. El altar mayor es del gusto antiguo de muchos órdenes y cada uno de ellos con uniformidad consta de nichos con santos de bulto entre las columnas cada uno con relieve y sólo el orden principal con los Santos Pedro y Pablo.⁶⁵

La fàbrica necessitava recursos econòmics i el rector Pere Torrandell, el dia 13 de de setembre de 1777 sollicita al vicari general Carrió la possibilitat d'ingressar 6 ll. 11 s. d'una herència testamentària d'Antònia Gayà —testament del 26 de març de 1754 en poder del notari Pere Francesc Sbert; filla de Gabriel Gayà i Joana Barceló i dona de Francesc Coll àlies Valer enterrada en el fossar de la parroquial—; per a destinar-la a la construcció de la nova església.⁶⁶

---

64. Berard, J.: *op. cit.*, p. 196 i ss.

65. Berard, J.: *op. cit.*, p. 197.

66. ADM, 17/64/12. La casa, diferents mobles, corral, hort i vinya —terres dites de Son Mallol— juntament amb la seva roba de lli i llana foren venuts per tal de sufragar despeses del seu òbit i sepultura, com també misses resades a la capella de les Ànimes.

El fiscal eclesiàstic A. Colom no tardà en contestar positivament salvaguardant sempre la memòria «*in aeternum*» de la testamentària:

Muy Ilustre Señor. El Fiscal Eclesiástico visto el pedimiento presentado a nombre de el Rvdo. cura párroco de la villa de Algaida, para que se le conceda facultad de vender 6 ll. 11 s. censo de manda pía de Antonia Gayà de que es administrador y aplicar su capital a la fábrica de aquella iglesia: dice que no se le ofrece reparo en lo que se pide con la condición de que a lo menos invierta la cuarta o quinta parte en sufragios para la disponente, y por todo el tiempo de su vida, haga celebrar un aniversario el día de su muerte de aquella en sufragio de la misma; o conforme pareciere a V.S. más arreglado a Justicia que pide. Los Dominios del Fisco Eclesiástico.

La resta de capelles existents, a mitjans segle XX, eren:

Epístola, començant per l'altar major

- Sant Joan, renovada el 1856
- Sant Antoni Abat —abans dedicada al Nom de Jesús—
- Portal lateral
- Sant Sebastià
- Puríssima Concepció
- Pila baptismal, sota el cor

Evangelí

- Assumpció
- Ànimes en el Purgatori —modernitzada el 1874—
- Nostra Senyora del Roser (1748–1767)
- Sant Josep (abans Passió)
- Sagrat Cor (1903–1904)
- Santa Catalina Thomàs, sota el cor —abans Sant Domingo Soriano—

La capella que més beneficis tenia era la de Nostra Senyora del Roser que l'any 1776 en tenia un per part de Francesc Tugores dotat en 93 ll. anuals, extingit el 1847 per mort de Pere Lluç Solivelles.

Un altra benefici fundat el 1621 per Andreu Trobat dotant-ho de 37 ll. vacant el 1870 per la mort de Bartomeu Trobat, prevere. El 1644 fundà un benefici Antoni Reus i el 1870 Joan Pascual pagava 44 ll. quedant després extingit. El 1598 Coloma Fiol en fundà un altre per 66 ll. quedant vacant el 1783 i extingit el 1784. Margalida Mulet en fundà un el 1631 i finalment, el 1683 Francesc Antic en fundà un altra, extingit el 1784.

L'altar de Sant Joan tenia un benefici fundat el 1674 per Francesc Cotoner dotant-ho de 70 ll. anuals i imposant l'obligació de residir a la parròquia els seus posseïdors; fou extingit el 1838 quan morí el prevere Gabriel Pericás.

Un altra fou extingit el 1853 per mort del seu darrer posseïdor Onofre Pericás, prevere, havent estat fundat el 1677 per Joan Amengual i dotat de 55 ll.

L'altar de les Ànimes en el Purgatori tenien dos beneficis fundats.

Un el 1605 per Antoni i Damià Garau extingit el 1788 quan va morí el darrer posseïdor el prevere Gabriel Ribas. L'altre fundat el 1627 per Joan Mulet i extingit per no percebre cap renda el 1853.

La capella de l'Assumpció tenia un benefici fundat per Joan Gelabert el 1674 extingit el 1813 quan morí Miquel Ribas qui pagava les 24 ll. anuals.

L'altar major estava dotat amb un benefici fundat el 1648 per Antoni i Pere Mesquida, extingit el 1848 quan morí Miquel Solivellas pagant 24 ll. anuals.

En relació a les confraries, la més antiga és la de Sant Pere i Sant Pau que data des de la seva fundació, el 1311. Els confreres havien de mantenir i adornar l'altar major i, en conseqüència, celebrar una festa cada any en honor als seus titulars.

De la mateixa època ho és la del Santíssim Sagrament que tenia per encàrrec celebrar l'ofici major i exposició a les dominiques tercers de cada mes.

L'any 1611 es va fundar la confraria del Nom del Jesús, on els confreres a semblança de la dels titulars de la parròquia, havien de preservar la capella i celebrar-hi la festa anual en honor a l'advocació.

No fou fins el 1731 quan aparegueren les confraries de Sant Domènec, Sant Joaquim, Sant Honorat, de l'Assumpció de la Verge, Ànimes en el Purgatori, Santa Llúcia, Sant Francesc, Nostra Senyora del Roser, Puríssima Concepció de Maria, Sant Joan i Sant Sebastià.

En el llibre d'actes de 1761 hi figura la següent informació:

Dia 17 de setembre de 1761 se feu la entrada a la reliquia de lo Apostol S. Pau ab tota la solemnitat possible y el diumenge qui primer vingué se li féu festivitiat solemne ab ufici y sermó qui fonch predicat per el M. Rvnd. Dr. Antelm Mut de la vila de Lluchmajor y beneficiat de la matexa qui fonch el 24 del mateix any i es. Consta haver entregat dita reliquia dita Universitat y vila a nel Sr. Rector y demás eclesiastics, consta tenir dita reliquia medint los actes lo V. del Sumo Pontifice y lo altre de la curia eclesiastica.

Una llarga filera de solemnes i primitives làpides sepulcrals, de diferents marbres, que cobreixen tota la nau central des del portal major fins a les tres grades del presbiteri, emfatitzen el temple d'insignes benefactors i personatges il·lustres d'Algaida com el jesuïta pare Bartomeu Pou —21 de juny de 1727–17 d'abril de 1802—.

Íntim amic seu, el canonge Antoni Roig Rexart li dedicà unes belles paraules al seu epitafi sepulcral:⁶⁷

Hic situs est Bartholomeus Povius Algaydensis e Soc. Jes. Quondam sacerdos Grece latinique doctiss. Rhetor. Poeta, criticus, historicus, philosophus theologus ab acerrimo ingenio multiplici eruditione libris in vulgus editis fama vel apud exteros magnus morum integritat. Catholicae doctrinae vindicandae ardore solidarum virtutum exemplis long. Major Vix ann. LXXIV mens IX dies XXI obiit XV Kal. Maii anno ACN M D CCC II..

---

67. Vegeu Pons, N.: «Bartomeu Pou i Puigserver, un erudit jesuïta d'Algaida en el bicenterari de la seva mort, 1802-2002», *Comunicació*, n. 102-103, 2002, p. 121-146.

18. LÀPIDA SEPULCRAL D'UN SOL BLOC DE PEDRA de l'insigne jesuïta P. Bartomeu Pou, fill il·lustre d'Algaida. 1'80 x 90 cm. Situada originàriament a l'entrada del portal major del temple, l'any 1946, amb motiu de la celebració del segon centenari de l'ingrés de l'erudit a la Companyia de Jesús, fou traslladada a l'antiga capella de Santa Catalina Tomàs. Fotografia de la BDM.

El costum cristià establia que els morts s'havien d'enterrar a les esglésies. Per això totes aquestes parròquies conserven restes que evidencien aquesta pràctica.

En referència al tresor artístic, cal destacar un interessantíssim copó de plata per a viàtic, molt semblant al reliquiari de Sant Blai de la Seu de Palma.

La base o peu és hexagonal i es distingeixen tres medallons sobreposats i que representen escuts blasonats obrats amb burí: el primer un cérvol i, els dos restants, tres mores rodejats d'animals fantàstics.

Sobre un tambor s'asseu una caixa també hexagonal: a tres de les sis cares hi són representades la Verge Maria amb el Nin Jesús en braços, Santa Catalina amb els instruments del seu martiri i, finalment, Sant Pere. Les tres cares restants estan cisellades amb animals fantàstics.

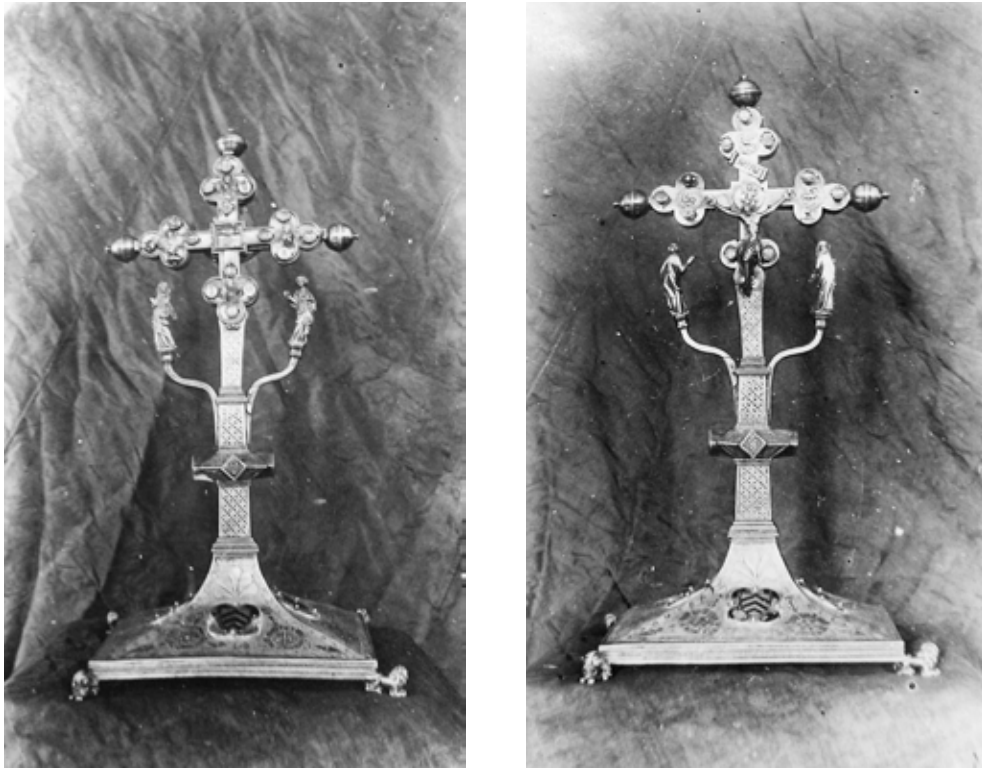
Una altra peça és el reliquiari del Lignum Crucis, que conté un fragment de la Creu de Crist.

19. FOTOGRAFIA ACTUAL DEL COPÓ per a viàtics. Segle XIII. Fotografia dels autors.

20, 21 I 22. DETALLS DEL COPÓ PER A VIÀTICS. Tres de les cares de la caixa hexagonal amb les representacions cisellades de la Mare de Déu amb l'Infant, Sant Pere i Santa Catalina. Fotografia de la BDM.

23 I 24. LIGNUM CRUCIS DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA. *Anvers i revers. Fotografia de la BDM.*

El peu assegut sobre quatre lleonets, cada cara es distingeix un medalló esmaltat que representa un escut, el qual es repeteix en els quatre medallons quadrangulars. Acaba en forma de creu esmaltada en els extrems pels quatre Evangelistes rodejats de pedres de color. La seva particularitat esdevé quan en el centre de la part posterior apareix un Crist d'estil gòtic.

A més, la parroquial té una custòdia de plata repussada datada el 1662 per l'argenter Joan Picó.⁶⁸ El peu de la peça és original, la resta de la fàbrica data de la restauració realitzada pel rector Tugores ja que en el nus de la custòdia hi figura la inscripció: *Tugores me fecit.*

Finalment, i per acabar aquest capítol dedicat a la religiositat algaidina i el seu ressò en el patrimoni artístic del municipi, hem de ressaltar els donatius del bisbe Miquel Salvà Munar (Algaida, 1791–Palma,

68. AMA, *Llibre de Consells*, III, f. 169r. Vegeu Capellà, M. A.: «L'argenter Joan Picó i la custòdia barroca d'Algaida», *BSAL*, v. 57, 2001, p.289-294.

1873), fill il·lustre de la vila d'Algaida. Foren quatre grans canelobres de plata, una creu processional de fusta i plata repussada, varis calzes també de plata repujada, una caixa per a viàtics de fusta, folrada de vellut i enriquida amb ornaments de plata i escut de la vila.

25. CUSTÒDIA DE PLATA. *Tresor parroquial d'Algaida. Fotografia de la BDM.*

26, 27 I 28. CANELOBRES I CREU PROCESSIONAL, CALZES I CAPSETA PER A VIÀTICS donats pel bisbe Miquel Salvà a la parròquia d'Algaida. *Fotografia de la BDM.*

29. RETRAT DEL BISBE ALGAI DÍ MIQUEL SALVÀ MUNAR (1791-1873). *Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.*

2.1. La pinacoteca del rector Miquel Amengual i el patrocini del retaule major d'Algaida, obra de l'escultor Miquel Barceló. Benefactor de les capelles de les relíquies del santuari de Lluc i de Nostra Senyora del Miracle de Sant Magí de Ciutat. Testament i inventari de béns (21 d'abril de 1706)⁶⁹

El doctor i prevere Miquel Amengual —*olim* rector d'Algaida—, va fer testament el 6 de març de 1706, davant del notari Rafel Ginard.⁷⁰ Deixà com a marmessors el seu nebot, el prevere Miquel Amengual, aleshores rector de la parròquia d'Algaida, al seu germà Salvador Amengual, prevere, beneficiat d'aquella parròquia, a un altre nebot anomenat també Miquel Amengual, prevere, beneficiat de la Seu de Mallorca, al seu bon amic el doctor Jordi Ferrer, prevere, beneficiat a l'església de Santa Eulàlia i per últim al canonge distribuïdor de las almoines de la Catedral.

Va elegir ser enterrat a l'església parroquial d'Algaida, en el vas sepulcral que havia manat fabricar en la capella de la Passió de Crist: «[...] elegesch sepultura al meu cadaver fayhedora en la dita iglesia Parrochial de Algayde en lo vas o sepultura que de nou he fet fabricar en la capella de la Patió de Christo Señor Nostre [...]».

Com a testimonis de la seva acta testamentaria varen comparèixer els seus dos criats Pere Homar i Sebastià Cruellas, els senyors Miquel Barceló, Miquel Real, Bartomeu Ginard, Miquel Rosselló i l'escultor Joan Colomar.

Com a curiositat, volem destacar que va llegar al seu amic el teixidor de lli mestre Miquel Barceló dos quadres, un amb la figura de Sant Francesc i altre amb la de Sant Sebastià.

Per altra banda a la parròquia d'Algaida va deixar un quadre de Nostra Senyora de la Corona, que tenia a la seva habitació:⁷¹ «[...] Item lexe amore Dei a la dita Iglesia Parrochial de la vila de Algaide dons banquetas que tinch sobre lo portal del capsal de mon llit que es la figura de Nostra

69. ACM, *MP 13.931*. Morey, B. «Els rectors Amengual i el santuari de la Pau de Castellitx» a *Certamen literari de Castellitx. Obres premiades (1968-1995)*, p. 143-157.

70. ACM, *MP 13.931*, f. 1r-15r.

71. ACM, *ibidem*, f. 7v.

Senyora de la Corona ab vase deurade; lo qual vull sia posat a part molt vistable de la dita iglesia para que el poble puga fer oratio a dita Sancta Figura [...]».

Amengual va morir a Ciutat de Mallorca dia 29 de març de 1706.

Inventari dels béns de Miquel Amengual

L'abans rector d'Algaida, vivia a unes cases que tenia en el carrer de Sant Francesc a la Ciutat de Mallorca, sots alou dels hereus del senyor Lleonard Çafortesa.

El 21 d'abril de 1706, a requisició del canonge protector de l'almoïna de la Seu, l'illustre don Joan Martorell, es va realitzar l'inventari dels bens del difunt Amengual.⁷² Hauríem de destacar el nombre d'obres artístiques que posseïa el doctor Amengual:

En la Sala. Item un quadro figura de Sancta Anna ab vase deurade. Dins de la quadre. Item una lluneda ab naus y galeras pintades y una terra ahont haja foch pintat sens vase. Item altre quadro menor ab vase de fust blanca y sens deurar ab un llibre ubert, un Sanct Christo y cap de mort pintats en ell. Item un retaula retrato de dit deffunct lo qual dit deffunct vivint digue se dega aportar a les cases de la rectoria de Algaide. Dins lo Menjador. Item set quadrets de differentes figuras llunedans sens vase. A la cambra ahont morí. Item un quadro figura de Nostra Senyora de la Corona ab vase deurade de que te fet llegat a la Iglesia de Algaide. Item altre quadro figura de Sanct Pedro de Arbues ab vase deurade. Item altre quadro figura de Sanct Francisco de Paula ab vase deurade. Item altre figura de Sanct Agusti ab vase deurade. Item altre de Sanct Michel ab vase deurade. Item altre figura de Sanct Antoni de Padua ab vase deurade. Item dos quadros paisos ab vaseta prima deurade. Item altre quadro de la Adoratio de los Sancts Reys ab vase de fust sens deurar. Item altre quadro figura de Sanct Sebastia sens vase. Item altre quadro figura de Sanct Francesc sens vase. Item un quadret de veseta deurade prima de figuras de Christo Crusificat y Nostra Senyora de los Dolors pintades sobre la post.

---

72. ACM, *ibidem*, f. 15v.- 19r.

Algunes d'aquestes obres, varen ser comprades, el 27 d'abril d'aquell mateix any en subhasta pública pel seu nebot el rector d'Algaida Miquel Amengual. En particular, el nebot va adquirir els quadres de Sant Pere Arbués, Sant Francesc de Paula, Sant Agustí i Sant Antoni de Pàdua, per 21 ll. i 7 s.; el quadre amb representació de Santa Anna per 11 ll. i 1 s.

Al dia següent va comprar el retaule de Sant Miquel per 4 ll. i 10 s., el quadre de l'Adoració dels Reis per 2 ll. i 9 s.

Per la seva banda, el notari Joan Rosselló va comprar el retaulet amb les figures d'un llibre obert i un cap de mort per 2 ll. 2 s. i 6 d., dos retaulets amb les figures d'una religiosa i un vaixell foren venuts al seu nebot, el prevere beneficiat de la Seu de Mallorca Miquel Amengual per 4 ll. i 11 s.

Llegà un retrat seu per a la rectoria d'Algaida. Curiosament el seu nebot, com un dels marmessors principals va pagar 11 s. i 4 d. al pintor Bernat Marimon perquè pintàs un Sant Crist al costat del retrat del seu oncle.⁷³

També hem pogut localitzar els pagaments realitzats a l'escultor felanitxer Miquel Barceló Caldenty (Felanitx, 1645–Palma, 1729) per la seva feina en el retaule major de l'església d'Algaida.

Segons M. Carbonell: «La vida i obra dels escultors de l'última generació siscentista es prolonga fins al primer quart del segle XVIII, en general. Es tracta d'artistes formats en la tradició del segle XVII, que varen perpetuar pràcticament sense solució de continuïtat».⁷⁴ Rebé el primer aprenentatge del mestre felanitxer Gabriel Oliver, influït per Blanquer i Oms; el 1670 treballava en el desaparegut retaule de Sant Antoni de Pàdua de la parroquial de Santa Creu de Ciutat de Mallorca. El 1685 rebé l'encàrrec d'un llit de pali del convent de la Concepció, seguint el model del de la Seu⁷⁵.

---

73. ACM, *MP 13.931*, f. 46v.: «Item he pagat onse sous y quatre a Bernard Marimon pintor per haver pintat un Sanct Christo en lo quadro del retrato de dit señor defunct, que se havia de enviar a las cases de la rectoria de Algaide per dispositio del matex señor defunct apar per lo albera en dit fol. 73 dels 15 agost de 1706».

74. Carbonell, M.: *Art de cisell i de relleu. Escultura mallorquina del segle XVII*, Palma, 2002, p. 118: «Ens manquen detalls de la seva biografia, però en tenim una idea general [...] Recordar que quan va morir, a la casa del carrer d'en Morey, conservava pocs estris del seu ofici, de manera que al final de la seva llarga vida degué exercir poc o gens l'escultura».

75. Vegeu Pascual, A. *et al.*: *L'Àlbum de la Dormició de Jeroni Juan Tous*, Palma, 2008, p. 40.

El mateix any signà el contracte del retaule de Sant Isidre per al convent dels agustins de Felanitx —cobrat el 1709—, obra escultòrica amb pintures de Jaume Girard, Miquel Banús i Francesc Domenge. Sense sortir del mateix recinte religiós, construï altres retaules: el de la Verge del Repòs —1672, després reformat i dedicat a sant Pere—; el de la Immaculada —1673, amb la titular de Joan Antoni Oms— i el del Sant Crist (1673)⁷⁶. Tingué tres deixebles: Manuel Perera, Onofre Bujosa i Bartomeu Ribes.

De la seva tasca en el retaule major d'Algaida hem localitzat aquestes notícies fins ara inèdites:⁷⁷

El debaix firmat Michel Barcelo escultor he rebut del ilustre doctor don Joan Martorell prevere dega y canonge administrador de la obra pia del molt reverend doctor Michel Amengual prevere rector, quondam que fonch de la iglesia de Algaida, doscentes y quinse lliures ab una polissa en taula per ell dit senyor Martorell a mon favor feta lo die present; les quals me pague en exequio de provisio a mon favor feta per lo ilustre senyor Vicari General als 23 del passat per las rahons en dita provisio y polissa contingudes que son lo compliment de los plasos me devia dit quondam senyor rector per mos treballs del fer lo quadro major de la iglesia de Algaida caiguts el temps visque en virtud de la escriptura per ell firmade als 5 de juny de 1693. Fet vuy als 2 juny 1707. dich 215 ll. Miquel Barcelo, sculptor.

Jo Michel Barcelo sculptor y Antoni Barcelo sculptor havem rebut del doctor Michel Amengual prevere olim rector de Algaida trenta ll. y dites

---

76. M. Carbonell incideix en la prolífica carrera artística (p. 118): «L'any 1680 l'escultor visurava el voladís de l'Ajuntament de Palma, de Gabriel Torres. Tres anys més tard contractà per 195 ll. el retaule de la Inmaculada de l'església dels mínims de Campos, que abans havia concertat Pere Vallespir [...] Fou sobreposat i clavari de la confraria del Roser [...] També deixà la seva empremta en el convent dels Socors de Palma concretament en el retaule de sant Nicolau de Tolentí (1690–1699), substituït per un moble del segle XVIII [...] Finalment hem de recordar la implicació activa (part de la traça) en el retaule de sant Sebastià de la Seu, traçat per Francesc Herrera i Mateu Joan». Els càrrecs civils que ocupà, jurat de Ciutat i del Regne de Mallorca, exemplifica l'ascens social d'una família que arribà a casar el seu fill amb una filla d'un notari.

77. ACM, *MP* 13.931, f. 49r.

son a bon compte de les cent ll. que dit senyor a promés pagar an el quadro de la capelle maior de la parrochia de la vila de Algaida a compte del preu del dit quadro, fet als 16 juny 1693, 30 ll. [...] Item tench rabut de dit senyor als 4 agost dit any a bon comte per dita rao jo Michel Barcelo sculptor trenta ll. , 30 ll. [...] Jo Michel Barcelo sculptor del demunt dit olim rector e rabut vint ll. per la demunt dita rao a bon comte de lo sobre dit, fet als 23 octubre 1693, 20 ll⁷⁸; {f. 46v.} Jo Michel Barcelo sculptor he rabut del doctor Michel Amengual prevere olim rector de Algaida vint ll. y son a compliment de aquelles cent ll. que em promete pagar al prompte pel quadro que vaix fent per la iglesia de Algaida, fet als 22 desembre 1693, 20 ll. [...] Item tenc rabut jo dit Barceló sculptor de dit senyor rector vui als 18 juny 1695 vint y cinc ll. les quals per amore Dei done per le obre del quadro que jo dit Barcelo vaig fent per la capella major de le parrochia de Algaida, fet ut supra, 25 ll. [...] Item tene rabut jo dit Barcelo sculptor de dit senyor rector vui als 13 janer 1697 vint y cinc ll. les quals dit senyor done per amor de Deu a dite obre del dit quadro que jo dit Barcelo vaix treballant per la capella major de le parrochia de Algaide, fet ut supra als 13 janer 1697, 25 ll. {f. 48r.} Jo Michel Barcelo sculptor confes aver rabut del senyor doctor Michel Amengual olim rector de la vila de Algaida vint y cinc ll. ço es quinse ll. lo die present ab diner contans y una polisa de 10 ll. contre los jurats de la vila de Algaida de als 13 novembre 1698 y dita quantitat es per le obre del retaule de la capella major de dita vile que dit senyor fa de elmoine, fet als 17 novembre 1698, 25 ll.;{f. 78r.} Señors jurats del present any de la vila de Algaida Miquel Coll de son Amora y Bernat Pau; y los demás se serviran donar per conta meu al senyor mestre Michel Barçelo escultor; qui fa el retaule de la iglesia de dita vila deu llures las quals jo li don amore Dei a bon comta de lo que jo li he promes pegar per lo valor de dit retaule y pegadas ditas 10 ll. reserveran esta per nostra claredat y cautella; confiat garde Deu a tots vostras merces, fet als 13 novembre de 1698. El doctor Michel Amengual prevere olim rector de Algaida. He rabut jo Michel Barcelo sculptor vui als 21 juny 1699 le demunt dite quantitat de los senyor jurats del present any lo senyor Francesc Reus y sos socios.

---

78. ACM, *MP* 13933, f. 46r.

A més a més, diferents albarans del rector Amengual donen bona mostra del patrocini artístic que dugué a terme a diversos indrets de Mallorca, com per exemple, el de la capella de les relíquies del santuari de Lluc o el de la capella de Nostra Sra. del Miracle de Sant Magí de Ciutat:

Nosaltres debaix firmats Pere Florit procurador major de la confraria de Sanct Bernat de la Seu y Antoni Selva preveres administradors de la heretat de Joan Manera, prevere, havem rebut del reverend senyor doctor Miquel Amengual, prevere, rector de la iglesia parroquial de Algaida cent y onze lliures devuit sous y vuyt diners y són per lo valor de tres partides ha pres dit senyor del encants de dita heretat ço es un calsi ab sa patena una priata y dos canalobres tot de plata, fet als 11 juliol 1666⁷⁹; {f. 73v.} Jo el doctor Christòfol Bennàsser prevere y prior del collegi y sagrada casa de Nostra Senyora de Lluch, comptes haver rebut del molt reverend senyor doctor Michel Armengual prevere y rector de Algayda quaranta lliures y son a bon compta de las sent lliuras ha promes donar dit senyor Amore Virgines per la capella que de novo es va obrant en dita Santa Casa de Lluch per las reliquias. Fet vuy als 8 janer de 1676. 40 ll.; Jo debaix firmat Damià Creuades sculptor confesse haver rebudes deu lliures del doctor Miquel Amengual prevere y rector de Algaida y exas he rebudes de orde de mestre Joan Antoni Homs sculptor per una clau hi ha feta dit Homs per la capella de les reliquies del Collegi de Nostra Senyora de Lluch fet vuy als 6 maig de 1676. Damia Creuades escultor; {f. 74r.} Jo debaix firmat el doctor Christòfol Bennàsser, prevere y prior del Collegi de Nostra Senyora de Lluch, confesse haver rebut del doctor Michel Armengual prevere y rector de la parrochial iglesia de Algaida vint y sinch lliures y son a compliment de aquells sent lliures que promete a pagar per la capella de la iglesia de Nostra Senyora de Lluch ahont estan las reliquias, fet vuy als 15 de novembre 1676. 25 ll.; {f. 76r.} Jo el doctor Christòfol Bennàsser, prevere y prior del Collegi y Sagrada Casa de Nostra Senyora de Lluch, confés haver rebut del molt reverend senyor doctor Michel Armengual prevere y rector de Algaida vint y sinch lliures y son a bon compta de las cent lliuras ha promes dona dit senyor

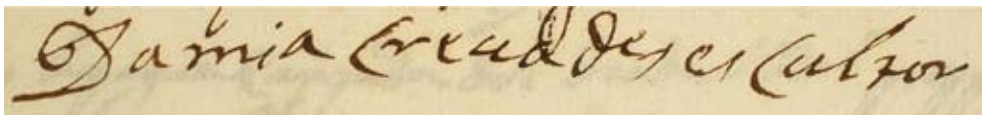
---

79. ACM, *MP* 13932, 67r.

Amore Virginis per la capella que de novo se ha obrat en dita Santa Casa de Lluch per las reliquias, fet vuy als 10 juny de 1676. 25 ll. ; {f. 76v.} Jo debaix firmat mestre Pere Joan Pinya sculptor he rebut del doctor Miquel Amengual prevere y rector de la parrochial iglesia de Algaida vint lliures y son per un monument li he fet per son compta, fet vuy als 25 abril de 1676. Pera Juan Pinya escuptor; {f. 97v.} Jo Joan Antoni Sureda prevere he rebut del senyor rector d'Algayde 25 ll. y son per caritat de la capella ques fa en Sanct Magi de Nostra Senyora del Miracle, fet als 8 de mars 1668. 25 ll; [...] Jo Joan Antoni Sureda prevere he rebut del senyor rector delgayde 25 ll. y son per caritat de la capella ques fa en Sanct Magi de Nostra Senyora del Miracle, fet als 10 de abril 1668. 25 ll.; {f. 98r.} Jo Antoni Sureda prevere y capella de Sanct Magi he rebut ab dos partides del senyor rector delgaide vint y sinch lliures per mans de mestre Antoni Amengual son germà y ditas 25 ll. són per la obra de la capella de Nostra Senyora del Miracle de dita isglesia de Sanct Magi, fet als 13 de desembre 1667, 25 ll. ; {f. 98v.} Jo Joan Antoni Sureda prevere fas testimoni com mestre Honofre Vaquer escultor ha rebut del senyor doctor Michel Amengual rector de la vila de Algaida vint y sinch lliures y son a bon compte de 90 ll. per el retaula fa a Nostra Senyora del Miracle conforme lo albera, fet als 10 de novembre 1663. 25 ll. [...] Jo debaix firmat mestre Honofre Vaquer sculptor tenc rebut del demunt dit senyor rector de Algaida quinse ll. a compte de lo sobre dit retaula çoes tres ll. per mans suas y dotze lliures per mans del senyor Nicolau Sant Andreu fet vuy als 15 de novembre 1663. 15 ll. [...] Jo debaix firmat Honofre Vaquer tinc rebut del demunt dit rector a bon compte del quadro li fas vuit lliures fet vuy als 13 maig de 1667. 8 ll. ; {f.99r.} Jo Joan Antoni Sureda prevere y capella en Sanct Magi he rabut del senyor doctor Michel Amengual prevere y rector de la vila de Algaida vint y sinch lliures y son per la obra de la capella de Nostra Senyora del Miracle de la isglesia de Sanct Magi, fet als 27 de maig 1667. 25 ll. [...] Jo debaix firmat Honofre Vaquer escultor he rebut del reverend doctor Michel Amengual prevere y rector de la vila de Algaida deset lliures y son a compliment inclusive per lo quadro si ha fet per Nostra Senyora del Miracle de Sanct Magi ço es 7 ll. a compliment de las 90 ll. li promete conforme scriptura firmada per lo dit rector y las restants 10 ll. que me ha afgida per realzar lo dit quadro y per ser axi la

veritat fas lo present albara en care que de ma agena scrit de la mia empero debaix firmat vuy als 13 juliol 1667. 17 ll. [...] Als 14 abril de 1668 he rebut jo debaix firmat Michel Abram pintor del demunt dit senyor rector Amengual deset ll. per la pintura del demunt dit quadro. 17 ll.

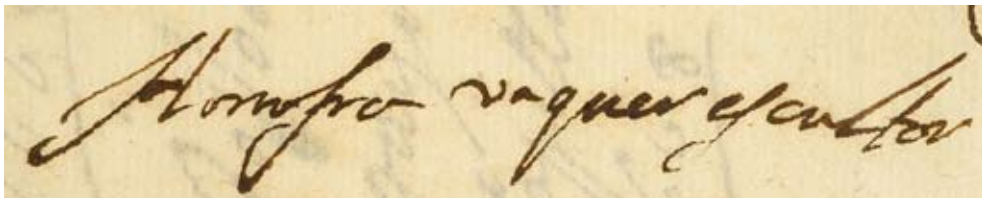
Signatures dels escultors

A handwritten signature in dark ink on aged paper. The text reads "Damia Creuades escultor" in a cursive script.

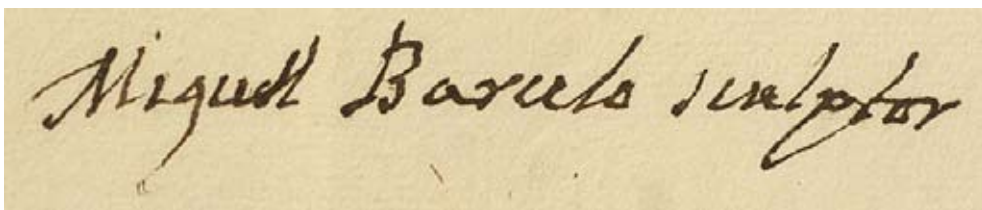
30. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR DAMIÀ CREUADES. ACM, MP 13.932, f. 73v.

A handwritten signature in dark ink on aged paper. The text reads "Pere Joan Pinya escultor" in a cursive script.

31. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR PERE JOAN PINYA. ACM, MP 13.932, f. 76v.

A handwritten signature in dark ink on aged paper. The text reads "Onofre Vaquer escultor" in a cursive script.

32. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR ONOFRE VAQUER. ACM, MP 13.932, f. 98v.

A handwritten signature in dark ink on aged paper. The text reads "Miquel Barceló sculptor" in a cursive script.

33. SIGNATURA DE L'ESCUPTOR MIQUEL BARCELÓ. ACM, MP 13.931, f. 1r.

2.2. *Se fini de daurar lo altar major. El testament del rector Miquel Amengual Rotger (nebot), benefactor de la finalització del retaule major (7 de desembre de 1741)*⁸⁰

L'anàlisi de la mort constitueix un apartat del que coneixem com a història social de les mentalitats. Les cridaneres manifestacions que acompanyen l'home del barroc i el neoclàssic algaidí en el moment de la mort són una conseqüència d'una visió transcendent de la vida i de la seva existència, manifestant-se en els més diferents camps de coneixement.

La font documental principal per a bastir aquesta història, amb suficient credibilitat, és el testament perquè, si bé la redacció d'aquests documents no va ser massiva, sí que va tenir una difusió estesa entre els algaidins del Barroc i l'Antic Règim, demostrant una preocupació pels aspectes formals i externs de les exèquies.

La mort és presentada com un espectacle, com un conjunt de formes de representació en el qual hi participen nombrosos actors, espectacle que persegueix excitar la sensibilitat social per canalitzar-la cap a unes formes de solidaritat concreta. Això ens demostra per què un testament catòlic com el que transcriurem a continuació conté diverses parts i per què, en una extensió no gens menyspreable, incorpora una sèrie de disposicions codificades, que ens remetent a un context teològic algaidí: és el que podríem anomenar el trànsit de l'ànima de l'home, de Miquel Amengual Rotger. Segons M. A. Capellà «el retaule major de l'església parroquial d'Algaida és una bona mostra de la retaulística mallorquina de finals del segle XVII.»⁸¹ El nebot de Miquel Amengual es va comprometre a fer-lo acabar durant la seva vida i pagar 50 ll. Vegem-ho:

{f. 12r}. Die VII mensis decembris anno a Nativitate Domini M D CC XXXXI. En nom de Déu Nostre Señor Jescuchrist y de la humil Verge Maria Mare de Sua i Señora nostra Amén. Com ninguna cosa

---

80. ADM, *Testament del rector d'Algaida Miquel Amengual Rotger (7 de desembre de 1741)*, sig. 21/16/24, f. 12r-15v.

81. Capellà, M. A.: *Els retaules de l'església d'Algaida*, IEB, 1999, p. 20.

sia més centa que lo murir i més sincera que l' hora o instant en que morim, i sia aconsellat per lo profeta dihent dispon de la casa i dels béns que Déu Nostre Señor Jesuchrist me ha encomenats perquè has de murir i no sempre viurem. Per això, Jo Miquel Amengual, doctor en Sagrada Teologia, prevere i rector de la vila d'Algaida, fill de Josep i de Miquela Rotger, cònjuges de la ciutat de Palma. Volent dispondre de dits béns, estant detingut en món llit de enfermedad corporal, sempre però tement el perill de la mort, trobant-me amb cabal sentits corporals i perfecte potentias, fas i orden aquest mon últim testament, que vull sia la meva darrera voluntat. En lo qual primerament anomen marmassors {f. 12v} i comissaris meus lo Molt Reverend Señor Joan Antoni Mesquida prevere, doctor i rector de la iglesia parroquial de la vila de Inca; lo Reverend Señor Francesc Antic prevere i vicari de la vila de Algaida; Joan Amorós fill de Joan i Joan Amengual fill de Cristòfol; a los quals, *tam divissim quam conjuctim*, com més carament puga prega que em fassen cumplir les mies obres pias axi com abaix estiran per mi ordenades i dispostes. Primo i antes de totes les coses, de que tinch de dispondre, encoman la mia ànima en mans de Christo Jesus nostro Redemptor i elegesc sepultura fahedora a mon cadaver en lo vas propi dit el vas dels Amengual, davant la capella de la Passió de Jesucrist de la iglesia parroquial de Algaida i de antes de portar el meu cos mort, a la eclesiàstica sepultura, vull en sia feta absoluta dels Reverends Preveres de dita vil.la; i present mon cadaver a la eclesiàstica sepultura despues que lo hauran posat dins un ataut si ve baul, alli vull sia enterrat, però antes vull sia celebrat un ofici solemne com se acostuma a consemblant cadaver, y sia cantada una Salve a cada altar de dita iglesia parroquial; la funeraria {f. 13r.}, les atxes, candeles serà feta a voluntat de dits mos marmessors. Y para que Déu Jescuchrist Señor Nostre tinga pietat de la mia ànima, i em perdon les mies faltes i pecats fas i orden mos legats pios ut sequitur. Primo dexa al Il·lustríssim i Reverendíssim Bisbe de Mallorca per son dret episcopal, deu sous moneda de Mallorca semel tantum. Item vull i man sian celebrades en suffragi de la meva ànima seguit mon obit immediatament lo mes prest que sia posible, mil misses sub missa voce dicendas, repartides de esta manera, esto es 500 celebradores per los Reverends preveres del Molt

Reverend Comú de dita vila de Algaida, y las restants 500 a disposició de dits Señors mos marmassors per caritat de quiscuna deixa tres sous tot per una volta tantum. Item dèxa amore Dei a la terra Santa de Jerusalem en auxili de llocs sants, deu sous de dita moneda semel tantum. Item dèxa en auxili de lo necessari para que se finerà de daurar lo altar major de la dita iglesia parroquial de Algaida, cinquanta lliures una volta tantum. Item vull i man que diàriament tots els anys {f. 13v.} perpetuament sia ressada una part del Salteri de Maria en la sua capella de Nostra Señora del Roser de la iglesia de Algaida, resitant los quinze misteris de cinc en cinc, com se acostuma ço és cinc de goig i cinc d'alegria i cinc de dolor, per lo que dèxa al Reverend comú de preveres de dita vil.la 10 ll. Mes es tengut de fer i prestar la Universitat de dita vil.la d'Algaida i és la meva voluntat que dites 10 ll. se pag i se rellevaran cada any 1 ll. y la entregaran o pagaran en el predicador qui predicarà la quaresma de dita vila d'Algaida anualment i el dret d'amortització sia pagat al Señor Rey de altres béns meus. Item dèxa bono amore al dit Molt Reverendíssim doctor Señor Juan Antoni Mesquida, la clessa ab totes les guarnicions, salvo les mulas. Item dèxa al convent des pares caputxins la mia llibreria i llibres però vull tingan obligació cada any de celebrar tres oficis en sufragi de les ànimes dels benefactors de dit convent. Item dèxa a Juan Amoros, fill de Juan i de Elisabet Solivellas, las casas i corral {f. 14r.} situades en la vil.la d'Algaida en lo carrer dit dels Cavallers, de vida sua tant solament, y Juan Amengual hey tinga posada. Item dèxa per bon amor, a Juan Amengual, fill de Cristòfol i de Francina Paula Servera o als seus, el llit de la cambra dels Frares, el pavelló verd, quatre cadiras i dos caxes, una gran y una petita, tot lo qual es troba dins dita cambra. Y después de l'obit de dit Juan Amorós, li dèxa dites cases de Algaida. Item de a Pere Juan Oliver Pericás, fill de Bartomeva, 100 ll. las que em deu lo Reverend Jaume Reus prevere més un matalas y una flasada. Item dèxa a Miquel Oliver y Pericas, fill de dita Bartomeva 50 ll. y un matalas, una volta tantum. Item dèxa a Bartomeva Pericas, me criada, 50 ll. una volta tantum. Mes li dèxa un matalas y una flasada. Item dèxa a Pere Juan Mulet fill de Juan 15 ll. una volta tantum per encantarse. Item dèxa a Elisabet Solivellas vídua de Juan Amoros las casas tinch en Palma, ditas la posada del rec-

tor de Algaida, tot lo temps que viurà casta i sens marit i per mort sua vindran a Juan Amoros son fill. Item dexa a Juan Amoros, fill de Jordi la botiga; y deix estada y habitació en dita botiga a Catalina Gomar se mare y a ses filles el temps que viuran donselles. {f. 14v.} Item dexa a Jordi Amoros, fill de Jordi i de Elisabeth Calafella de Algorfa y tindrà estatge en dita algorfa la dita mare tant com viurà casta y sens marit. Item dona per bon amor a la Sra. Catalina Amengual, filla de Cristòfol i de Francina Paula Servera, muller del Magnífic Guillem Munar de la Font, tot el que em deurà dit marit y se mare el dia de mon obit tant per rahó de un debitori tinch firmat com per qualsevol altra causa o rahó; solament vull que paguin dits Munars a mon hereu debaix escrit 400 ll. una volta tantum; pagadoras a rahó de 20 ll. cada anyi axi los defnesch i absolt de tots els compts. Item dexa per bon amor a les tres germanes monges del rector de la parroquial de Inca 15 ll. ço és 5 ll. a quiscuna. {f. 15r} En tots los restants béns meus instituesch i faig hereu meu universal y propietari al dit Juan Amoros fill de Juan y de Elisabet Solivellas a ses lliberas voluntats lliberament fehadoras y als seus. Testimonis son lo Rvnd. Sr. Francesc Antic prevere i vicari; Sebastià Pou, paraire; Miquel Verdera, fuster dit Roca; Mestre Mateu Company, Gabriel Miralles, Juan Sallenchs, Magnífich Guillem Munar; i jo Pere Francesc Sbert, notari qui cridat i pregat lo present testament he rebut en la casa de la Rectoria de dita Villa de Algaida. Morí als 25 dies d'aquest testament. Als 27 de decembre de 1741, se es publicat a instància de Juan Amoros presents per testimonis, lo Reverend Francesc Antic prevere i vicari y Magnífich Guillem Munar.

El retaule major dedicat a Sant Pere i Sant Pau segueix el model constructiu caracteritzat per un sagrari expositor i la convergència de carrers- M. A. Capellà dedicà una conspícua investigació i minuciosa descripció en el seu estudi publicat l'any 1999.⁸²

---

82. Capellà, M. A.: *op. cit.*, p. 20-30.

2.3. El nomenament del rector Pere Torrandell per part de Carles III (15 de febrer de 1772). Inventari d'ornaments i robes (11 de març de 1772)

A finals del segle XVIII, el rei Carles III nomenà rector de la parroquial algaidina a Pere Torrandell, per la mort del que aleshores era la màxima autoritat eclesiàstica del poble, Francesc Tugores.

L'Arxiu Diocesà de Mallorca conserva una collació o aportació de béns del rector entrant, amb un detallat inventari de robes i ornaments. Els inventaris són una font notarial excel·lent per tal de poder fer una aproximació a la situació concreta del rector. L'enumeració exhaustiva, com veurem a continuació, és una fotografia detallada de tots els béns. Tot plegat dona la impressió que el rector d'Algaida no nedava en l'abundància.

Collació de D. Pere Torrandell rector d'Algaida, vacant per mort de Francesc Tugores, 11 de març de 1772, adreçat a Benet Verd, escrivà de Palau. Carta de contestació del rei Carles III el dia 15 de febrer de 1772, escrita pel seu secretari de cambra Tomas del Mello des del Palau del Pardo a Madrid, en la que nomena Pere Torrandell rector de la parroquial d'Algaida. Miquel Pallicer, clergue-procurador fiscal eclesiàstic i Francesc Castanyer, nunci de la cúria eclesiàstica de Mallorca, en companyia de Benet Verd, notari apostòlic i secretari de la cúria; compareixen tots a l'església parroquial d'Algaida per a donar fe de la possessió del nou rector Pere Torrandell per mort de Francesc Tugores —Possessor del procurador Guillem Torrandell, prevere i beneficiat de la parroquial de sant Jaume a Ciutat de Mallorca—. ⁸³

Primerament obrint i tancant les parts de l'església d'Algaida, visitant el Santíssim Sagrament el que està reservat en el sagrari de l'altar major, obrint i tancant les portes de dit sagrari i donant amb el Santíssim la benedicció al poble; immediatament es va passar a les fonts baptismals i pel dit Guillem Torrandell en el referit nom, obertes aquelles

---

83. ADM, *Inventari del patrimoni artístic per a la pressa de possessió del rector Pere Torrandell. Església parroquial d'Algaida (25 de març de 1772)*, sig. 1/11/46, f. 3r-6v.

va degotar amb un gerro de plata aigua de les fonts, registrant els sants olis els quals estaven decentment. Passant després pel cor, va prendre possessió a l'altar major. A continuació, li feren entrega de totes les robes, ornaments de les parroquial d'Algaida. Inventari de plata. Primerament la custòdia de plata amb el seu viril adornat de raigs per a exposició del Santíssim Sagrament. Ítem un copó de plata sobredaurat per al viàtic dins la vila. Ítem una mitja aranya per a les comunions ordinàries. Ítem una capseta de plata per al viàtic fora de l'illa. Ítem una altra col·locada amb vidre per als sants olis per als malalts. Ítem una capseta de plata amb la creu per als olis de l'extrema unció dins la vila. Ítem una altra per als de fora vila. Ítem una creu de plata reserva del Lignum Crucis. Ítem quatre calzes amb les seves patenes de plata. Ítem una creu de plata per a les processons i altres de llautó per albats. Ítem un encenser amb la seva barqueta i cullera i portapau. Ítem dues creuetes de plata amb les seves figures de Cristos. Ítem sis llànties de plata. Ítem una mitja aranya per a consagrar les formes. Ítem un potet de plata per al Sant Baptisme. Ítem una borsa de damasc encarnat amb les seves planxes de plata. Ítem un calze de coure amb copa i patena de plata daurats. Ítem una creu de plata nova amb el Crist daurat.

Color blanc. Primerament un tern sencer groc blanc. Ítem un altra de varis colors que es diu de Sant Honorat. Ítem dues casulles i dues dalmàtiques llistades amb galó groc. Ítem un tern de xamellot. Ítem dues casulles de xamellot, una amb cinta blava maltratada i l'altra amb fris encarnat. Ítem una casulla de damasc blanc. Ítem una altra casulla de fris de raso encarnat amb brodat d'or. Ítem dos de foguejat amb galó llis. Ítem dues dalmàtiques de tafetà amb guarnició de seda. Ítem una capa de xamellot. Ítem altres dues, una de damasc i l'altra de tapisseria de varis colors. Ítem quatre mandils de tafetà. Ítem una casulla de xamellot amb fris encarnat. Ítem una casulla de xamellot blanca nova. Color encarnat. Primerament un tern nou encarnat amb flors blanques amb galó d'or fi. Ítem un altra de tafetà sense capa amb estoreta d'or fals. Ítem un altra de xamellot sense capa guarnit amb una cinta de filet blau. Ítem una casulla de damasc guarnida d'or fals. Ítem una altra de tafetà i una altra del mateix fris blanc i cinta de seda. Ítem tres casulles, una de xamellot i les altres dues de foguejat amb cinta groga.

Ítem una altra capa de xamellot de fris de damasc. Ítem una altra de damasc per als viàtics amb la borsa del mateix i una altra de llana amb les armes dels Amengual. Ítem una altra casulla de raso amb fris de setí brodat d'or. Ítem dos mandils de tafetà. Ítem una casulla de xamellot encarnada nova. Ítem una casulla de llana encarnada amb borsa. Color verd. Primerament un tern de tafetà guarnit amb estoreta d'or fals. Ítem dues casulles amb les armes dels Amengual, una de llana i una altra d'estoreta d'or fals. Ítem una altra de xamellot amb cinta groga. Ítem una capa de xamellot amb fris de setí carmesí i passamà d'or fals. Ítem dos mandils. Color morat. Primerament un tern sense capa de cotó i seda amb flors blaves guarnit de galó de seda verd. Ítem una casulla de tafetà amb estoreta de ras. Ítem dos de foguejat amb estoreta groga. Ítem una capa amb galó d'or fals. Ítem tres mandils. Color negre. Primerament un tern de damasc amb capa guarnit d'or fals, i un altre de xamellot amb estoreta d'or fals. Ítem dues casulles de foguejat amb estoreta. Ítem una altra de xamellot guarnida de filet groc. Ítem una altra del mateix i una capa de molt deteriorada. Ítem un mandil. Ítem dos amb casulla, d'una part morat i de l'altra negre. Ítem una casulla negre i una morada nova. Roba blanca i altres coses. Tres albes amb els seus amits. Ítem catorze tovalloles per eixugar les mans. Ítem set roquets per als sabristans, els quatre estan deteriorats i es manaràn fer-ne de nous. Ítem trenta purificadors i altres tantes tovalloles de bany i cinquanta-tres tovalloles d'altar. Ítem trenta-quatre corporals. Ítem vint-i-quatre borses de corporals de tots els colors. Ítem dues borses noves i quatre cobricalzes. Ítem quaranta cobricalzes. Ítem un dosel de damasc carmesí. Ítem dos tàlems de damasc carmesí, l'un amb quatre pals i l'altra amb vuit. Ítem un altra més vell. Ítem una bandera blava. Ítem tres banderes de damasc carmesí i en una d'elles, l'escut del Santíssim Sagrament. Ítem vuitanta cinc caigudes de damasc carmesí i vint i sis de tafetà. Ítem un velum templi morat. Ítem vuit vetimentes blanques per a les processons. Ítem set llànties de llautó. Ítem sis canelobres de metall, sis de fusta encarnats, sis de fusta daurats i sis banquetes. Ítem cinc missals i tres plaguetes. Ítem un altra missal mitjà. Ítem un calderó de coure petit. Ítem una bacina, un plat i un calderó tot de llautó. Ítem tres cadires amb braços de barqueta i una ne-

gra a la sagristia. Ítem quatre llanternes de tela per al Dijous Sant. Ítem un llit de Nostra Senyora. Ítem un buffete a l'altar major, campanetes i un mirall. Ítem un Crist baix dins la sagristia. Ítem dos caixons per a roba. Ítem en el cor un breviari, salteri, antifonari i un llibre d'himnes. Ítem tres campanes al campanari. Ítem dues campanes per als viàtics i una de mà. Ítem una estora. Ítem un faristol platejat i dos cirials del mateix. Ítem dos jocs de sacres, un daurat i un altra negre. Ítem vint – i – sis frontals i altres robes. Ítem dos frontals colorats de damasc utilitzats. Totes aquestes coses foren entregades a D. Guillem Torrandell prevere i procurador del referit D. Pere Torrandell prevere i rector novament elegit i ha promès en nom seu cuidar de la seva neteja i custòdia, obligant-se a donar compte sempre que se li demanas. Essent testimonis el Sr. Mateu Ribas, Batlle Reial i Damià Mulet regidor major de la vila d'Algaida. Don fe, Benet Verd, en nom de Monsenyor i Secretari de la Cúria Eclesiàstica de Mallorca.

3. El patrimoni cultural d'Algaida. Els inventaris artístics del tresor religiós impulsats pels bisbes de Mallorca (1686–1797): Sant Pere i Sant Pau, Sant Honorat, Castellitx, Pina i Cura

Les disposicions i ordinacions, corresponents a les visites pastorals realitzades pels bisbes de Mallorca a finals del segle XVII i durant tot el XVIII a Algaida, manaven redactar o bé actualitzar els inventaris del patrimoni cultural dels temples religiosos.

Aquesta informació, inèdita fins aleshores, ens ha permès puar múltiples dades historicoartístiques que en conclusió aportaran una visió exhaustiva i polièdrica referent a l'estructura dels temples, les tipologies dels béns, les advocacions i la pietat popular, l'aixovar litúrgic, els benefactors i l'estat de conservació i/o preservació del patrimoni algaidí *illo tempore*.

Tan sols una excepció: de la visita pastoral del bisbe Pedro Rubio Benedicto Herrero,⁸⁴ realitzada el dia 15 d'abril de 1779, no se'n derivà la redacció de cap inventari artístic; el tema central fou els beneficis.⁸⁵

---

84. ADM, *Visites pastorals de Pedro Rubio Benedicto Herrero (1779–1781)*, forenses I.

85. ADM, *ibidem*, f. 33r. «En la villa de Algaida en 15 de abril de 1779, estando de visita en esta iglesia parroquial de Algaida el Ilustrísimo y Reverendísimo Sr. Pedro Rubio Benedicto y Herrero [...] compareció ante Su Ilustrísima el Reverendo Lorenzo Noguera presbítero beneficiado esta Santa Iglesia del beneficio fundado por Antonio Jordà como administrador testamentario del rector Francisco Tugores [...] manifestando el litigio que actualmente seguía en la curia eclesiástica entre Antonio Jordà y el actual rector Pedro Torrandell».

34. DETALL DEL RETRAT DE PEDRO RUBIO BENEDICTO HERRERA (1778–1794). *Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.*

En aquest sentit i tal com hem vist en el capítol anterior, hem de tenir en compte que disposam de l'inventari del rector Pere Torrandell del 1772. No serà fins a la visita del bisbe Bernat Nadal Crespí de dia 6 de desembre de 1797, que disposarem d'un nou i actualitzat inventari de béns.

3.1. Pere d'Alagó i de Cardona (1684-1701) i l'inventari del 21 d'abril de 1686

35. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE PERE D'ALAGÓ I CARDONA (1684-1701). *Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.*

36. SEGELL DE LA PARROQUIAL D'ALGAIDA. *Arxiu Diocesà de Mallorca.*

INVENTARI DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA

Sanctissim Sagrament. Primerament visita dita Ilustrisima lo Sanctissim Sagrament que se atroba en lo altar maior dins la figura de Nostra Senyora, reservat en el [...], juntament fonch visitat el sacrari y ha manat dita su Ilustrisima que dintra de un mes proxim se aforre de tafeta carmesi el dit sacrari y axi matex que por el disapte de Nadal primer vinent sia fet y posat un sacrari [...] del qual dega esser forrat de tafeta a la part de dins y a la porteta interior una quortina blanca en pena de 25 ll. y sens perills de las penas en que han incorregut. Item visita lo Sanctissim Sagrament y sacrari que esta en lo altar de la Passio, que se ha trobat dins de un globo de plata sobredeurat ab diferents formes qui serveix per aportar als malalts dins de la vila, y dins de una caxeta de plata ab diferents formas que serveix per donar las comunions ordinarias al peu del altar y altre capseta de plata que serveix per aportar el viatich a los malalts de fora vila y ha manat dita su Ilustrisima que dintra dit globo, caxeta y capsa se fasse un populo de plata deurat, dintra sis mesos en penda de deu lliures. Font de Baptismes y Sancts Olis. Item ha visitat dita su Ilustrisima las fonts del Sanct Baptisme y lo Sancts Olis que estavan reservats dintra de una capseta de plata ab sos potets de vidra y dins altre capsa de fust ab sos potets de vidra cada qual ab son retol. Y para haver atrobat aquellas decents no ha ordenat cosa. Item se ha visitat la Sanctissima Vera Creu y se ha atrobat decent. Altar Maior. Item se ha visitat lo altar maior y se ha manat se pose lavabo dins de un mes en pena de 5 ll. Altar de Nostra Senyora de Assumpcio. Item se ha visitat lo altar de Nostra Senyora de Assumpcio y se ha manat que dins de dos mesos se fasse tarima y lavabo en pena de 1 ll. Altar de las Animas. Item se ha visitat lo altar de las Animas y se ha manat que dins de 15 dias se pose lavabo en pena de 5 ll. Altar de Sanct Domingo. Item se ha visitat lo altar de Sanct Domingo y se ha manat que dins de dos mesos se pose tarima y lavabo en pena de vint sous. Altar del Sanctissim Nom de Jesus. Item se ha visitat lo altar del Sanctissim Nom de Jesus y se ha manat que dins de un mes se fasse lavabo y adobe la tarima en pena de 10 ll. Altar de Nostra Senyora del Roser. Item se ha visitat lo altar de Nostra Senyora del Roser y se ha manat que dins de 15 dias se fasse lavabo en pena de 5 ll. Altar de la Passio. Item se ha visitat lo altar de la Passio y se ha manat que dins de un mes se fasse sacra evangeli de Sanct Juan y lava-

bo en pena de 10 ll. Altar de Nostra Senyor de Conceptio. Item se ha visitat lo altar de Nostra Senyora de Conceptio y se ha manat que dins de 15 dies se fasse lavabo en pena de 5 ll. Altar de Sanct Sebastia. Item se ha visitat lo altar de Sanct Sebastia y se ha manat se fasse lavabo dins de 15 dies en pena de 5 ll. Altar de Sancta Lucia. Item se ha visitat lo altar de Sancta Lucia y se ha manat se fase evangeli de Sanct Juan, lavabo y tarima dins de dos mesos en pena de 20 ll. Altar de Sanct Joan Baptista. Item se ha visitat lo altar de Sanct Juan Baptista que esta a proteccio dels Colls y Amenguals y se ha manat que dins de dos mesos se fasse tarima, lavabo y creu en pena 20 ll. Cementeri. Item se ha visitat lo cementeri y per haverse trobat decent no se ha ordenat cosa. El Cor. Item se ha visitat lo chor y se ha trobat decent. Sacristia. Item se ha visitat la sacristia y se ha manat ques fase inventari de tots los ornaments de la iglesia, lo qual se es fet en presencia dels molts reverends visitadors assistint lo honor Michel Oliver, Michel Coll y Pere Mulet jurats lo any corrent de dita vila, en lo modo y forma seguent: Sacristia. Plata. Item una custodia de dos angels de plata. Item altre custodia de plata sobredeurada pera portar el Sanctissim Sagrament a los malalts dins de la vila per viatich. Item una capseta de plata pera portar el viatich a los malalts de fora vila. Item una caxeta de plata para dar las comunions al peu del altar. Item una caxeta de plata per los Sancts Olis del clerisme, cathecumenos e informerum. Item altre caxeta de plata ab una creueta per los olis de la extremaunctio dins la vila. Item altre capseta de plata per portar los olis de la extremaunctio a los malalts de fora vila. Item una creu de plata per portar patent la Sanctissima Vera Creu. Item vaso petit de plata deurat a la part interior per consegrar las formas. Item quatre calis ab tres patenes de plata y se ha manat deurar los dos copa dels dos qui estan fets a lo antiguo y fer al oro las dos patenas qui estan a lo antiguo dins sis mesos sots pena de sis lliures. Item una creu de plata. Item altre creu de llauto per los albats. Item un ensencer de plata ab se barquilla y cullereta de lo mateix. Item un salpasser de plata. Item un Christet de plata sobredeurat ab se creu de fust y caps de plata sobredeurats. Item quatre llantias de plata, una ab Sanct Sebastia altre ab Nostra Senyora del Roser, altre ab la Passio y la altre ab la Conceptio. Item un pitxeret de plata. Item un porta peu de plata. Casullas y dalmaticas. Primo un tern de tafeta blanch guarnit de passama de or ab ses estolas y maniples. Item un

tern de domas blanch guarnit de passama blau. Item un tern de ximellot negra. Item dos dalmatigas de vellut vermell la una guarnida de passama de or y la altre de fresos verds. Item una casulla que antes era dalmatiga de sati avellenat ab fresos vermells brodats de or. Item altre casulla de vellut morat ab fresos vermells que antes era dalmatiga, guarnida de passama de or. Item una casulla vella de vellut blau ab fresos de sati vermell. Item una casulla de domas vermell guarnida ab passama de or. Item dos casullas de andiana guarnidas la una de veta verda y la altre de blava. Item altre casulla decorada guarnida de veta groga, la qual casulla juntament ab las dos ultimas se son fetas del procebir y valor de altres quatre casullas, la una de sati vert, altre de vellut vermell altre de gorgarans y la altre de tafeta vermell que per esser molt vellas serviren per lo enterro de quatre sacerdots beneficiats en dita parrochia. Item un tern de lana blanca y tavellola de trona de lo matex ab las armas del Ballia [Dureta]. Item altre tern de domas violat ab guanicions verdas. Item se ha manat que dins dos anys en pena de 50 ll. se fasse un tern complet de domas vermell. Item que dins lo matex termini de dos anys sots pena de 15 ll. se fasse un tern de ximellot verd. Capas. Item una capa de domas blanch. Item altre de ximellot verd ab fresos de sati vermell guarnit de passama de or. Item altre capa de ximellot vermell ab fresos de sati verd. Item altre capa de sati negre guarnida de passama de or. Item altre capa morada. Item un tern de ximellot negra guarnit de esterilla de or. Item una capa de domas blanch guarnit de galo taronjat. Item altre capa de lana blanca guarnida ab flocadura y passama de or ab las armas de Armengols. Palis. Item un palis de domas blanch escut del Sanctissim y dos angels. Item altre de lo mateix ab flocadura groga y vermella. Item altre pali de vellut verd ab un Christo. Item altres de domas blanch guarnits. Item altres de domas morat guarnits de flocadura. Item altres de domas blanchs guarnits ab flocadura de seda. Item altre de domas vermell guarnit de passama de or. Item altre domas blanch ab fresos verds. Item altre de tafeta pardo. Item altre de domas blanch ab flocadura. Item altre de domas vermell ab flocadura blanca y verda. Item altre de vellut carmesi ab franjes de or ab alguns Sancts brodats. Item altre de domas blanch ab la figura de Nostra Senyora del Roser brodada de fil de or. Item alter de domas blanch guarnit de passama de or. Item altre de domas blanch vell. Item altre de vellut ver vell. Item altre de tafeta pardo ab

figuras de las Animas. Item altre de tafeta color de girasol ab flocadura blanca y vermella. Item altre de seti vermell guarnit y brodat de seda. Item altre de domas vermell ab la figura de Sanct Joan brodada de fil de or. Item altre de domas blanch ab flocadura groga y vermella. Item altre de domas blau y color de or ab flocadura groga y vermella. Item altre de lana blanca ab las armas del Balle de [Dureta]. Item altre de tafeta morat guarnit de esterilla de or. Item una capeta de domas vermell per los combregats. Item un panyol de domas carmesi forrat de tafeta ab contra en forro de encerat. Pavellons y pandons. Item un doçel de domas vermell guarnit de flocadura groga y vermella. Item quater pandons de domas de diferents colors. Item dos gallardets de domas lo un blau lo alter blanch. Item vuyt bolsas de corporals de diferents colors quatre de las quals se ha manat reparar dins de dos mesos en pena de 10 ll. Item catorze cobri calis de tafeta de diversos colors. Item sis mandils de diferents colors. Item tres banderas de domas vermell y una de ellas ab lo escut del Sanctissim Sagrament. Roba Blanca. Item 40 tovalles de altar. Item 16 palias ab randas de diferents mostras. Item tres tovallolas de axugar mans. Item vuyt corporals. Item vint tovalles de lavabo. Item 30 purificadors. Item sis ruquets. Item sinch camis vells y se ha manat sian remendats y se fassan dos nous dins de 4 mesos sots pena de 10 ll. com los sinch sien faltat per [cuenta] de ecclesiastichs. Item nou amits y nou singulos. Item un Velum Templi. Item quatre vestas blanques per la processons de Nostra Senyora del Roser y de las Animas, com las altres quatre sia per son us [...] Diversas cosas de la iglesia. Item dos llantias de llauto. Item sis canalobres grans de estany y plom. Item quatre banquetas de fust pintades. Item dos banquetas ab 14 canalobres quel servexen per lo altar major. Item quatre missals. Item dos [ordenans]. Item una coqueta de aram, una bessina de llauto, un plat y [cullereta] de lo meteix. Item quatre canalobres de llauto. Item tres cadiras molt vellas y se ha manat que dins 3 mesos se fassen altres tres novas en pena de 5 ll. Item quatre llibres de chor molt vells y se ha manat que dins sis mesos se compren un Braviari de chor Psaltiri y un Antiphonari en pena de 10 ll. Item dos angels ab un tabernacla per tenir patent el Sanctissim Sagrament. Item una caxa dins de la sacristia. Item dos coxins de 16 caygudes de tafetans vermells y grochs. Item quatre cortines ab vint y vuit caygudes de tafetans grochs verds vermells y blaus. Item onze caygudes de

tafetans vermells y grochs ab flochs. Item sis caygudes de tafetans verds y morats. Item dos llanternas grans per al dijous sanct. Item dotze caygudes tafetans grochs y vermells ab flochs. Item un llit de Nostra Senyora de Assumptio. Item un llantoner. Item un bufet. Item tres campanas grans en el campanar. Item un rellotje de ferro ab sperit. Item un roble ab ses campanillas y una campaneta de tocar quarts fins la missa. Todas las quals cosas foren entregades de orde dels molt reverends senyors visitadors y en presencia dels dits honors jurats al reverend Miquel Amengual prevere doctor theolech y rector de dita parrochia».

INVENTARI DE SANT HONORAT

22 d'abril 1686. Dictis die et anno. Constituit personalmente jo Joanot Garcia notari y secretari de la general visita en companyia del reverend Damia Llobera prevere y procurador fiscal de dita visita y Visens Ferrer nuntio della en la iglesia y oratori de Sanct Honorat del terme de la vila de Algayde, que esta a protectio del reverend rector y jurats de dita vila assitint en ell Miquel Oliver jurat maior lo corrent any de dita vila y el reverend Damia Sastre prevere y custo del dit oratori, per efecte de visitar y continuar en inventari todas las cosas y ornamentals en ell procehint orde del ilustrissim y reverendissim senyor don Pedro de Alagon archabisbe bisbe de Mallorca, se ha visitat aquella en lo modo y forma seguent: Altar de Sanct Honorat. Primerament se ha visitat lo altar de Sanct Honorat y per estar la ara exacrada se ha manat mudar aquella y no celebrar en dit altar fins y tant fos mudada y axi matex que se posas lavabo dins de vint dies en pena de deu sous. Altar de Nostra Senyora del Roser. Item se ha visitat lo altar de Nostre Senyora del Roser y de haver trobat decent no se ha ordenat cosa. Sacristia. Item se ha visitat la sacristia y per haver diferents ornamentals se son aquells continuats en inventari en lo modo y forma seguent: Primo lo altar de Sanct Honorat ab dos figuras de bulto la una del Sanct Honorat y la altre de Sancta Agata. Item quinse presentallas de plata. Item una llantia de plata ab tot son guarniment. Item quatre canalobres dos de llauto a lo modern y dos a lo antiguo ab ses banchetas. Item una sacra. Item un quadro ab la figura de Nostre Senyora de Roser y el niño Jesus. Item una sacra vella. Item dos canelobres de fust vermells. Item dos rosaris lo un de [...] y

lo altre de fust. Item unas cortinas blanques ab flochs vermells. Item cortina de sati grog. Item una llanteta de llauto ab son guarniment. Item un quadro ab la figura del Sanct Christo de bulto. Item quatre vestas de diferents colors. Item una sacra vella. Item dos canalobres de ferro a lo antiguo. Item un caxonet. Item una llantia de llauto ab son guarniment. Item una cortina de [filampua] usada. Item una vestidura de tafeta morat. Item una cortina verda. Item una trona ab son facistol. Item un facistol de Chor. Item un sacrari vell. Item tres campanas la una gran, la altre petita y una de ma per ajudar a servir las missas. Item nou palis de diferents robas y colors y ab diferents flocaduras. Item una casulla de dos colors ço es negra y vermellas guarnida de passama. Item una casulla de domas blanch guarnida de gordio. Item dos dalmatigas de tafeta blanch. Item altre casulla de tafeta blau guarnida de passama de seda vermella. Item dos casullas blanques y verdas de llista vellas y se ha manat dons de dos mesos reformar aquellas en pena de 20 ll. Item quatre camis tres amits y dos singulos. Item sinch palias la una gran obrada de fil de or y las altres forrades de tafeta y algunas de tela satina. Item tretsa tovallas de altar ab retxas blavas. Item quatre tovallols de altar ab randa. Item quater palis blanch de fil vells. Item un calaix per tenir dita roba. Item un calis ab se peana de palta daurat. Item quatre cobricalis ço es tres de tafeta blanch y lo alter de tafeta vermell y se ha manat que dins de un mes se fasse un verd y un negra en pena de 10 ll. Item quatre bolsas de corporals de diferents colors y se ha manat mudar lo chorto a la bolsa blanca. Item tres corporals algun tant arnats, y se ha manat que dins de un mes sien farsits aquells y fer dos nous en pena de 10 ll. Item sis purificadors. Item dos capsas de portar hostias. Item dos basinas de llauto vellas. Item un bassi de llauto per acaptar. Item un encenser ab se bargueta de llauto vell. Item dos missals ab un facistol. Item vuyt llibres de diverses cosas. Item un reliquiari ab diferents reliquias de fust deurat. Item un peu de la Vera Creu de plata. Item una sacra. Item una caxeta per acaptar ab Sanct Honorat de bulto. Totas las quals cosas foren entregades de orde de dit ilustrissim y reverendissim senyor al reverend Damia Sastre prevere y custos de dit oratori, el qual ha promes tenirlas a se custodia y cuydar de la llimpiesa de ellas y en son cas y lloch donarne bo, just y legal compte.

INVENTARI DE CASTELLITX

21 d'abril 1686. *Dictis die et anno. Constituit jo dit Joanot Garcia notari secretari de la general visita del reverend Damia Llobera prevere y procurador fiscal de dita visita y Visens Ferrer nuntio de ella en la iglesia de Castellitx, que esta a protectio del senyor rector de la vila de Algayde y jurats de dita vila, assistint en dita iglesia Michel Oliver jurat maior lo any corrent de dita vila, per efecte de visitar dit oratori y continuar en inventari totas las cosas y ornamentals de ella precehint orde de Ilustrissim y reverendissim senyor don Pedro de Alagon archabisbe bisbe de Mallorca de se ha visitat aquell en lo modo y forma seguent: Primerament se ha visitat lo altar de dita capella y per haverse trobat decent no se ha ordenat cosa. Item se hajen trobats diferents ornamentals en dit oratori se han continuat en inventari en lo modo y forma seguent: Primo un quadro pintat ab la figura de Nostra Senyora de bulto. Item una llantia de plata. Item un calis ab se patena de plata. Item una casulla de domas vermell. Item altre casulla de tafeta blanch guarnida de passama de or. Item altre casulla de vellut morat y se ha ordenat que dins de set mesos se fasse una verda en pena de 5 ll. Item tres camis, un de brinet de Genova y dos de roba comuna. Item dos amits un vell y un nou y dos singulos. Item vuyt tovalles de altar. Item quinse tovalles. Item set vestuaris de Nostra Senyora de diferents robas y sis cami [...] de Nostra Senyora ja usadas. Item tres palis los uns morats altres de domas blanch guarnits de or y lo altre de domas vermell ab flocadures groga. Item un missal usat. Item uns armaris de caxa ahont se guardan dits ornamentals. Item una pila de fonts bautismals. Totas las quals cosas foren entregades al reverend doctor Michel Amengual prevere y rector de dita parrochia de Algayde, el qual promete tenir las en se custodia, cuydar de la limpiesa de ellas y en son cas y lloch donar de ellas just y legal compte sempre que li sera demanat.*

INVENTARI DE PINA

23 d'abril 1686. *Dictis die et anno. Constituit personalment jo Juanot Garcia notari secretari de la general visita del reverend Damia Llobera prevere y procurador fiscal de dita visita juntament ab Visens Ferrer nuntio de ella en la iglesia o publich oratori del lloch de Pina del terme de la vila de Algayde que esta a protectio del molt reverend senyor rector de la parroquial de dita vila assistint en dit oratori lo honor Mathia Mateu altre dels obrers de dita*

iglesia per efecte de visitar aquella y continuada en inventari totas las cosas y ornamentals de ella procehint orde del ilustrissim y reverendissim senyor don Pedro de Alagon archabisbe bisbe de Mallorca, se ha visitat aquella en lo modo y forma seguent: Primerament se ha visitat lo altar de Sanct Cosme y Sanct Damia titulars de dita iglesia y per haver trobat aquell decent no se ha ordenat cosa. Item per haver en ella alguns ornamentals se ha continuat de ells inventari en la forma seguent: Primo un quadro ab las figuras de Sanct Cosme y Sanct Damia pintats al oli. Item una figura de Christo Crucificat de bulto. Item una Nostra Senyora de Conceptio petita de bulto. Item un calis de plata ab se patina. Item un missal. Item dos canalobres de llauto. Item quatre casulles ço es la una de tafeta vermell, altre de tafeta blanch, altre de tafeta morat y la altre de llista blanca y verda usada. Item tres palis ço es dos de tafeta lo un blanch y lo altre negra y lo altre de llista. Item dos palis de lli. Item tres camis, tres amits y tres singulos. Item set tovalles de altar ço es sis bonas y la una vella. Item deu tovalloles de axugar mans. Item quatre palias y una tovalla de altar. Item un quadro de Sanct Sebastia pintat al oli. Totas las quals cosas foren entregades al dit Mathia Andreu altre dels obrers de dit oratori publich, el qual ha promes donar de ellas bo just y legal compte sempre que li fora demanat y cuydar de la seva limpiesa y custodia.

3.2. Atanasio de Esterripa Tranajáurregui (1712–1721) i l'inventari del 3 de maig de 1713

INVENTARI DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA

Sanctissim Sagrament. Primo visita dita su ilustrissima y reverendisima lo Sanctissim Sagrament de lo Altar que estave reservat dins de un vas bo en lo sacrari de lo Altar Mayor y demes vasos ab que se administre y reserve tant alt sagrament y se ha menat que se daure lo sacrari per estar ab major dessencia in eventu. Item se ha visitat lo sacrari de lo Altar de la Passio y se ha trobat estar decent. Fonts Bautismals y Sants Olis. Item visita dita su ilustrissima y reverendisima las fonts del Sant Bautisme y Sancts Olis y vasos ab que se administren y reserven y se mana que dins las capsetas ahont se reserven dits Sancts Olis en lloch dels vidres se fassan altres capsetas de

plata ahont se posen dits Sancts Olis quiscuna ab son letrero ab las lletres imprimides a la cuberta de la metexa capseta. Sanctissima Vera Creu y demes reliquias. Item ha visitat la Vera Creu y demes reliquias que se troben en una caxeta derrera lo Altar Mayor a manera de un escalo de fust per lo qual se puje al Sacrari y per estar indecent se ha manat que se muden ditas reliquias y se posen a un lloch decent a tant Sanctas Reliquias. Altar Mayor. Item se ha visitat lo Altar Mayor y se ha manat se fassa una porta al portal que se trobe a la part de la sacristia en dit Altar per hont se passe derrera dit Altar o se tapia dit portal y se fassa a altre puesto que paregue ab mes dessencia y esto dins un mes en pena de 5 ll. Nostra Senyora de Assumpcio. Item fonch visitat lo altar de Nostra Senyora de Assumpcio y se ha manat se tregue la ara a la part exterior cosa de tres dits y se tapien una part y altre de dit Altar. Las Animas. Item fonch visitat lo altar de las Animas y se ha trobat decent. Sancta Lucia. Item fonch visitat lo altar de Sancta Lucia y se ha manat se tregue la ara cosa de quatre dits y se tapien los caps de dit altar. El Nom de Jesus. Item fonch visitat lo altar del Sanctisim Nom de Jesus y se ha trobat decent. Nostra Senyora del Roser. Item fonch visitat lo altar de Nostra Senyora del Roser y se ha manat que se extregue tres dits la ara. La Passio. Item fonch visitat lo altar de la Passio y se ha trobat decent. Nostra Senyora de la Concepcio. Item fonch visitat lo altar de Nostra Senyora de Concepcio y se ha trobat decent. Sanct Sebastia. Item fonch visitat lo altar de Sanct Sebastia y se ha manat se enfondesca mes lo ara. Sanct Domingo en Soriano. Item fonch visitat lo altar de Sanct Domingo en Soriano y se ha manat que se tap un portal que se trobe a [un] costat part de la capella o se fassa uns armaris al meteix lloch dins un mes en pena de 3 ll. Sanct Juan Baptista. Item fonch visitat lo altar de Sanct Juan Baptista y se ha manat se tap lo derrera de lo altar fins a la guarnissa de forma que no se pugue passar derrera dit altar. Cementiri. Item se ha visitat lo cementiri y se ha trobat decent. Cor. Item se ha visitat lo Cor y se ha trobat decent. Sacristia. Item se ha visitat la Sacristia y se ha manat que de las robes y ornaments de ella y demes cosas de la iglesia se continuas inventari el qual se es continuat en lo modo y forma siguent: inventari sacristia. Plata. Primo una custodia de plata sobredeurade per exposar patent lo Sanctisim Sagrament. Item altre custodia de plata sobredeurade per aportar el viatich a los malalts de dins vila. Item una capseta

37. DETALL DEL RETRAT D'ATANASIO DE ESTERRIPA TRANAJÁURREGUI (1712-1721). Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.

de plata per aportar el viatich de los melalts de fora vila. Item un globo de plata sobredurat ab un casco interior para dar las comunions al peu de lo altar. Item una caxeta de plata per los Sancts Olis del [clerisme] y dels catecumenos y infirmorum. Item altre caxeta de plata ab una creueta per los olis de la extremaunctio de dins vila. Item una capseta de plata per las extremaunctio de fora vila. Item una creu de plata custodia de Lignum Crucis. Item quatre calis ab ses patenas de plata sobredeurats y se ha manat que no se servesca de un ni de se patena fins se haje adobat y sobredeurat en pena de 3 ll. Item una creu de plata per las processions. Item altre creu de llauto per los albat. Item un ensenser ab se barqueta y curelleta de plata. Item un salpasser de plata. Item dos christets de plata ab creus de lo meteix. Item sinch llantias de plata en differents altares. Item un pitxeret

de plata per las fonts del Sanct Baptisme. Item una porta pau de plata. Item dos bordons de plata guarnits. Casullas y delmatigas. Item un tern de lana blanca ab las armas dels Amengual. Item altre tern de tefeta blanch guarnit de passama blau. Item altre tern de xemellot negra. Item una casulla de vellut blau vellas ab frent de seti vermell. Item una casulla de domas vermell ab trena de or. Item un tern de domas violat ab guarnicio verde. Item un tern de tefeta vermell nou ab esterella de or falsa. Item altre tern de tefeta verd nou ab esterella de or nou. Item una casulla de xemellot blanch ab veta blava. Item un tern de la matexa robe. Item dos casulles de lo meteix. Capas. Item quatre capas de domas blanch y 4 delmaticas. Item altre capa xemellot verd ab frent de seti vermell ab passama de or. Item altre capa de xemellot vermell ab frent de seti verd. Item altre capa de tabi negre ab passama de sede color de or. Item altre capa de xemellot morat. Item altre capa de domas blanch ab galo teronjat. Item altre capa de lana blanca ab flocadura y passama de or ab las armas dels Amenguals. Item una capeta de domas vermell ab se bolsa per los combregars de fora vila. Item altre capa de xemellot blanch. Item 25 palis de diferents robes y colors. Item un parasol. Item un dosser de domas vermell ab flocadura groga y vermella. Item quatre pendons de domas de diferents colors. Item dos [sallerdets] de domas, lo un blau y lo altre blanch. Item deu bolsas de corporals de totes colors y trenta cobricalis. Item nou mandils de totes colors. Item tres banderas de domas vermell imprimit a una de ellas lo scut del Sanctissim Sagrament. Item quarante tovalles de altar y vint y dos palias. Item vuyt tovalles de axugar mans y vuyt requets per los escolans ço es quatre grans y quatre petits. Item vuyt caporals y quinze tavalloletas de lavabo. Item catorse purificadors. Item sinch camis ab sos amits y singulos y se ha manat sen fassan dos de brinet de Genova dins tres mesos en pena de 3 ll. Item un velum templi. Item vuyt vestes blanques per las processons. Item sis llantias ab ses bassines de llauto. Item sis canalobres de estany. Item sis banquetas y catorse canalobres de fust vermells per lo altar major. Item quatre missals dos plaguetas de requiem y dos ordinaris. Item una conca xica de aram una basina de llauto, un plat y caldero de lo meteix. Item quatre canalobres de llauto. Item tres cadiras de repos molt velles y se ha manat sen fassen tres noves dins tres messos en pena de 5 ll. sens las penas ya incorregudes. Item vint y vuyt baygudes de tefeta groch y vermell y

verd y blau. Item onze caygudes de tefeta vermell y groch ab flochs. Item sis caygudes de tefeta verd y morat. Item quatre llanternas de tela per el dijous sanct. Item dotse caygudes de tefeta groch y vermell ab flochs. Item un llit de Nostra Senyora de Agost y un bufet en lo altar major. Item un llanterner de ferro. Item un mirall a la sacristia. Item un rollo de campanetas. Item tres campanas al campanar y una de repicar las missas y altre de ma. Añadit a lo inventari antich. Primo un mandil de trona. Item un tern de tefeta blanch ab esterilla de or falsa y se ha manat remendar. Item una capa y mandil de xemellot negre. Item dos casullas de xemellot blanch. Item altre casulla de lana, vermellas ab passama de or. Item altre casulla de tefeta vermell. Item altre casulla de gorguerant verde propria del reverend rector. Item trenta tovallas de altar de dos dobles y vint y sinch ordinarias de una via. Item una capa de xemellot vermell. Item dos casulles y delmatigas de xemellot vermell. Item dos casulles de vellut carmesi ab frens broydats. Item altre casulla de vellut carmesi ab frens de tefeta verd. Item altre casulla de gorguerant verd nova ab esterilla de or ab las armas dels Amenguals. Item altre de xemellot verd ab veta groga. Item altre gorguerant colors a [...] ab esterilla falsa. Item un Christo baix de un dosser deurat en la sacristia. Item uns calaxos nous. Item un breviari de chor un psalptiri y un Antiphonari nous per el chor. Todas las quals cosas foren entregades y encomenades al reverend doctor Michel Amengual prevere y rector de dita iglesia parroquial de Algayde, en presencia dels honors Gabriel Oliver, Pere Fiol, Juan Molla y Michel Coll jurats lo corrent any de la dita vila de Algayde, el qual rector promete y se obliga cuydar de la sua limpieza y custodia y en son cas y lloch donar de ellas bo, just y legal compte sempre que li sera demenat.

INVENTARI ORATORI NOSTRA SENYORA DE CURA

4 de maig 1713. Continuant la dita general visita, visitá dita su Ilustrissima y reverendissima lo oratori publich de Nostra Senyora de Cura, sufraganea de dita iglesia parroquial de Algayde y mana que de las robes y ornaments de ella se continuas inventari, el qual se es continuat en lo modo y forma siguent. Visitant primer su Ilustrissima lo altar de dita Verge Maria de Cura y el de Sancta Catharina, que se trobe en la escola de Gramatica de dit lloch y foren trobats estar ab la diguda dessencia. Plata. Primo

dos calis ab ses patenes sobredeurats lo un tot de plata y lo altre ab lo peu de bronze. Item dos corporals y quatre bolsas de las quatre colors. Item quatre casullas, una de gorguerant verde, altre de tefeta vermell, altre de domas blanch y la altre de tefeta blau. Item altre casulla de domacello verd. Item dos delmatigas de domas blanch. Item una capa pluvial de erbatjes blaves. Item quatre camis dos bons y dos vells ab set singulos nous. Item vuyt tovalles de altar totas bonas. Item quatre tovallolas de axugar mans. Item quatre tovalloletas de lavabo. Item una palia. Item set palis, ço es un de tefeta vermell, un de domas blanch, un de indiana, altre de tefeta negre, altre de tefeta blanch, altre de tefeta verd y altre de domas blanch. Item quarante set vestes o foldetas de Nostra Senyora de Cura de diferents robes y colors. Item uns calaxos ahont esta la robe en la sacristia. Item una creu de fust, un facistol de dir epistolas y un de dir missa baxa. Item una llantia de plata. Item sis canalobres de llauto. Item una campaneta de ma. Item sinch quadros ab vasa negre de diferents figuras. Item vuyt pentalles de plata. Item un anell de or que aporta Nostra Senyora de Cura, una corona de plata, un bon Jesuset, y una creu de or ab el Sanctisim Sagrament pintat, deferents reliquiaris, un rosari de coral y una prenda de or guarnida de perlas ab una pedra blanca al mix. Item una campana al campanar. Totas las quals cosas se son entregades y encomenades al reverend Francesch Serre mestre de Gramatica de dit lloch, el qual promete cuydar de la sua limpiesa y custodia y en son cas y lloch donar de ellas bo, just y legal compte sempre que li sera demenat.

INVENTARI DE SANT HONORAT

4 de maig 1713. Continuant la dita general visita fonch visitada per dita su ilustrisima y reverendisima la iglesia y Oratori publich de Sanct Honorat sufraganea de la dita iglesia parroquial de Algayde que esta a proteccio dels honors jurats de dita vila ab lo modo y forma sigüents: Sanct Honorat. Primerament visita su ilustrisima y reverendisima lo altar de Sanct Honorat y la reliquia de Lignum Crucis que es trobe en dit altar y fonch que es trobe en dit altar y fonch trobat decent y sols fonch manat que se tap una part y altre del altar. Nostra Senyora del Roser. Item fonch visitat lo altar de Nostra Senyora del Roser y fonch manat se encaix la ara y se tapia una part y altre del dit altar. Sant Christo. Item fonch visitat lo altar del Sanct Christo y fonch

manat que se encaix la ara y se tapia una part y altre del dit altar. Sacristia. Item fonch visitade la sacristia y se ha manat que las robes y ornaments de ella y demes coses de dit oratori se continuas inventari el qual se es continuat en lo modo y forma siguents: Sacristia. Plata. Primo un calis ab sa patena de plata. Item una llantia de plata. Item sis canalobres ço es dos de llauto dos deurats de fust y dos vermells. Item un reliquiari gros ab diferents reliquias. Item vint y sinch presentallas. Item tres bolsas de corporals de diferents robes y colors. Item tres cobricalis de color carmesi y blanch y se ha manat sen fassen dos mes de las altres dos colors. I per quant no es troben corporals sino un propri del reverend Damia Sastre prevere capella de dit oratori, se mana sen fassen sis, dins un mes en pena de 1 ll. Item tretze tovalles de altar. Item sinch tovallolas de altar y set de axugar mans. Item quatre casulles ço es una de tefeta carmesi altre de tefeta blau, altre de indiana y la altre de domas blanch. Item dos delmatigas de domas blanch. Item tres camis ab sos amits y singulos. Item set palis de diferents robes y colors. Item tres palias. Item un misal y se ha manat de compre una plagueta. Item una basina de llauto. Item uns calaxos per tenir la roba. Item una campana al campanar una per repicar las missas y altre de ma. Item dos llantias de llauto. Item unas cortinetas de indiana. Item una trona y dos banchs. Todas las quals cosas foren entregades y encomunades al honor Joan Monblanch jurat de la present vila de Algayda tant en dit nom com de los altres jurats, el qual promete cuydar de la sua limpieza y custodia y donar de ellas bo just y legal compte sempre que li sera demenat.

INVENTARI DE PINA

4 de maig 1713. Dictis die et anno. Constituit personalment jo Hieronim Barcelo notari secretari de la general visita ab companyia de los demes y lo reverend Gabriel Oliver prevere ordenat ab titol de celebrar missa en la iglesia del oratori publich del lloch de Pina sufraganea de la parroquial iglesia de la present vila de Algayde, la qual iglesia se trobe a proteccio del molt reverend senyor rector per efecte de proseguir la dita general visita y preheint llicencia del ilustrisim y Reverend Senyor don Athanasio de Esterripa bisbe de Mallorca mi amo y senyor se ha visitat dita iglesia y continuat de las cosas infrascritas lo inventari del tenor siguent: Primo se ha visitat lo altar mayor ahont se troben Sanct Cosme y Sanct Damia y se ha

manat sia posades la ara encaxades. Item una figura del Sanct Christo de bulto. Item una figura de la Purissima Concepcio de bulto. Item altre capella ab lo quadro de Sanct Sebastia y se ha manat que sia posade forta la ara y enfundide cosa de un dit. Item una figura de Sanct Josep de bulto petita. Item un calis ab se patena ab lo peu de bronze. Item quatre canalobres de llauto. Item una casulla blanca de fil y coto, altre verde de tefeta ab esterilla falsa, altre de seti violat, altre blanca de tefeta ab se esterilla, altre de domas blanc ab esterilla falsa y altre de tefeta vermell ab esterilla falsa. Item quatre palis ço es un de erbatje vermell altre de domas blanch, altre de indiana y altre de tefeta violat. Item dos camis un ab randa y los altres llissos ab singulos y amits tots bons. Item sinch tovalles de altar. Item deu palis. Item sis tovellolas de axugar mans. Item quatre cobrecalis de las quatre colors. Item quatre corporals ab ses froletas. Item sinch tavallolas de canadellas. Item quatre purificadors. Item un pau de fust deurat de plata. Item una campana de ma, altre de repicar las missas y la altra mitjensera en el campanar. Item un mirall ab vasa negre y una creueta. Item una cadira y un banch. Item dos llantias de llauto. Item dos candeleros sobredeurats. Item unas cortinas de tefeta carmesi ab esterilla de or. Item dos presentalles de plata. Item quatre floreas vellas. Item un Sanct Christo ab ses cortines de garza y creu. Item un salpasser de palmas. Item un quadret de Sanct Vicens Ferrer ab ses cortines de indiana. Item una trona. Item una bolsa de corporals ab las quatre colors. Item uns calaxos y una caxa per tenir la roba. Totas las quals cosas foren entregades y encomenades a Joan Bibiloni obrer de dita iglesia y oratori en nom del reverend doctor Michel Amengual prevere y rector de Algayda, el qual promete cuydar de la sua custodia y limpieza y en son cas y lloch donarne bo, just y legal compte sempre que li sera demenat».

CASTELLITX

5 de maig 1713. Continuant la dita general visita en la iglesia de Castellitx sufraganea de la parroquial iglesia de la vila de Algayde que esta a proteccio dels honors jurats de dita vila fonch cisitada ab lo modo y forma siguent:Primo fonch visitat lo altar de dita iglesia ahont hi ha una figura de Nostra Senyora Tebulto y se ha trobat aquell desent sols se mana se fase una sacra. Item fonch visitada la sacrastia y per quant se han trobat algunas robas y ornamentals de dita iglesia se ha manat que de ellas se continuas

inventari el qual es continuat en lo modo y forma siguent: Sacristia. Item uns calis ab se patena de plata sobredeurat. Item una llantia de plata. Item una casulla de domas vermell. Item altra casulla de tefeta blanch molt vella guarnida de passama de or. Item una casulla de domas blanch guarnida de passama de or. Item altre casulla de vellut morat ab frent vermells ab sinch armas. Item altre casulla de tefeta verd ab frent de diferents Sancts. Item dos camis ab sos amits y singulos. Item vuit tovallas de altar y vuyt tovallolas. Item deu vestiduras de Nostra Senyora de diferents robes y colors y sinch camitas de Nostra Senyora ja usades. Item tres palis de diferents robes y colors. Item una bassina de llauto. Item quatre canalobres dos deurats y dos vermells. Item dos bolsas de las quatre colors. Item sinch cobricalis. Item un missal. Item uns calaxos ahont se guarden dits ornaments. Item dos campanes ço es una de ma y una al campanar. Item un quadro de Sanct Antoni sens vasa. Item un bon Jesus de bulto. Totas las quals cosas foren entregades y encomenades a Michel Company obrer de dita iglesia en nom dels honors jurats de dita vila el qual promete cuydar de la sua limpiesa y custodia y donar de ellas bo y just y legal compte sempre que li sera demenat.

3.3. Juan Fernández Zapata (1722–1729) i l'inventari de l'1 de maig de 1724

INVENTARI DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA

Sanctissim Sagrament. Primo visita dita su Ilustrissima y Reverendissima lo Sanctissim Sagrament de lo altar que esta reservat dins de un calls en lo Sacrari de lo altar major y axi matex el vericle ahont tambe se troba la reserva y se ha manat que en la porta de dit Secrari que esta derrera de lo altar major que se tall cossa de un plam y mix y que se claf una post en lloch de dita porta pera que desta manera estigue en major decencia y llimpiesa y axi matex que dins el termini de 4 mesos se daure al Sacrari ahont se pose patent lo Sanctissim Sagrament o be lo forren de roba de seda y asso en pena de 10 ll. Sanctissim Sagrament de lo altar de la Passio. Item visita lo Sanctissim Sagrament de lo altar de la Passio y ha manat se dauren las claus de dit Sacrari y axi matex que se pos una tovallola als retxats de dit

altar per quant se dona la comunio y que se daure o fer de robe de seda lo dit sacrari dins el termini de dos mesos en pena de 3 ll. Fonts Bautismals y Sancts Olis. Item visita dita su Senyoria Ilustrissima y Reverendisima las fonts del Sanct Baptisme y Sancts Olis y vasos ab que se administren y reservan y se mana que se ampongueren las portas de la pila de modo que no pugue entrar pols per las juntas y axi matex que se asseñal ab lletras a las cubertas de la capseta ahont estan los olis pera que desta manera no se pogan equivocar. Sanctissima Vera Creu. Item fonch visitada la Sanctissima Veracreu y demes reliquias y se ha trobat estar decent. Altar Major. Item se ha visitat dit altar y s eha trobat estar decent. Altar de Nostra Senyora dels Gois. Item visita lo altar de dita Nostra Senyora y se ha trobat estar decent. Altar de las Animas. Item fonch visitat lo altar de las Animas y se

38. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE JUAN FERNÁNDEZ ZAPATA (1722–1729). *Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.*

ha trobat estar decent. Sancta Anna y Sancta Lucia. Item fonch visitat lo dit Altar y se ha trobat estar decent. El Nom de Jesus. Item fonch visitat lo altar del Sanctissim Nom de Jesus y se troba decent. Nostra Senyora del Roser. Item fonch visitat lo dit altar y se ha trobat estar decent. Lo Altar de la Passio. Item fonch visitat dit altar y se troba decent. Nostra Senyora de la Concepcio. Item visita lo altar de la Concepcio y se troba decent. Sanct Sebastia. Item visita dit altar y troba estar decent. Sanct Domingo. Item visita dit altar y troba estar decent. Sanct Juan Baptista. Item visita dit altar y troba estar decent y mana que totas las creus de los altars ahont no se troba figura de Christo, pintada o de bulto que dins lo termini de un mes en pena de una lliura deus sous fasse pintar una figura del Sanct Christo Crucificat a cade una de ditas Creus. Cementiri. Item visita lo dit sementiri y troba estar decent. Cor. Item se ha visitat el chor y se ha manat que dins el termini de mitx any en pena de 5 ll. se comp un martilologi. Sacristia. Item se ha visitat la sacristia y se ha manat que de las robas y ornaments de ella y demes cossas de la iglesia se continuas inventari lo qual ses continuat en lo modo y forma siguent: Sacristia. Plata. Primo una custodia de plata ab son vericle guarnit de rayos per exposar patent lo Sanctissim Sagrament. Item altre custodia de plata sobre deurada per aportar el viatich per los malalts de dins vila. Item una capseta de plata per aportar el viatich a los melalts de fora vila. Item un globo de plata sobre deurat per dar las comunions ordinarias el peu de lo altar. Item una caxeta de plata per los Sancts Olis del Chrisme y Cathecumenos y Infirmorum. Item altre caxeta de plata ab una creueta per los olis de la extremauncio de dons vila. Item una caxera de plata per la extremauncio de fora vila. Item una creu de plata custodia del Lignum Crucis. Item quatre calis ab ses patenas de plata sobredeurats de los quals ni ha un ahont se troba la reserva lo altar major. Item una creu de plata per las processions. Item altre creu de llauto per los albats. Item un encencer ab se barqueta y cullereta de plata. Item un salparer de plata. Item dos Christets de plata ab creu de lo matex. Item sinch llantias de plata de diferents altars. Item un pixaret de plata per las fonts del Sanct Baptisme. Item un portapeu de plata. Casullas y dalmaticas. Item un tern blanch con las armas de Dureta. Item una casulla de ximellot blanch ab veta blava. Item un tern de lo matex y dos casullas. Item una casulla y dalmatica de domas blanch ab los frens vermells brodats de

fil de or y seda. Item una capa de domas blanch ab galo taronjat. Item altre cape de lana blanca ab flocadura y pasama de or ab las armas de Amenguals. Item una capa de ximellot blanch. Item una casulla de estam torsut blanch. Item dos mandils de tefeta blanch. Item un tern de ximallot negre. Item una capa de tebi negre ab passama de seda groga. Item una capa de ximellot negre ab esterilla de or fals. Item una casulla de filadis negre ab veta de filadis groch. Item casulla de ximallot negre y se ha manat si posen veta nova. Item dos mandils negres de tafeta. Item una casulla de domas vermell ab trena de or. Item un tern de tefeta vermell nou ab esterilla de or fals. Item una capa de ximellot vermell ab frens de seti verd. Item una capseta de domas vermell ab se bolsa per los combregars de fora vila. Item una casulla de vellut vermell ab frens de seti encarnat broydats de fil de or. Item altre casulla de vellut vermell ab los frens de lo matex y broydats. Item un tern de ximellot vermell guarnit de veta blanca de filadis. Item dos mandils de tefeta vermell. Item un tern de tefeta verd guarnit de esterilla de or fals. Item una capa de ximallot verd ab frens de seti vermell y passema de or fals. Item un tern de coto y seda color morat ab flors blaves guarnit de sede verde. Item una casulla de vellut blau ab frens de seti encarnat broydat de fil de or fals y galo de sede vellutat. Item una casulla de gorguerant verd nova ab las armas de Amenguals en la qual hi ha esterilla de or fals. Item altre casulla de ximellot verd ab veta groga. Item altre casulla de gorguerant color [...] ab esterilla falsa. Item 10 bossas de corporals de totas colors. Item 10 corporals bons. Item trenta quatre cobricalis de totas colors. Item un docer de domas vermell ab flocadura grogue y vermella. Item dos talomos de domas encarnat bons. Item tres pendons de domas de diferents colors. Item dos gallardets lo un de domas blanch y lo altre blau. Item tres banderas de domas vermell y en una dellas se trobe lo escut del Sanctissim Sagrament. Roba Blanca. Item sis tovallolas de axugar mans verdes. Item sinch ruquets de los escolans tres petits y dos grans. Item devuit purificadors. Item 12 tovalloles de lavabo. Item sinch camis ab sos amits y singulos de brinet de Genova. Item 48 vesos de domas carmesi. Item 30 tovalles de altar. Item un Velum Templi. Item vuyt vestes blancas per las processons. Item sis llantias ab ses bassinas de llauto. Item sis canalobre de llauto. Item sis banquetas y 24 canalobras de fust vermells. Item quatre missals y tres pleguetas per dir missa de requiem y se ha manat que

se fasse un canon nou. Item una conca petita de aram. Item una bassina un plat y un caldero tot de llauto. Item sis cadires de repos esto es tres vermel·las bonas y tres negres vellas. Item 28 caygudas de tefeta groch, verd, vermell y blau. Item 11 caygudas de tefeta vermell y groch ab flochs. Item sis caygudas de tefeta verd y morat. Item quatre llanternas de tela per lo Dijous Sanct. Item 12 caigudas de tefeta groc y vermell. Item un llit de Nostra Senyora de Agost y un bufet en lo altar major. Item un lletener de ferro. Item un rotlo de campanetas. Item un mirall mitganser. Item un Christo bax de docer daurat en la sacristia. Item uns calaxos bons. Item un breviari spcalteri, un Antifonari y un llibre de himnes tot nou. En el Campanar. Item tres campanas dos per viatich y una de ma que en totas son tres. Totas las quals cosas foren entregades y encomenades al reverend doctor Miquel Amengual prevere y rector de dita iglesia parroquial de Algayde en presencia de Andreu Mesquida Balle Reyal, Juan Monblanch y Sebastia Ramis, Pere Fiol de Binicomprat y regidors lo present any de dita vila de Algayde, el qual rector promete y se obliga cuydar de la sua limpie·sa y custodia y en son cas y lloch donas de ellas bo just y leal compte sempre que li sera demenat».

INVENTARI ORATORI DE PINA

CAPELLA DE LOS SANTOS METGES

2 de maig 1724. Dictis die et anno. Continuant dita su senyoria Ilustris·sima y Reverendissima del señor Bisbe la general visita fonch visitada la capella y oratori de los Sancts Metges la qual esta cituada en lo terma de dita vila en lo lloch dit de Pina lo qual esta a disposicio y proteccio del reverend doctor y regidors de la present vila y per haverse trobat aquell decent y ab la diguda forma no ha ordenanda cosa si solament se continuas inventari de totas las robas y ornamentals y demes cosas de dit oratori lo qual inventari se es rebut en lo modo y forma siguent: Item quatre altars entre lo altar major ab lo quadro dels senyors Metges, altre ab un quadro figura de la Purisima, altre Sanct Sebastia y Sanct Antoni y lo altre de las Animas y se ha manat que se cobriren dits altars per totas parts. Item en la sacristia una casulla de tefeta ab esterilla de or fals. Item altre casulla de ximellot negre ab galo de or fals. Item altre casulla

de domas blanch ab esterilla de or fals. Item altre casulla de tefeta verd ab esterilla de or fals. Item altre casulla de seti morat guarnida de galo de sede groga. Item altre casulla de borilla blanca y encarnada retxada. Item tres camis de brinet de Genova ab sos amits bons. Item dos misals bons. Item un ordinari nou. Item una bossa de corporals de totas colors. Item quatre corporals bons. Item tres purificadors bons. Item quatre cobricalis de tefeta de totas colors. Item un tros de robas de fil, y coto retxat y se ha manat que sen fes un cobricalis. Item uns calis ab se patena de plata sobredeurat. Item uns calaxos bons per parar las casullas y demes ornamentals pera celebrar lo Sanct Sacrifici de las missas. Item una caxe ab pany y clau de pi vella. Item un mirall mitjanser ab vase negre. Item un banch de pi vell. Item set tovallolas de axugar mans. Item 20 tovalles per los altars bonas. Item circa quatre canes de filampua novas sens tallar. Item set palms de filampua tambe nova. Item sis frontals esto un de domas blanch ab esterilla de or fals, altre de tefeta morat ab randa de fil de or y plate fals, altre de roba de coto y seda retxade de totas colors, altre de tela pintade ab las figuras de Sanct Cosme y Sanct Damia, altre de pel de camell vermell ab esterilla de or fals ab una creu en mitx tambe de la matexa esterilla y lo altre de llista forastera que se deu escandalari. Item set palias bonas. Item set gonelletes del Sanct Christo. Item una llanterna vella. Item en mitx de la iglesia 18 banchs sens respalles y dos ab respalles. Item tres llantias de lleuto y una de plom. Item un quadro de Sanct Vicens Ferrer ab vase y a los cantons deurats. Item dos bassinets de estany ab las figuras de Sanct Cosme y Sanct Damia. Item altre de las Animas. Item una figura de bullo de Sanct Joseph de circa un palm y mitx de altaria y altre de la Purissima Concepcio de la mateixa altaria. Item dos canelobras de fust sobredeurats. Item quatre canelobres de llauto y quatre de fust. Item dos faristols de fust. Item dos creus ab la figura de Sanct Christo quiscuna. Item duas sacras de evangelis y dos de lavabo. Item una trona y un confessionari. Item una campana mitjensera y altre patita tambe en un camapanaret y altre de ma. Totas las quals cosas foren entregades a Juan Carbonell y Plats altre del obrers de dita iglesia el qual promete cuydar de la sua custodia y llimpiesa de tot lo contingut en lo present inventari y en son cas y lloch demane bo, just y leal compte sempre que li sia demenat sens dilacio alguna.

INVENTARI ORATORI DE SANT HONORAT

2 de maig 1724. *Dictis Die et anno. Continuant dita su Ilustrissima y Reverendissima del señor Bisbe la general visita fonch visitada la capella y oratori de Sanct Honorat del Puig de Randa la qual esta cituada en lo terme de dita vila lo qual esta a dispositio y proteccio del reverend rector y regidors de la present vila y per haverse trobat aquell decent y ab la diguda forma no ha ordenada cosa si solament se continuas inventari de totas las robas y ornamentals y demes cosas de dit oratori lo qual inventari se es rebut en lo modo y forma siguent: Primo un altar ab dos figuras de bulto una de Sanct Honorat y la altre de Sancta Agada. Item un bon Jesuset de bulto. Item 29 presentalles de plata. Item una lantia de plata ab son guarniment. Item sis canalobres dos de llauto y quatre de fust y dos antichs ab se barquetas. Item una vasa deurada, una Sacra y un Evangeli deurat. Item un Secrari sobre deurat ab son reliquiari y reserva del Lignum Crucis ab son ornamentals. Item duas cortinas una de tefeta vermell y la altre de andiana. A la capella del Roser. Item un quadro ab una figura de Nostra Senyora de bulto ab un bon Jesus. Item una sacra vella dos canalobres de fust vermells. Item dos rosaris un de asebeja y lo altre de fust. Item unas cortinas blancas ab flochs vermells. Item una llantia de llauto ab son guarniment. A la capella del Sanct Christo. Item un quadro ab el Sanct Christo de bulto. Item [sis] vestes de diferents colors. Item 3 cortinas duas de endiana y una de sede color carmesi. Item sis camisas del Sanct Christo. Item un caxonet de lleñam. Item una llantia de llauto ab son guarniment. Item una cortina de filampua vella y una verde. Item una vessta de tefeta morat. Item una trona ab son facistol, un faristol de cor y un secrari vell. Item duas campanas una grosa y una petita y una de ma. Sacristia. Primo [12] palis de diferents robas duas bosas y uns corporals nous. Item una casulla vermella ab son passama. Item una casulla de domas blanch guarnida de guabio. Item dos dalmatigas de tefeta blanc guarnidas de gorbio. Item altre casulla de tefeta blau guarnida de pasama de seda vermella. Item una casulla de llista vella. Item quatre camis ab sos amits y singulos. Item duas palias grans un ab tela setina vermella la altre obra de fil de or. Item tres palias petitas una ab tafeta verde gallo la altre tela satina vermella altre ab veta de seda encarnada. Item 13 tovalles de altar ab retxetas blavas. Item 4 tovallolas de altar de randa. Item un calax per tenir dita roba. Item un cals de pla-*

te ab se patena deurat ab una figura de Nostra Senyora y una creu. Item 4 cobricalis de tefeta diferens colors dos bosas de corporals ab uns corporals una blanca y una verda, y tres fioletas. Item sis purificadors y dos capsas per aportar cosas. Item una bacina de llauto. Item un basinet de llauto per [acceptar]. Item un ensanser ab la barqueta de llauto vell. Item dos missals ab un faristol y un libre qui conte la vida del Sanct. Item sis llibres de diferents materias y una caxa vella. Item una caxa dels obrers tres banchs un plat ab las canadellas. Item 4 tevellolas de lavabo y 7 palms de tefeta girasol forat. Item un acte de indulgencies, 4 actes 3 de pregami y un de paper. Item un reliquiari ab una sacra y un peu de la Vera Creu de plata. Item una caxeta de captar ab un Sanct de bulto. Item un llit ab la marfague y frasada vell. Item un bufet ab son calaix de poll vell. Item una tauleta de pell vella y un banquet de fust vell una tauleta de pi. Item una caxeta de poll y un rosari de adsebeja. Item dos pellas dos grellas y una giradora tot vell. Item un [...] de ferro y 4 llums vells y una pella gran. Item dos alfabis, sis casolas y sis ollas y 16 plats pintats grans. Item una escala vella de poll y un llit ab se marfagua. Item 5 dotzenes de plats petits y 16 scudellas pintadas de Inca. Item sis plats verds, y 4 cuberteras, 4 culleras y un ribell. Item un brocal y una tasa. Item sis tovalles de taula esto es sonch llargues y una curta. Item un llit de pilars ab marfague y matalas. Item un llit de corde de poll ab se marfague. Item sinch banchs de fust y duas cadiras. Item duas taulas llargues ab sos banchs. Item dos cuxins de lliste vells y altres dos de lliste usats. Item dos banquets curts. Item 16 tovalles de bri y estopa entre bons y vells. Item sis tovallas de axugar mans y 4 tavellolas y 14 torcabocas. Item quatre coxineras de llit, 2 coxinets y duas coxineretas patitas. Totas las quals cosas foren entegades y encomenades a Pere Miquel Cantellops en presentia de Juan Monblanch y Sebastia Ramis dos de los regidors de la present vila el qual promate y se obliga cuydar de la sua custodia y llimpiesa y en son cas y lloc donar de ellas bo, just y leal compte sempre que li sera demanat.

INVENTARI DE CASTELLITX

2 de maig 1724. Dictis die et anno. Continuant dita su Ilustrissima y Reverendissima del senyor Bisbe fonch visitada la iglesia y oratori de Nostra Senyora de la Pau del lloch de Castellitx, lo qual esta a disposicio y

proteccio del reverend rector y regidors de la present vila y per haver trobat aquell estar ab la diguda forma y decencia no ha ordenada cosa si solament que se cubris lo altar y que se prengues inventari de totas las robas y elacas y demes cosas de dita iglesia lo qual se es rebut en lo modo y forma siguent: Primo una casulla de domas encarnat guarnit de esterilla de or. Item altre casulla de domas blanch guarnit de esterilla de or fals. Item altre casulla de pelfa morada ab son fre de seti encarnat ab las armas de la vila. Item altre casulla seti verd ab lo fre bordat de fil de or y ab la figura de Nostra Senyora de la Pau. Item un calis ab la patena de plate deurat de or. Item sinch cobricalis de totas colors. Item duas bosas de corporals de totas colors. Item uns corporals. Item dos purificadors. Item un misal bo. Item un ordinari nou. Item nou tovalles de altars bonas. Item 6 tovallas de axugar mans. Item uns calaxos de noguer molt bons. Item un mirall mitjanser ab vase negre. Item una bacina de llauto. Item tres cadiras esto es dos de vaqueta negre y una de fust. Item un banch de fust. Item una creu ab un Sancto Christo. Item un quadro de Sanct Antoni de Viana. Item quatre canalobres de fust dos deurats y dos sens deurar. Item un facistol de fust. Item un confesionari nou. Item una Sacra Evangeli de Sanct Juan y lavabo. Item una dotsena de vestiduras de diferents robas de la dita Nostra Senyora. Item una trona nova. Item dos banchs ab respalles y 6 sens respalles. Item tres campanas esto es una al campanar altre de quan surt la misa y la altre de ma. Item una figura del bon Jesus resusitat. Item una llantia de plata. Totas las quals cosas foren entregades a Jaume Puigsarver altre dels obrers de dita iglesia el qual promete cuydar de la sua llimpiesa y custodia de lo contingut en lo present inventari y donar de ellas bo, juts y leal compte sempre que li sia demanat.

INVENTARI ORATORI NOSTRA SENYORA DE CURA

2 de maig 1724. Dictis die et anno. Continuant dita su Ilustrissima y Reverendissima del señor Bisbe la general visita fonch visitada la iglesia y oratori de Nostra Senyora de Cura del Puig de Randa del terma de la present vila y per haver trobat aquell ab la diguda forma y decencia no se ha ordenada cosa si solament que de las robas y ornaments y demes cosas de dit oratori se continuas inventari lo qual se es continuat en lo modo y forma siguent: Primo dos calis lo un de plata ab se patena y lo altre de bron-

so ab se copa y petena de plata sobredeurat. Item tres misals y una plaguetta de requiem. Item dos bonetes. Item dos casullas de domas blanch. Item tres bolsas de corporals blanch. Item quatre cobrecalis y un corporals. Item una casulla vermella de tefeta ab esterilla. Item duas bolsas de corporals vermelles, uns corporals y tres cobricalis. Item dos casullas de lana verda ab esterilla de or y altre de domas del matex color. Item una bolsa de corporals, uns corporals y dos cobricalis del mateix color. Item una casulla de tefeta doble morat, 6 cobricalis, una bolsa de corporals del matex color. Item uns corporals y cade una de las sobreditas casullas ab ses estolas maniples. Item una capa pluvial y un tern de domas blanch. Item 44 vestiduras o gonnellitas de Nostra Senyora de diferents robas y colors. Item quatre cortinas esto es una blanca, altre vermella, altre verda y altre de varios colors totas de tefeta. Item tres tovallolas llargues de varios colors. Item quatre cortinetes de varios colors. Item quatre camis ab sos amits y singulos. Item quatre tovalles de cubrir lo altar. Item quater tovallolas per axugar las mans. Item una capsas ab dotze purificadors y tres fioletas. Item quatre camisas de Nostra Senyora. Item sinch tovalletes per el lavabo. Item dos frontals, lo un de domas blanch y lo altre de pelfa labrada verd. Item uns calaxos guarde robas bons. Item una caixa vella. Item 6 confeccionaris, dos faristols y dos parells de vinagreras. Item dos coronas de plata una de Nostra Senyora y altre del bon Jesus. Item una creu de Malte esmeltada. Item un rosari de coral ab una joya de or ab algunas pellas y pedres. Item altre rosari de coral ab una joya de or ab algunas pedres. Item una creueta de plata. Altar de Nostra Senyora. Item en lo altar de Nostra Senyora una creu de fust ab se peana. Item una sacra, lavabo y evangeli de Sanct Juan. Item sis candeleros de metall. Item 3 tovallas de lo altar. Item un frontal de domas blanch y la altre part de color morat. Item una palia de fust sobredeurada. Item un platillo de metall. Item un escambell de fust. Item una campanilla de ma. Item altre campana per quant surt la missa de la sacrsitia. Item una llantia de plata. Item quatre retaules grans y sis patits. Item un pulpiti. Item dos banchs. Item un confecionari. Escola. Item un altar ab lo quadro de Sancta Catharina. Item una creu, una sacra, lavabo y evangeli de Sanct Juan. Item 3 tovalles blancas que cobrin lo altar. Item uns frontals de color vermell. Item una palia brodada. Item una llantia de llauto. Item una campana gran. Item dos blanchs, una tauleta y una cadira

de fust, sis taulas grans y 6 banchs. Totas las quals cosas foren entregades al doctor Francesch Nicolau prevere mestre de grammatica en dit lloch, el qual promete cuydar de la sua custodia y llimpiesa y de tot lo contingut en lo present inventari, y en son cas y lloch donar de ellas bo, just y leal compte sempre que li sia demanat.

3.4. Llorenç Despuig Cotoner (1750–1763) i l'inventari del 28 de gener de 1753

INVENTARI DE L'ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA⁸⁶

Santísimo Sacramento. Primeramente visitó su Ilustrísima y Reverendísima el Santísimo Sacramento, el viril en la custodia y en el copón del altar mayor y le halló con toda decencia. Santísimo Sacramento del altar de N. Sra. Del Rosario. Fue visitado el Santísimo Sacramento que se halla reservado en este altar y se halló decente. Fuentes bautismales y Santos Óleos. Item visitó las fuentes bautismales i santos óleos y vasos con que se administran y reservan y halló estar con la debida decencia. Santísima Vera Cruz. Item fue visitada la Santísima Vera Cruz y demás reliquias y halló decente para exponer a la pública veneración. Altar mayor. Item fue visitado este altar mayor y se halló decente. Altar de Nuestra Sra. de la Assumpta. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de las Almas. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de Santa Ana y Santa Lucia. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar del Santísimo Nombre de Jesús. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de la Pasión. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de Nuestra Sra. del Rosario. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de la Concepción. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de San Sebastián. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de Santo Domingo. Item fue visitado este altar y se halló decente. Altar de San Juan Bautista. Item fue visitado este altar y se halló decente. Coro. Item fue visitado el coro y se halló decente. Sacristía. Item fue

86. ADM, *Visites pastorals Zepeda / Despuig (1746–1755)*, n. 5, s.f. «Visita de la iglesia parroquial de la villa de Algaida hecha por el Ilustrísimo y Reverendísimo D. Lorenzo Despuig y Cotoner, obispo de Mallorca en el 28 de enero de 1753».

visitada la sacristía y estan las ropas, ornamentos y demás ajuares y se mandó se continuase inventario en la forma siguiente. Plata. Primo una custodia de plata sobredorada para exposición del Santísimo Sacramento. Item un copón de plata sobredorado para llevar los viáticos a los enfermos dentro de la villa. Item otro copón de plata con media cruz para dar la comunión ordinaria al pie de altar. Item una cajita de plata para llevar a los enfermos de fuera villa. Item una cajita de plata para la Chrisma, Catecúmenos et infirmorum. Item otra cajita de plata con una cruz para los óleos de la extremaunción dentro de la villa. Item una cruz de plata. Item cuatro cálices de plata, uno con pie de bronce y ese ha mandado dorar la parte exterior de la copa. Uno de los de plata está renovado. Item una cruz de plata para los albatos. Item un inventario con su barquillo y cucharita de plata. Item seis lámparas de plata repartidas en varios altares. Item una media naranja de plata en la parte exterior para consagrar las formas. Item un jarrito de plata para las fuentes del Bautismo. Item un porta paz de plata. Casullas y dalmáticas. Item un terno de lana blanca, casulla y dalmática. Item una casulla de xamelote blanco con cinta azul. Item un terno de lo mismo. Item una capa de xamelote blanco. Item tres mandiles de tafetán blanco. Item un terno de xamelote negro con esterilla de taso. Una capa negra muy usada. Item una casulla de xamelote negro guarnecida de hilo amarillo. Item una casulla del mismo negro. Item un mandil de tafetán negro. Item una casulla de damasco carmesí guarnecida de oro falso. Item un terno de tafetán colorado con oro falso. Item una capa de xamelote colorado. Item una capa de damasco carmesí. Item una casulla de terciopelo colorado de setí encarnado bordada de oro. Item un terno de xamelote colorado con cinta de hiladillo azul sin capa. Item dos mandiles de tafetán colorado. Item un terno de tafetán verde con esterilla de oro falso. Item una capa de xamelote verde carmesí y pasamano de oro falso. Item un terno de algodón y seda con flores azules. Item una casulla de damasco blanca de setí carmesí bordada en oro. Item una casulla con las armas de los Amengual y esterilla. Item otra casulla de xamelote verde y amarillo. Dos mandiles. Item doce bolsas de corporales buenos. Item cuarenta sobre cálices de todos los colores. Item un dosel de damasco con cadena amarilla sobredorada. Ropa blanca. Item diez toallas de secar las manos. Item siete roquetes para los sacristanes. Item veintiséis purificadores. Item treinta toallas de lavabo. Item cuatro albas con sus amitos y cín-

39. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE LLORENÇ DESPUIG COTONER (1750-1763). Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca.

gulos. Item treinta y ocho toallas de altar. Item un Velum Templi morado. Item ocho vestiduras blancas para las procesiones. Item seis lámparas con sus bacinas de latón. Item seis candelabros de metal. Item diez candelabros de madera colorado, seis de los cuales de madera dorados. Item seis barquetas. Item cuatro misales y tres plaquetas de misas de Réquiem y se les ha mandado poner el nombre del Rey. Item un caldero de cobre pequeño y otro de latón. Item tres sillas de brazos de vaqueta colorada con clavazón dorada y una negra en la sacristía. Item veintiocho caídas de tafetán amarillo, verde carmesí y azul. Item once caídas de amarillo y carmesí con flocadura. Item seis caídas de tafetán verde y morado. Item cuatro linternas de tela para el Jueves Santo. Item doce caydas de tafetán amarillo y carmesí. Item un bu-

fete en el altar mayor. Item un llantorner de hierro. Item un rollo de campanillas. Item un espejo mediano. Item un Cristo bajo de un doselito dorado dentro de la sacristía. Item unos cajones para la custodia de la ropa. Item en el coro un breviario, salterio, antifonario y un libro de himnos todo bueno. Item tres campanas en el campanario. Item dos campanas para los viáticos y una de mano. Item dos casullas y dos dalmáticas de calamandria hallada con galón de seda de color de oro. Añadido al presente inventario. Dos planetes con su casulla, morados de una parte y de la otra negras, que presentó el Sr. Rector. Más una capa de persiana floreada con campo amarillo y galón de plata que también presentó el Sr. Rector. Item dos casullas de fogueado una blanca y la otra dorada forradas de verde. Item un terno de damasco negro con guarnición de oro falso y una capa pluvial. Item una alfombra grande. Item un facistol plateado y dos ciriales de lo mismo. Item seis candelabros dorados para el altar mayor y dos juego de sacras, uno dorado y otro negro. Item un tapete para los dos globos y cortineta del sagrario mayor y el tapete de los cajones. Todas las cuales cosas fueron entregadas y encomendadas al Rvnd. Rector de esta parroquia D. Francisco Tugores el cual prometió cuidar de la limpieza y custodia, y dar buena cuenta siempre que le fuera pedida de que yo el secretario doy fe.

INVENTARI DE L'ORATORI DE PINA

A los veintisiete días del mes de enero de mil setecientos cincuenta y tres fue visitado el oratorio público de los Santos Médicos en Pina sufragánea de esta iglesia parroquial que está a protección del Rvnd. Rector y regidores de esta villa y habiéndose hallado decente en todos sus altares, se mandó que de las ropas, ornamentos y demás cosas de la iglesia se continuase inventario y se ha ejecutado de la forma siguiente. Primeramente cuatro altares, el mayor con el cuadro de los Santos Médicos, otro con e cuadro de la Purísima, otro de San Sebastián y San Antonio y el otro de las Almas. Item en la sacristía una casulla de tafetán blanco con esterilla de oro falso muy vieja. Item ora casulla de damasco blanco con esterilla de oro falso que se ha mandado remendar. Item otra casulla de tafetán verde con esterillas de oro falso. Item ora casulla de satín morado con galón de varios colores. Item otra casulla de borilla blanca y encarnado rayado. Item una casulla de tafetán carmesí muy

usada. Item una casulla de xamelote fogueado con esterillas falsas. Item cuatro albas con sus amitos y cíngulos. Item dos misales y una plaqueta. Item un ordinario. Item una bolsa de corporales de todos los colores. Item cuatro corporales. Item seis purificadores. Item cinco sobre cálices de tafetán de todos los colores. Item un cáliz de bronce con su patena y copa de plata sobredorados. Item unos cajones para custodia de otras ropas. Item una arca con cerradura y lave vieja. Item un espejo mediano con mango negro. Item un banco de pino viejo. Item cuatro toallas de secar las manos. Item quince toallas de altar. Item ocho frontales, esto es uno de damasco blanco con esterilla de oro falso, otro de tafetán morado con encaje de hilo de oro falso, otro de ropa de seda y algodón rayado, otro de tela pintada con las figuras de San Cosme y San Damián, otro de pelo de camello colorado con esterilla de oro falso y una cruz de esterilla en el medio, otro de Calamandra forastera y dos de india. Item once palios buenos. Item seis vestiduras del Santo Cristo. Item una linterna nueva. Item dieciocho bancos sin respaldo y dos con el respaldo. Item cuatro lámparas de latón. Item un cuadro de San Vicente Ferrer con las esquinas doradas. Item dos figuras, la una de San Cristóbal y la otra de la Purísima, cerca de un palmo de lato. Item dos candeleros de madera sobredorados. Item cuatro candeleros de latón y dos de madera. Item res facistoles de madera. Item dos cruces. Item dos sacras, dos evangelios de San Juan y se han mandado hacer sacras en todos los altares. Item un púlpito y dos confesionarios y a uno de ellos se ha mandado poner los clavos reservados por faltarle. Item una media naranja de plata. Item tres campanas, esto es dos en el campanario, una mediana y otra más pequeña y otra de mano. Todas las cuales cosas fueron entregadas y encomendadas a Francisco Carbonell obrero, quien prometió y se obligó a cuidar de su limpieza y custodia y dar buena cuenta siempre y que le fuese pedida de que yo el infrascrito secretario doy fe.

CASTELLITX

A los veintisiete de enero de mil setecientos cincuenta y tres, fue visitado el oratorio público de Nuestra Sra. de la Pau de Castellitx el cual está a protección del Rector y regidores de esta villa y hallado con la debida decencia, se mandó que de las ropas ornamentos y demás cosas de la iglesia mandó se continuase inventario como se ha ejecutado en la forma siguiente. Primera-

mente una casulla de damasco encarnado guarnecida de esterilla de oro. Item otra casulla de damasco blanco guarnecida con esterilla de oro falso muy usada. Item otra casulla de pelfa morada con su pie de setí encarnado y las armas de la villa. Item otra casulla de setí verde con el pie bordado de hilo de oro y la figura de Nuestra Sra. de la Pau. Item dos albas. Item un cáliz con sus patenas de plata sobredorada. Item cinco sobre cálices de todos los colores. Item unos corporales. Item dos purificadores. Item un misal. Item un ordinario. Item nueve toallas de altar. Item ocho toallas de secar las manos. Item dos cajones de nogal. Item un espejo mediano con mango negro. Item una bacina de latón. Item dos sillas de baqueta negra. Item diez bancos de madera. Item una cruz con un Cristo. Item un cuadro de San Antonio de Viana. Item cuatro candeleros de madera dos dorados y dos sin dorar. Item un facistol de madera, usado. Item un confesionario nuevo. Item una sacra, evangelio de San Juan. Item doce vestiduras de diferentes ropas para Nuestra Sra. Item un púlpito nuevo. Item dos bancos con respaldo y seis sin él. Item tres campanas, esto es una en el campanario, otra cuando sale la misa y la otra de mano. Item una figura de Nuestro Señor Resucitado. Item una lámpara de plata. Todas las cuales cosas fueron entregadas y encomendadas a Pedro Antonio Puigserver, obrero de dicha iglesia, quién prometió y se obligó a cuidar de su limpieza y custodia y dar buena cuenta siempre que le fuese pedida de que yo el infrascrito secretario doy fe.

ORATORI DE SANT HONORAT

Fue visitado el mismo día el oratorio público de San Honorato de Randa que está a protección del Rector y los Regidores de esta villa y hallado con la debida decencia, se mandó que de las ropas, ornamentos y demás cosas de la iglesia se continuase inventario como se ha ejecutado en la forma siguiente. Primeramente un altar con dos figuras de San Honorato la una y la otra, de Santa Águeda. Item un Niño Jesús de bulto. Item veinte persianillas de plata. Item seis candelabros, dos de latón, cuatro de madera y dos muy antiguos. Item un marco dorado, una sacra y Evangelio de San Juan. Item un sagrario sobredorado con un relicario y reserva del Lignum Crucis, que se mandó no exponerse al pueblo para veneración. Item dos cortinas, la una de tafetán carmesí y la otra de Indiana. Altar de Nu-

estra Sra. del Rosario. Item en la capilla un cuadro de Nuestra Sra. con un buen Jesús de bulto. Item una sacra y se ha mandado hacer el Evangelio de San Juan. Item dos candeleros de madera colorados. Item dos rosarios uno de azabache y otro de madera. Item dos cortinas de Indiana. Item una lámpara de latón. Altar del Santo Cristo. Item un cuadro con la figura de Santo Cristo de bulto. Item once vestiduras de diferentes ropas y colores. Item tres cortinas, dos de Indiana y una de color carmesí. Item seis túnicas de Santo Cristo. Item un cajoncito. Item una lámpara de latón con su guarnición. Item una cortina de filampua vieja y otra de color verde. Item un púlpito y un facistol. Item dos campanas, una grande y otra pequeña. Sacristía. Ítem catorce frontales de diferentes ropas y colores. Item cinco bolsas de corporales. Item una casulla de tafetán carmesí con su pasamano. Item una casulla y dos dalmáticas de tafetán blanco. Item otra casulla de tafetán azul guarnecida de un pasamano de seda colorada. Item cuatro albas con sus amitos y cíngulos. Item dos palios grandes, una de tela satina coloreada y la otra de obra de hilo de oro. Item tres palios pequeños, uno de tafetán verde, la otra de tela satina coloreada y otra con cinta de seda encarnada. Item trece toallas de altar con rayas azules. Item cinco toallas de altar con encaje. Item un cáliz de cobre con su patena. Item cuatro cubre cálices de tafetán de todos los colores. Item unos corporales. Item seis purificadores y dos cajas para llevar las hostias. Item un incensario con su barquilla y cucharita de latón viejo. Item dos misales, un facistol y un libro de la vida de San Honorato. Item seis libros. Item una arca vieja. Item una arca de los obreros, un plato con sus vinagreras y tres bancos. Item cuatro toallas de lavabo. Item quatro instrumentos, uno de pergamino y los otros de papel que tienen los regidores. Item un relicario y un pie de la Vera Cruz de plata. Item una cajita para el quistor con el Santo de bulto. Item unos cajones para la custodia de las ropas. Item un terno esto es; casulla y dos dalmáticas de persiana cubre cáliz, todo presentado por Don Nicolás de Berga en esta iglesia. Item un frontal de persiana. En la casa. Item una cama y una manta vieja. Item un bufete de álamo con su cajón. Item una mesita de álamo vieja, otra de pino y un banquito todo viejo. Item una arquita de olmo. Item un rosario de azabache. Item una sarten y cuatro candelas. Item cinco toallas de mesa de cuatro largas y una corta. Item una cama con colchón. Item una cama de álamo de cuerdas. Item cinco bancos

de madera y dos sillas viejas. Item dos almohadas viejas de listar. Item dos banquitos cortos. Item dieciséis sábanas de lino. Item cuatro toallas de secar las manos. Item dieciocho servilletas usadas y nueve nuevas. Item cuatro almohadas o fundas, y dos almohadas con sus fundas. Item un confesionario nuevo. Item seis sillas de álamo nuevas. Todas las cuales cosas fueron entregadas y encomendadas a Rafael Miralles, donado de la iglesia en presencia de los honores Guillermo Sastre, Pedro Garau y Jaime y Pablo Janer, obreros, el cual donado prometió y se obligó a cuidar de su limpieza y custodia y dar de todo buena cuenta siempre que le fuese pedida de que yo el infrascrito doy fe».

ORATORI DE NOSTRA SENYORA DE CURA

En dicho día y año fue visitado el oratorio público de Nuestra Sra. de Cura del Puig de Randa sufragánea de esta parroquial iglesia que está a protección de los regidores de la ciudad y hallado decente se mandó que de las ropas, ornamentos y demás cosas de la iglesia se continuase inventario como se ha ejecutado en la forma siguiente. Primeramente dos cálices uno de plata con su patena y el otro de bronce con la copa y patena de plata sobredoradas. Item tres misales y una plagueta para las misas de Réquiem. Item dos casullas de damasco blanco. Item tres bolsas de corporales de lo mismo. Item cuatro sobre cálices y dos corporales. Item una casulla de tafetán carmesí con esterilla muy mala. Item dos bolsas de corporales coloreadas y un cubre cáliz. Item dos casullas de teleton verde con esterilla de oro. Item otra casulla de damasco negra. Item una bolsa de corporales y un cubre cáliz del mismo color. Item una casulla de tafetán doble morado. Item seis cubre cálices y cinco bolsas de corporales de todos los colores. Item un terno de damasco blanco y dos dalmáticas viejas de damasco blanco. Item treinta y cuatro vestiduras de Nuestra Sra. de diferentes ropas y colores. Item cuatro cortinas, una blanca, una coloreada y otra de varios colores, todas de tafetán. Item tres toallas largas de varios colores. Item cuatro cortinas de diferentes colores. Item tres albas con sus amitos y cíngulos. Item seis toallas para cubrir el altar. Item cinco toallas para secar las manos. Item una caja y doce purificadores. Item cuatro camisas de Nuestra Señora. Item cinco toallitas de lavabo. Item dos frontales, uno de damasco blanco y otro de pelfa labrada verde. Item unos cajones

para guardar las ropas. Item una arca vieja. Item seis confesionarios, dos fascistoles. Item dos coronas de plata, una de Nuestra Sra. y otra del Niño Jesús. Item una cruz de malta esmaltada. Item un rosario de coral con una joya de oro y algunas perlas de piedra. Item otro rosario de coral. Item una crucecita de plata. Altar de Nuestra Sra. Item una cruz de madera con su peana sacra evangelio de San Juan. Item seis candeleros de metal. Item tres toallas de altar. Item un frontal de damasco blanco y otra parte color morado. Item un palio de madera sobredorado. Item un platillo de metal. Item una campanita de mano. Item una lámpara de plata. Item cuatro cuadros grandes. Item un púlpito. Escuela. Item un altar con el cuadro de Santa Catalina. Item una cruz sacra, evangelio de San Juan. Item tres toallas de altar viejas. Item un frontal de color encarnado. Item un palio bordado. Item una lámpara de latón. Item una campana grande. Item dos bancos, una silla de madera y seis de nuevas con sus bancos. Todas las cuales cosas fueron entregadas y encomendadas al Reverendo Miguel Abrines religioso mercedario y maestro de gramática en dicho lugar el cual prometió y se obligó a cuidar de su limpieza y custodia y dar de todo buena cuenta siempre que le fuese pedida de que yo el infrascrito secretario doy fe. Ordenaciones de visita de la iglesia parroquial de la villa de Algaida hechas por el Ilustrísimo y Reverendísimo Sr. D. Lorenzo Despuig Cotoner, obispo de Mallorca en 31 de enero de 1753. Primeramente ordenamos y mandamos observar, guardar todas las ordenaciones de visita particulares como generales tanto por Nos hechas, como por Nuestros antecesores hasta el día presente bajo las penas en ellas establecidas y otras a nuestro criterio reservadas. Ordenamos y mandamos que se continúe todos los jueves o viernes la conferencia moral en la conformidad que se practica y renovamos la pena de dos sueldos. Item ordenamos que del producto de las extrema unciones de aquellos que se entierran fuera de esta parroquia, se haga la distribución de cuatro dineros a cada uno de los eclesiásticos que deberán asistir a los viáticos que se administran fuera de esta villa, llevando cuatro de ellos el tálamo y los dos restantes dos luces, y lo que se sobrase debe ponerse en la bolsa. Item ordenamos y mandamos que para mayor decencia del Sacramento de la extremaunción que se administra a los enfermos de la villa, deban acompañar dos eclesiásticos por turno, y que se le de la distribución de cuatro dineros a cada uno pagable de absoluciones del primer difunto. 31 del mes de enero de 1753.

3.5. Francisco Garrido de la Vega (1763–1772) i l'inventari del 28 de setembre de 1766

ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA

{f. 401r} *A 28 de septiembre de 1766 [...] fue recibido el obispo Francisco Garrido de la Vega en el portal de la casa rectoral en donde adoró la cruz y siendo llevado a la iglesia en procesión bajo palio [...] entró en la iglesia parroquial y se acercó al altar mayor para hacer la bendición, hizo las absoluciones para los difuntos en el cementerio, manifestó después el Sacramento para que el pueblo le adorase pasó a visitar las fuentes bautismales en la forma siguiente: Santísimo Sacramento. Primeramente visitó su Ilustrísima el Santísimo Sacramento reservado en el altar mayor y se halló con la debida decen-*

40. DETALL DEL RETRAT DEL BISBE FRANCISCO GARRIDO DE LA VEGA (1763–1772). *Pinacoteca episcopal. Gentilesa del Bisbat de Mallorca*

cia. Santísimo Sacramento reservado en la capilla del Rosario. Está en igual decencia. Fuentes Bautismales y Santos Óleos. Lo halló todo en la debida decencia. Altar mayor. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de la Asunta. Halló decentemente su ara con sepulcro. {f. 401v} Altar de las Almas. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar del Rosario. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar del Pilar. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de Santa Margarita. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de San Pedro Regalado. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de San Vicente de Paúl. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar del Nombre de Jesús . Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de Santa Ana y Santa Lucia. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de la Pasión. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de la Concepción. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de San Sebastián. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de Santo Domingo. Halló decentemente su ara con sepulcro. Altar de San Juan Baptista. Halló decentemente su ara con sepulcro. Sacristía. Igualmente visita Su Ilustrísima la sacristía y mandó formase inventario de todos sus ornamentos y alhajas y se ejecutó de la forma siguiente {f. 402r}. Inventario de plata. Primeramente una custodia de plata con su viril guarnecido de rayo para poner patente el Santísimo Sacramento. Ítem un copón de plata sobredorado para el viático dentro de la villa. Ítem otro con media naranja para las comuniones ordinarias. Ítem una cajita de plata para el viático fuera de la villa. Ítem otra colorada con clavazón de oro, de cristal para os Santos Óleos de crisma, catecúmenos y enfermos. Ítem una cajita de plata con su cruz para los Santos Óleos de la extremaunción dentro de la villa. Ítem otra igual para los de fuera de la villa. Ítem una cruz de plata reserva del Lignum Crucis. Ítem cuatro cálices con su patena de plata. Ítem una cruz de plata para las procesiones y otra de latón para los albats. Ítem un incensario con su barquilla y cucharita. Ítem un copón de plata y un portapan. Ítem dos crucecitas de plata y dos cuharitas. Ítem seis lámparas de plata. Ítem una media naranja de plata para consagrar las formas. Ítem un jarrito de plata para el Santo Baptismo. Ítem una bolsa para los viáticos de damasco encarnado con sus planchas de plata. Color blanco. Un terno entero amarillo blanco. Ítem otro descarnado morado. Ítem dos casullas y dos dalmáticas con galón amarillo. Ítem un terno de xamellote. Ítem dos casullas de xamelote, la una con cinta azul maltratada

y la otra con friso encarnado. Ítem una casulla de damasco blanco, otra de lo mismo con friso de raso encarnado bordado de oro. {f. 402v} Ítem dos casullas desfiguradas con galón de papiro. Ítem dos dalmáticas de tafetán con guarnecimiento de seda. Ítem una capa de xamelote. Ítem otras dos, la una de damasco y la otra de xamelote. Ítem cuatro mandiles de tafetán. Ítem una casulla de xamelote con friso encarnado. Color encarnado. Ítem un terno suelto encarnado con flores blancas, con galón de oro fino. Ítem otro de tafetán, sin capa con estorilla de oro falso. Ítem otro de xamelote sin capa, guarnecido de cinta de hiladillo azul y amarillo. Ítem una casulla de damasco guarnecida de oro falso. Ítem otro de tafetán y otra de lo mismo, con friso blanco y cinta dorada de estorilla falsa. Ítem tres casullas, una de xamelote y las otras dos de fogueado con cinta amarilla. Ítem una capa de xamelote con friso de damasco. Ítem otra de damasco para los viáticos con su bolsa de piel, otra de lana con las armas de los Amengual. Ítem una casulla de terciopelo con friso de setí bordado de oro. Ítem dos mandiles de tafetán. Color verde. Ítem un terno de tafetán guarnecido de esterilla de oro falso. Ítem dos casullas con las armas de Amengual. Ítem otra de xamelote con cinta amarilla. Ítem una capa de xamelote con friso de satín. Ítem dos mandiles. Color morado. Un terno, sin capa de algodón de seda con flores azules guarnecido de galón de seda azul. Ítem una casulla de tafetán con esterilla de oro. Ítem dos de fogueado con esterilla amarilla. {f. 403r} Ítem tres mandiles. Color negro. Un terno de damasco con capa, guarnecida de oro falso. Ítem otro de xamelote con esterilla de oro falso y galón de seda. Ítem dos casullas de fogueado con esterilla. Ítem otra de xamelote guarnecida con hiladillo amarillo. Ítem otra de lo mismo. Ítem una capa de setí muy mala. Ítem un mandil. Ropa blanca y otras cosas. Tres albas con sus amitos. Ítem catorce toallas para limpiar las manos. Ítem siete roquetes para los sacristanes, los cuatro están maltratados y se mandó hacer otros nuevos. Ítem treinta purificadores y otras tantas toallitas de lavabo y cincuenta y tres toallitas de altar. Ítem veinticuatro corporales. Ítem veinticuatro bolsas de corporales de todos los colores. Ítem cuarenta cubre cálices. Ítem un dosel de damasco carmesí. Ítem dos tálamos de damasco carmesí, el uno con cuatro astas y el otro con ocho. Ítem otro más viejo. Ítem un gallardete de damasco blanco y una bandera azul. Ítem tres banderas de damasco carmesí y en una de ellas el escudo del S. Sacramento. Ítem un

Velum Templi morado. Ítem ocho vestiduras blancas para las procesiones. Ítem siete lámparas de latón. Ítem cinco misales y tres plaguetas. Ítem seis candelabros de metal, seis de madera encarnados, seis de madera dorados. Ítem un calderón de cobre pequeño. Ítem una bacina, un plato y una caldera todo de plata. Ítem tres sillas con brazos, de barqueta encarnada con clavazón dorado y una negra en la sacristía.

ORATORI DE PINA

{f. 404r.} *A los 29 de septiembre de 1766, continuando la visita su Ilustrísima acompañado por mi el secretario visitó el oratorio público del lugar de Pina que está bajo la protección del rector y regidores y lo ejecutó de modo siguiente: Altar de los Santos Médicos. Halló decentemente su ara y sepulcro. Altar de la Purísima. Se halló decentemente pero se mandó asegurar el ara. Altar de San Vicente Ferrer. Se halló decentemente. Altar de San Sebastián. Halló decentemente su ara y sepulcro. Altar de las Almas. Halló decentemente su ara. Sacristía. Mandó se hiciese el inventario de todos sus ornamentos y se ejecutó del modo que sigue: Inventario. Primeramente un cáliz de bronce con su patena de plata. Ítem una media naranja de plata. Ítem tres lámparas de plata. Ítem tres casullas nuevas, una de damasco blanca con esterilla de oro, bolsa de corporales y cubre cáliz. Ítem otra de fogueado blanco con friso encarnado y galón de seda. Ítem otra de tafetán verde con esterilla de oro falso. Ítem otra de satín morado con galón. Ítem otra de algodón blanca y encarnada rayada. Ítem otra de tafetán carmesí usada. Ítem otra de xamelote fogueado con esterilla falsa. {f. 404v} Ítem cinco albas, tres buenas y dos inservibles. Ítem dos misales y una plagueta y un ordinario. Ítem cuatro bolsas de corporales. Ítem cinco corporales y siete purificadores. Ítem siete cubre cálices. Ítem cuatro toallas de limpiar las manos y cuatro toallas de altar. Ítem cuatro cajones para las ropas y una arca con cerradura y llave. Ítem un espejo con marco negro. Ítem un banco de pino viejo. Ítem ocho frontales de diferentes ropas. Ítem seis vestiduras del Santo Cristo. Ítem una linterna nueva y otra de acompañar los difuntos. Ítem dieciocho bancos sin respaldo y dos con el respaldo. Ítem cuatro lámparas de latón. Ítem dos figuras, una de San José y la otra de la Purísima de cerca de un palmo de alto. Ítem dos candeleros de madera sobredorados. Ítem cuatro más de latón y dos de madera. Ítem dos cruces. Ítem*

tres campanas y dos en el campanario y una de mano. Todas las cosas fueron entregadas el Rvnd. Damián Coll, capellán de este oratorio.

ORATORI DE NOSTRA SENYORA DE CURA

{f. 405r} *A los 30 del mes de septiembre de 1766, prosiguiendo su Ilustrísima su visita general a la villa de Algaida, pasó acompañado por mí el secretario a visitar el oratorio público de Nuestra Sra. de Cura que está bajo la protección de los regidores de la ciudad de Palma y lo ejecutó en el modo siguiente: Altar de Nuestra Sra. Halló decentemente su ara y sepulcro. Inventario. Primeramente dos cálices, el uno todo de plata y el otro sólo la copa con su patena. Ítem una casulla de damasco blanco. Ítem otra de tafetán carmesí con esterilla, muy mala. Ítem otra de tafetán verde con esterilla de oro. Ítem otra de damasco negro. {f. 405v} Ítem otra de tafetán morado y mandó su Ilustrísima se hagan dos más, la una blanca y la otra negra, o una que sirva a los dos colores. Ítem dos dalmáticas viejas de damasco blanco. Ítem una capa verde de tafetán, vieja. Ítem tres misales y una plagueta. Ítem cinco bolsas de corporales. Ítem trece cubre cálices. Ítem cuatro albas con sus amitos. Ítem tres toallas de limpiar las manos. Ítem una casa con doce purificadores. Ítem siete toallas de los altares. Ítem seis toallitas de lavabo. Ítem dos corporales. Ítem cuatro frontales y el uno es bueno. Ítem unos cajones para guardar las ropas. Ítem una arca vieja. Ítem un confesionario. Ítem una corona de plata de Nuestra Sra. y otra del Niño Jesús que hizo nuevas el rector Abrines. Ítem una cruz de malta esmaltada. Ítem un rosario de coral con una joya de oro y algunas piedras y perlas. {f. 406r} Ítem otro de coral con una joya de oro y algunas piedras. Ítem una crucecita de plata. Ítem sacra, evangelio y lavabo. Ítem seis candelabros de metal. Ítem otros ocho de madera azul y dorados. Ítem un crucifijo de madera con su peana en el altar. Ítem una lámpara de plata. Ítem un platillo de metal. Ítem un escambell de plata. Ítem una campanilla de mano. Ítem otra para cuando sale de la misa. Ítem otra grande en la terraza. Ítem cuatro cuadros grandes, dos de los cuales inútiles. Ítem un púlpito. {f. 406v} Escuela. Un altar con el cuadro de Santa Catalina. Ítem una cruz con sus sacras. Ítem una lámpara de latón. Ítem dos bancos, una silla de madera y seis mesas largas con sus bancos. Todas las cuales cosas se entregaron al Rvnd. Bartolomé Abrines, nuestro profesor de Gramática en dicho oratorio.*

ORATORI DE SANT HONORAT

{f. 407r} *En dicho día mes y año prosiguiendo su Ilustrísima la visita general pasó a visitar el oratorio público de San Honorato que está al cuidado de los ermitaños y lo ejecutó de la forma siguiente: Primeramente visitó su Ilustrísima los altares que son el uno de San Honorato que se halló decentemente con un ara y sepulcro, otro de nuestra Sra. del Rosario y otro del Santo Cristo. Inventario. Una casulla de tafetán carmesí con pasamano. Ítem otra de tafetán azul de friso verde. Otra de listas vieja. Ítem otra de fogueado blanco. Ítem otra de lo mismo morada. Ítem otra de terciopelo negra con galón de seda, color fuego. Ítem otra blanca de damasco usada. Ítem un terno con casulla y dalmática, bolsa y cubre cáliz, que presentó Don Nicolás de Berga; está en la iglesia parroquial. Ítem un cáliz con patena de plata. {f. 407v} Ítem diecisiete frontales de diferentes ropas y colores. Ítem cuatro albas con sus amitos. Ítem trece toallas de altar de rayas azules. Ítem cinco con encaje. Ítem diecisiete purificadores y diez lavadores. Ítem cuatro corporales y seis bolsas. Ítem dos misales. Ítem un incensario de la latón. Ítem treinta presentallas. Ítem una lámpara de plata y dos de latón. Ítem un Lignum Crucis que se mandó en esta visita como en la antecedente se exponga a la pública veneración. Ítem dos cortinas, la una de tafetán carmesí y la otra de indiana. Ítem seis candelabros de latón, cuatro de madera y dos muy antiguos. Ítem dos más de madera encarnados. Ítem once vestiduras del Santo Cristo de diferentes ropas y colores, y tres cortinas. Ítem dos campanas, una grande, otra pequeña y otra de mano. {f. 408r} Ítem nueve cubre cálices. Ítem unos cajones para guardar las ropas. Ítem una arca vieja. Todas las cuales se entregaron a los hermanos ermitaños.*

ORATORI DE CASTELLITX

{f. 408v} *A primero de octubre de 1776 y continuando la visita general de esta parroquia de Algaida, Su Ilustrísima visitó el oratorio público de Castellitx que se dirá de Nuestra Sra. de la Paz, que está bajo la protección del Rector y los regidores de esta villa, y después de haber visitado el altar que se halló decentemente con ara y sepulcro, mandó se formara el inventario de todos los ornamentos, que se ejecutó de la manera siguiente: Inventario. Primeramente un cáliz de plata con su patena. Ítem una lámpara de pla-*

ta, y una corona de plata de Nuestra Sra. y otra para el Niño Jesús. Ítem una casulla de damasco encarnado con esterilla de oro. Ítem otra de lo mismo blanca con guarnición de oro, muy usada. Ítem otra de felpa morada con fino de satín encarnado con las armas de la villa. Ítem otra de satín verde con fino bordado de oro y la figura de Nuestra Sra. Ítem otra blanca de fogueado. Ítem otra de damasco, color de cielo y esterilla de oro, bolsa y cubre cáliz correspondiente. Ítem tres albas dos corporales, dos lavados con purificadores. Ítem nueve toallas de altar y tres de limpiar las manos. Ítem tres bolsas de corporales de varios colores y siete cubre cálices. Ítem cinco frontales, dos misales y un ordinario. Ítem unos cajones y un espejo viejo. Ítem una bacina de latón y dos sillas de barqueta negra. Ítem diez bancos de madera. Ítem una cruz con un cristo. Ítem seis candeleros de madera, dos dorados, dos sin dorar y dos de latón. {f. 409r} Ítem dos facistolos, el uno usado y el otro nuevo. Ítem un confesionario nuevo. Ítem unas sacras doradas. Ítem varias vestiduras de Nuestra Sra. Ítem un púlpito. Ítem dos bancos con respaldo y seis sin él. Ítem tres campanas, una en el campanario, otra para cuando se sale de misa y otra de mano. Ítem una figura de un Niño Jesús. Todas las cuales cosas fueron entregadas el Rvnd. Gabriel Amengual, capellán de dicho oratorio. Secretario de la visita Pedro Carlos Avalor. {f. 415v} Ordenaciones. Ítem puesto que en la Iglesia y Casa que se dice de Cura, junto al lugar de Randa, ha reconocido Su Ilustrísima que en sus tejados están maltratados porque hay muchas goteras en sus bóvedas y antes de que se pudiese resultar ruina, mandó su Ilustrísima se pase noticia a la Ciudad de Palma, a la cual pertenece su patronato; como también de la falta de ornamentos que se ha notado en el inventario.

3.6. Bernat Nadal Crespí (1795–1819) i l'inventari del 6 de desembre de 1797

ESGLÉSIA PARROQUIAL D'ALGAIDA

El seguici episcopal, amb el bisbe Nadal i el seu secretari Antoni Fonollar Ripoll, vengué de realitzar la visita pastoral de Campos iniciada el 3 de desembre i, abans de partir direcció a Valldemossa el dia 12 de de-

sempre on l'esperava el rector Joan Calafat; el dia 6 de desembre de 1797 visità la vila d'Algaida.

41. RETRAT DEL BISBE BERNAT NADAL CRESPI. *Gentilesa de l'Ajuntament de Palma.*

{f. 208r – 209r.} *Adorà el bisbe la Sabta Creu i arribà acompanyat de les autoritats cantant el Te Deum entonat pel rector, pujà a l'altar major vestit de pontifical. Féu les absolucions pels fidels difunts i tornà a l'altar major, canvià les vestimentes exposant el S. Sagrament, davallà el sagrari de la seva custòdia i viril, i l'exposà a l'altar major. L'expo-*

sà per a reconeixement de tothom, sagrada hòstia i trobant-se tot en la seva decència, com també el sagrari menor. Després es dirigí a la capella de Nostra Senyora del Roser on es troba el sagrari reservat a la comunió dels fidels, estant en bon estat i decent. {f. 209v}. Fonts baptismals. En bon estat. Sants Olis. En bon estat. Anà a l'altar major on es despullà de les vestidures pontificals i davora el presbiteri per fer els Oficis Divins: ofertori, missa major, llegí els pecats públics i, finalment, es va retirar a la casa rectoral. El mateix dia el capvespre, acompanyat pel secretari anà a veure els altars que trobà amb la mateixa decència que els mateixos continuats pel bisbe Pedro Rubio el dia 20 de maig de 1786 i amb un agument de l'altar de la Beata Catalina Tomàs, que igualment es trobava decent. A continuació, passà a la sagristia i en ella visità les relíquies, vasos sagrats i ornaments ben decents, amb augment de dues llànties de plata i d'un mandil negre, dues albes i dos roquets de sagristans. Tots aquests ornaments foren entregats a D. Rafel Salvà, rector de la parròquia {f. 210r} per a que les tenga en custòdia i neteja.

ORATORI DE CASTELLITX

El mateix dia el capvespre va mandar el Sr. Bisbe que el capellà Bartomeu Puigserver pasés a visitar l'oratori de Castellitx, lloc que trobà amb molta decència, els mateixos ornaments i altar continuats en la visita del bisbe Pedro Rubio l'any 1786, que foren entregats a Sebastià Puigserver qui prometé cuidar d'ells i donar compte al bisbe sempre.

ORATORI DE PINA

El mateix dia i any, el capvespre mandà que el Pare Josep Caimari, religiós observant, visités els oratoris públics anomenats l'un del Rafaler i lo altre de Pina, fent-ho i trobant-ho tot amb decència, els altars i ornaments continuats en la visita; i entregats un a Miquel [...] i al segon al prevere Bernat Gallard, encarregats de la neteja i cura.

ORATORI DE SANT HONORAT

El mateix dia i any passà a visitar l'oratori públic de Sant Honorat dels ermitans i Randa titulat aquest darrer «De l'aparició del Beat Ramon Llull» trobant-ho tot amb decència els altars, aixovars litúrgics i orna-

*ments continuats en la passada visita del bisbe Rubio, entregats a l'ermi-
tà superior de Sant Honorat i el de Randa a D. Miquel Puigserver.*

ORATORI DE CURA

Seguidament passà a visitar l'oratori públic de Nostra Sra. de Cura amb la seva escola i trobà l'altar decent amb crucifixe, altar i sepulcre i passant a la sagristia amb el següent inventari. Dues albes amb els seus amits, dos singles de lli usats, vint-i-dos purificadors, nou tovalloles d'altar usades, tres tovalloles de rentar mans utilitzades, una casulla de xamellot amb ornaments, una altra del mateix color morat llis amb domàs negre i galó fals, una altra de vellut carmesí amb or fi, dos frontals d'altar (un de persiana), vuit canelobres de llautó i vuit de fusta, una corona de plata de la Verge i una altra del Bon Jesús, un reliquari de vidre amb la seva roda d'or i una pedra blava encastada d'or, una vestimenta de la Verge de tisú de plata amb flors, amb seda, {f. 211v.}, quatre campanes (una al campanar, una altra a la porta de l'església, una a la sagristia i una altra de mà), una campana de plata a l'altar major, una altra de Llautó a l'escola, cinc taules, creu a la sagristia, un quadre vell de Santa Catalina a l'escola, un calze de bronze de peu amb una patena i cullera de plates, una escala de fusta i una taula vella, tres missals, un Sant Crist a l'altar major, un copó de plata {f. 212r.}. Dia 7 visità la parròquia una altra vegada, que disposava de 1797 d'un total de 732 nins confirmats. Els titulars del temple són sant Pere i sant Honorat i el rector actual és D. Rafel Salvà. {f. 212v.}. Revisats els càrrecs del Rvnd. Comú, tot estava bé. Reconegué i inspeccionà els llibres de Baptismes, matrimonis, confirmacions, difunts, confraries, mandes pies, sufragis, misses adventícies i foren fundades amb corresponent decrets i Providència del Bisbe. Beneficis de la parròquia. Altar major (Joan Mula, acòlic, ja fundat en la passada visita de 1786; el de Joan Antoni Fiol, prevere, també fundat a la passada visita de 1786); altar de les Ànimes (Jaume Mulet, prevere); altar del Rosari (Gabriel Oliver, prevere; per renúncia de Josep Alcover), altar de sant Joan Baptista (Damià Amengual, prevere; D. Bartomeu Company, prevere), capellania fundada a l'altar de la Concepció (Jaume Sampol, prevere). Ordinacions. 1. Revisar totes i cada una de les ordinacions de la passada visita; 2. Intensificar la conservació de les robes de la sagristia tal i com ja indi-

cà el bisbe Garrido i ho fan a altres parròquies; 3. Que es pagui a dos escolans amb corresponent salari mensual que no passi de 15 s. a cada un; 4. Poca formalitat en els comptes, entrades i sortides de confraries, obreries, mandes pies, ordena que d'ara en endavant s'eligeixen els obrers en la formalitat que correspon, cada 2 anys, segons el darrer sínode; 5. Ordena que aquestes disposicions es publiquin immediatament el dia de la festivitat de la Concepció de la Verge Maria a l'ofertori de la missa major «per a que arrivi a noticia de tots».

Laus Deo

